

בעזרת

קדמך

בית החדוה

יוצא לאור ע"י

התאחדות האברכים דהסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק - אלעד

גליון מוגדל
חג הפסח תשס"ח לפ"ק

תזכר הענינים

✧ מדור אמרין טבין ✧

לקח טוב.....עמוד ו'
דבש תמרים.....עמוד ח'
פרפראות לחכמה.....עמוד י'
דבר בעתו.....עמוד י"ב

✧ מדור כהלכות הפסח ✧

ערב פסח שחל בשבת.....עמוד כ"ב
דיני ליל הסדר.....עמוד כ"ו
פסח בשנת השמיטה.....עמוד ל'
ברכת אילנות בשמיטה.....עמוד ל"א
דיני טבילת כלים (ג).....עמוד ל"ב

✧ מדור למען תדע ✧

ודרשת וחקרת.....עמוד ל"ו
חרוסת, מהו?.....עמוד מ"ה
פניני התורה.....עמוד נ"ד
מעלה עקרבים.....עמוד נ"ז

✧ מדור שלא שינו ✧

לא שינו שמם.....עמוד ס'
לא שינו לשונם.....עמוד ס"ט
לא שינו מלבושם.....עמוד ע"ז

✧ מדור למען תספר ✧

צדיקיו יאמרו לו.....עמוד צ"ד
תמימיו יאמרו לו.....עמוד ק'
וכאן הבן שואל.....עמוד ק"ו
השת"ה עבדי.....עמוד קי"ז
משולחן מלכים.....עמוד קכ"ה

דבר המערכת

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא...

ביער עבות ומסובך טייל לו המלך בכבודו ובעצמו, פסע בניחווחות במשעולי האילנות העבותות, ולפתע תעה בדרכו ולא מצא את פתחו של היער, כל פסיעה ופסיעה שהלך ראה שהוא מעמיק והולך יותר בין סבכי הענפים, ככה הסתובב שעות ארוכות מבלי שיראה אור בקצה דרכו, ביני לביני התגבר עליו רעבונו וצמאונו, עד שנפל מתעלף במקום ציה ושומם מבלי יושב.

ולפתע עבר כפרי אחד אשר היה גוזז עצים במקצועו ומה מאוד גברה חרדתו כשהבחין כי לא אחר מהמלך הם בכבודו ובעצמו שוכב ביער מבלי משען ומשענה, מיד רץ לביתו והכין מטעמי ומעדנים כפי יכולתו, ונגש בחיל ורעדה אל המלך ועוררו מעלפונם והאכילו והשקהו, והחיה את נפשו, והראה לו את הדרך אשר ילכון בה, וככה הציל את המלך מחרפת רעב.

המלך זכר את רוב טובו וחסדו של אותו כפרי, הביאו ברוב כבוד לתוך ארמונו, וגידלו ונישאו מעל כל השרים ומינהו לשר אוצר המלוכה, וככה עלה מעלה בפסגת הגדולה והשררה, עד שוישמן ויבעט והתחיל לזלזל בעבודתו, וכשהשרים הנאמנים ראו בתעלוליו, באו וקיטרגו לפני המלך שאותו האיש אשר בחר בו מכל השרים בז לו ולמלכותו ומועל בכספי המלוכה.

המלך נודעזע למשמע אזנו, ויחרד וילפת, ושלח להגיד לאותו השר שהוא בכבודו ובעצמו יבא לביתו לחקור ולדרוש את האמת לאמיתו, והוא יבוא לבדוק בשבע עינים את ספרי אוצר המלוכה.

כמוכן, שאבריו של השר האוצר רעדו ועצמותיו ריחפו, כי ידע גם ידע שקצפו של המלך יתגבר ויתחזק כשיבדוק את ספריו, וכשירגל בביתו ויראה את גודל היקף מעילותיו, אמנם נצנצה לו עצה נבונה, כשהמלך יגיע לביתו יכין לו אותו מאכלים שנתן להמלך בשעה שמצאו ביער ובכך יהמו מעיו עליו בזכרו את גודל החסד שעשה לו בשכבו כדומן על פני השדה, ואכן המלך הגיע בסבר פנים חמורות, וכשהשר הגיש לו את המאכל הלז, מיד נכמרו רחמיו, ופרס בשלומם בסר פנים יפות, וחיבבו כמקדם.

הנמשל הוא, שהקב"ה בכבודו ובעצמו עבר בתוך מצרים הוא ולא אחר, ולא שליה, וחיפש את העם הנבחר אשר יעבדון את האלוקים על הר סיני, וקוב"ה הסתובב בארץ מצרים וראה את בני יושבים ואוכלין את הקרבן פסח על מצות ומרורים, ראה אותם יוצאים ממצרים כשבציקם על שכמם, מיד לקחם להיות לו לבניו, חיבבם והגביהם במעמד הר סיני.

מני אז הלכו ישראל גולה אחר גולה ובעווה"ר מרדו באביהם, והמקטריגים עומדים ומקטרגים על כלל ישראל בהטענה הישנה של "מה נשתנו אלו מאלו", ואכן כדאיתא בזה"ק שבכל ליל פסח הקב"ה אומר למלאכיו שהוא יורד לבתי ישראל לראות את כל המפעל, ואנו לוקחים את העצה היעוצה של אותו כפרי, ומקבלים את פניו של המלך באותו המאכל - המצה די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, ועי"ז יומתק דינינו ומעוררים את מדת טובו וחסדו יתברך.

מודעה רבא לאורייתא

בשמחת התורה אנו מודיעים בזה לציבור אנשי שלומינו
קהל עדתינו זקנים עם נערים הע"י

כי אי"ה ביום ג' ב' דחזה"מ פסח הבעל"ט
בין מנחה למעריב

ידרוש

מורינו הגה"צ ראש ישיבתינו שליט"א

דברי פלפול אגדה ומוסר מענינא דיומא

בבית מדרשינו בשיכון

ביקרא דאורייתא

הגבאים

מדור

אמרי

טוב

לקח טוב

עמ' ו'

דבש תמרים

עמ' ח'

פרפראות לחכמה

עמ' י'

דבר בעתו

עמ' י"ב

קול התאחדותינו

לקח מוזב

לִיקוּמִים יְקָרִים, מִבְּנֵי סוֹפְרִים וְסִפְרִים,
עַל דֶּרֶךְ מוֹסֵר וְחִסְדֵּי נְאֻמִּים

שורש של הנסים לעשות עוד נסים, ובסיפור יצי"מ פועלים להסיר מחשבות רעות כמו שהיה במצרים, ובאותו סיפור באזני בנך, פועלים וידעתם כי אני ה'.

(וזאת זכרון)

השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, השי"ת נתן ענייני גשמיים לאכול ולשתות להגביהם לענייני שמים, וזהו השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, לעשות מהם שמים. (באר מים חיים)

במשנה עד היכן הוא אומר [הלל] בית שמאי אומרים וכו'. נ"ל פ"י המשנה עד היכן, פ"י באיזה אופן מחוייב לאומרו, ב"ש אומרים עד אם הבנים שמחה, שישמחו בהתלהבות המצוה גם האם והבנים אשר סביב לשולחנו, ובי"ה אומרים עד חלמיש למעינו מים, שגם מי שלבו כחלמיש יתעורר ברגשי שלהבת הקודש לשפוך לבו כמים עד שיבכה מתוך שמחה. (קרן לדוד)

טרף נתן ליראיו. קאי על אכילת מצה שהוא אכילה של מצוה בקדושה ומברכין אשר קדשנו במצוותיו וציונו, והוא בלא שאור וחמץ, והיינו שלא ימצא בו שום הנאת הגוף שהוא בא ממה שהכניס הנחש השאור בעיסה, ובזה זוכין יזכור לעולם בריתו שבכל השנה יהיה האכילה בקדושה, ברית מורה שיהיה לעולמי עד. (פרי צדיק)

הוא בבחינת מדבר עם עבדו ועודם לפניו. (קדושת לוי)

ליל שימורים הוא לה', פ"י הלילה הזאת יש בה כח לתת שמירה על כל הלילות מכל השנה, וזהו לשון רבים שמורים, שקאי על כל הלילות. (תפארת שלמה)

משכני אחריו נרוצה במד' משכני מה שנתת מן השכנים היינו בית מצרים והים עי"ז נרוצה אחריו, להבין השייכות, והנה מזה שלא די שהוציאנו ממצרים רק נתן לנו ממונם, מוכח דלא משנאת מצרים הוציאנו רק מאהבתו אותנו, וזהו הפי' במד' דכיון דנתן לנו ממונם מוכח שמאהבתו עשה לנו הניסים וקרע לנו הים, ע"כ מחוייבים אנו לרוץ אחריו ולעבדו מאהבה, וזהו אחריו נרוצה. (קרבן העני)

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, אמר הרה"ק ר' מאיר מפרעימישלאן זי"ע, כי יחרץ מלשון חריצות, ולכל בני ישראל לא טוב להיות חרוץ אחת בפה ואחת בלב אלא "כלב" לשונו פ"י פיו ולבו יהיו שוין לכל דבר. (דברי מאיר)

ולמען תספר באזני בנך וכו'. דהנה שמעתי מאת הרב המגיד מזלאטשוב אך ראיתי גם בספרים, כי בסיפורי נסים פועלים וממשיכים

בסימן א"ת ב"ש, א' דפסח הוא ת'שעה באב, דצריך האדם לקשר עצמו ביום א' דפסח, היטיב בבוראו, עד שאפילו בט' באב שהוא יום הירידה מכל המרדיגות, יהיה ג"כ מקושר בעבודת ה'. (עבודת ישראל)

ויאמר ד' אל משה ואל אהרן זאת חוקת הפסח, עיקר החוקה של פה סח בתורה ותפילה, היא רק בעבור השכינה, ואז תועלתו גדול ותפילתו עולה לנחת רוח לפניו ית', במקום קרבן, אבל כל בן נכר שאינו נותן דעתו שהיה נחת רוח להקב"ה, רק עבוד הנאת עצמו, לא יאכל בו פ"י אינו יכול לגרום יחודים בעולמות העליונים עם הוצאות צירופי אותיות ותיבות שמוציא מפיו כי בודאי מעורבים במחשבות זרות. (אור המאיר)

ענין פסח שנמצא בדברי רז"ל הוא מלשון פה סח, להבין הדבר, על דרך שמה שהקב"ה עושה הוא לעד ולנצח נצחים, והכה בכל מכה לשלול דעת המכחישים חידוש העולם בכל רגע, ומלך בשר ודם המצוה את עבדיו, כיון שהלכו ממנו שוב אין יכולת בידם להפוך הציווי, משא"כ אצל הקב"ה יש צדיקים המהפכים מידותיו, או אם יעשו ישראל תשובה אזי תיכף נתהפכו לצירוף אחר לעשות עם עמו לטובה אות, וזה פה סח ר"ל פה המדבר, כלומר אף שכבר ברא כל העולמות הרי

להגדה של פסח

העליון והשי"ת מצרף מעשיהם וכאילו זכה והשיג והגיע מעשיו למעשה אבותיו, וזהו ועכשיו בשעה ובעת הזאת שאנחנו מטיבים דרכינו קרבנו המקום לעבודתו. (דעת משה)

והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לבלותינו. שלא אחד בלבד פי אם עם ישראל אינו באחדות ואינו בבחינת אחד בלבד, כאיש אחד בלב אחד, עמד עלינו לבלותינו אז ח"ו יוכל הצר להתעולל בנו, והעצה לזה הוא ליהות באחדות. (אמרי יוסף)

צא ולמד. שקודם שמתחילים ללמוד צריכים לצאת מכל תאות העולם הזה, וזהו שמרמז מסדר ההגדה צא מתאות העוה"ז ואח"כ ולמד. (בית אהרן)

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. יראה כי ר"ל שחייב אדם לפשפש במעשיו בכל שעה ולהכין צדה מצות ומעשים טובים, שיהא ראוי לצאת אילו הוא היה משועבד במצרים, ויבער מקרבו היצה"ר, ועי"ז יכין עצמו להגאולה העתידה. (שפת חיים)

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. הנה המגיד מחזק נפש הישראלי יהי מי שיהיה, אף שהוא בשפל המצב, עכ"ז בל יאמר נואש, וכמו שראינו בבנ"י במצרים שהיו בשפל המדרגה ועכ"ז ויצעקו אל ה' וישמע ה' את נאקתם. (ישמח ישראל)

הוא התקרבות הגאולה, וזהו להביא לימות המשיח. (אמרי פנחס)

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת, האמר הוא שכל מנהגי ישראל וכל החומרות של פסח, אנחנו מאמינים בהם כמו בכל התורה, והסימן לידע איזהו הרשע זה ששואל בחוצפתו היכן כתוב כך, זה הרשע גמור. (מהר"י מבלעזא זצ"ל)

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם וכו', פי' ששואל מה העבודה הזאת "לכם" בשלמא כשעובד בתורה ותפילה, אבל באכילה ושת"י לשם שמים מהו, אבל באמת יכול האדם להעלות הכל להשי"ת, לכן בצדק ובאמת נחרץ הקהה את שינוי דייקא שלא להפסיד בחינם את כל האוכל. (נר ישראל)

יכול מר"ח ת"ל בעבור זה וכו' שיש מצה ומרור מונחים לפניך. באמת אף אם התינוק ישאל בכל ימות השנה, יכול האב לענות לו, אבל אז לא יתיישב על לבו בטוב, דזה תלוי באמונת הלב ולא כל מוחא סביל דא, משא"כ בליל פסח אמר המסדר, בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך שאז מתגלה האורות מן השמים, ואז ודאי יכנסו דברי האב באזני הבן ויאמין באמת. (אוהב ישראל)

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו וכו' ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו. דכשיש לאדם בן בעולם ההולך בדרך הישר ועושה נחת רוח לפניו ית"ש, מגיע מזה תענוג גם לנשמת אביו בעולם

קדש ורחץ. קדש הוא מלשון הכנה והזמנה, שחג הפסח בו הוא עליית מלכות שמים ופסח הוא פה-סח שמרמז שידברו בני ישראל תורה ותפילה להשי"ת, ובמה יכין, לזה אמר ורחץ, שצריך האדם לרחוץ ולזכך עצמו ביזיון רב ועצום לפניו ית'. (מגן אברהם)

כרפס. אותיות סר כף, כף הוא התורה שניתנה מכפו של הקב"ה, לומר דהגם שאדם סר מן התורה יוכל לתקן זאת בימי הפסח, יחץ אותיות חיי"ץ, הגם כי האדם חוץ לקדושה אעפ"כ רחצה, יוכל לטהר עצמו מזה. (חסד לאברהם)

יחץ. גי' ח"ק הוא לישני דמווני כמ"ש לחם חוקם, וז"ש והיה לך לחק ולבניך עד עולם, תמשיך לעצמך פרנסה מהלילה הזה ע"י מצוות אכילת מצה ומרור, כי בפסח נידונים על התבואה. (זרע קודש)

כל דיכפין ייתי וייכול וכו'. כל דיכפין פי' מי שחסר לו מזונות ופרנסה, ייתי וייכול, עתה הזמן שיושפעו לו מזוני רויחי, וכל דיצריך מי שצריך לישועה אחרת, ייתי ויפסח, כי התרגום על אשר פסח הוא "די חס", והיינו שבזמן רצון הלז ירחם ה' מן השמים ויחוס עלינו ויברך איש איש כברכתו. (מהר"ש מבלעזא)

כל ימי חייד להביא לימות המשיח, כי כשמספרים ביציאת מצרים, ומאמינים שעשה הקב"ה ניסים, וכיוון שהוא בן בוודאי עתיד להיות גם כן ניסים גדולים, ועי"ז

קול התאחדותינו

רבש תמרים

בנינים יקרים, מבאר הפרוה שרים,
רבותינו הקדושים עצי התמרים

ואוכלי הפסח צריכין להודות ולהאמין לזה להנהגת האמיתי והניסי של הקב"ה, ומי שהוא במדרגה הזה יוכל לאכול הפסח המרומז לזה, אכן מי שאינו מאמין לזה באמת ובלב שלם וחושב דרכים שונים לדמות את בניו לאור"ע וסובר שעי"ז בנקל יותר למצוא פרנסתו, גורם רעה לעצמו שלבסוף מי שיראה אותו ואת בנו הזה לא יאמין בשום אופן שמבטן אב הזה יצא הקרח הזה, כי לאביו יש עוד צלם אלקים על פניו ומעשיו המה לש"ש, ובנו זה משונה צורתו לגמרי משל אביו ומשעיו בפרט מכוערים כ"כ, והוי כב"ן הנכ"ר, וכ"ז הוא רק מחמת שאינו מאמין באמת בהשגחה פרטית שהקב"ה מוזין ומכין טרף לכל בריה אך למעלה מדרך הטבע, וממילא שאין לו שום שייכות לאכילת פסחים המרומז האמונה הנסי של הקב"ה היפך מחשבתו, וז"ש זאת חוקת הפסח כל ב"ן נכ"ר, היינו בן זה שהוא נכ"ר לאביו שאין לו שייכות אצלו כלל לא במעשיו ולא בכל עניניו, הרי זה לא יאכל בו, כיון שזה אין לו שייכות כלל לאכילת פסחים, שאינו מאמין בהנהגה הנסיית המרומז בפסח.

ולמען תספר באוזני בנך וגו' וידעתם כי אני ה', יתבאר עפ"מ ש"כ בייט"פ דמי שעושין לו גם בנדבה ומתנת חנם צריך לתת שבח והודאה לבלי להיות כפוי טובה, משא"כ מי שפורעין לו ממה שמגיע לו מהדין א"צ ליתן הודאה כי את שלו הוא נוטל, והנה ישראל בשעה שיצאו ממצרים היו ערום ועריה בלא מצוות ומעש"מ, וזה שאמר למען תספר וגו', והיינו כי יספרו ויהללו הודו, משום שהגאון היתה בתורת חסד ונדבה, ואו וידעתם כי אני הוי"ה מלא רחמים, אשר החסד שעשה עמנו ה' היה רק ברחמים.

כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח, נראה ע"פ הידוע דמין הק' הדברי חיים זי"ע מר פ"א קודם אכילת אפיקומן שהרב מאיהעל (מרן בעל ישמח משה) ראה

ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, הנ"ל דהנה ידע דהשי"ת שומע תפלה כל פה, והנה עבודה שכלב זו תפילה, כמו שדרשו חז"ל על הפסוק ולעבדו בכל לבבכם, והנה תפלה בעת צרה היא מצות עשה שתפלה דאורייתא לכו"ע, לכך המתפלל בעת צרה עובד השי"ת וראוי שיענהו, משא"כ כשאנו מתפלל להשי"ת רק שואג ומתאנח מכאב לבו ואינו קורא להשי"ת כלל ודאי אינו ראוי שיענהו השי"ת, רק אם מרוב עבודה נסתם עינו ולבו ודעתו ושכלו עד שאין לו לב להבין לקרוא להשי"ת אונם רחמנא פטריה ונחשב כאילו צועק להשי"ת, והיינו ויאנחו סתם וכן ויעקו ולא נאמר אל ה', כי מגדל הלחץ והדחק שמעביר את האדם על דעתו, וע"ד קונו לא שמו אל לבם לצעוק אל ה', רק סתם כצועק מכאב לב, אעפ"כ ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, ר"ל מבחינת עבודה זו תפילה.

והוצאתי אתכם תחת סבלות מצרים, ופירש"י הבטחתיו ואח"כ יצאו ברכוש גדול, נשאלתי למה הביא רש"י סיפא דקרא ברכוש גדול, והשבתי דכתיב למעלה וישומו עליו שרי מסים וגו', ונלחץ רש"י לפרש מה המס ויבן ערי מסכנות לפרעה וגו', אבל יתכן כי העניינים בנו והעשירים היו פורים א"ע במס שנתנו להעמיד אחרים במקומן, ואח"כ רבתה המשא עד שמכח זה נעשו עניים, ואפשר שמה שאמר למען ענות"ו בסבלותם היינו לעשותן עניים, ומפני זה אמר כאן והוצאתי אתכם לא מיבעיא מגוף סבלותם, אלא אפילו מן העניות ע"י המס שנתנו במקום סבלותם, וזה שפירש"י כי כן הבטחתיו לעשותן עשירים, שנאמר יצאו ברכוש גדול.

זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו, דהנה ענין פסח הוא לאות שהקב"ה מתנהג עמנו אף למעלה מדרך הטבע לאשר פסח על בתי בני"ו ולא נתן המשחית לנגוע בהם אף שאין בית מבתי המצרים אשר אין שם מת,

עין בעין האך אלי' הנביא מקריב התמידין, וכמו שמקריב התמידין כמו"כ מקריב כל הקרבנות כולם וגם הקרבן פסח, ואעפ"י אינו נאכל אלא למנויו, צדיקי הדור הם המנויים, ואלי' הנביא מביא להם והם אוכלים בשר הפסח ממש, וא"כ אכל מרן הק' בעל ד"ח, והמסוכים שמה היה נדמה להם כאילו אוכל ממש הק"פ, והוא דברי המגיד כל דכפין ייתי ויכול, זה קאי על אכילת מצה שזה יכול לאכול כל דכפין, כל דצריך ייתי ויפסח, דצריך בלשון ארמי הוא לשון כח ויכולת (ע' דברים לב ז' בתרגום ומה שפ' רש"י והרא"ם), וז"ש כל דצריך, היינו צדיקים שיש להם כח ויכולת להגיע למדרגה נשגבה, ייתי ויפסח, דיכולים לאכול גם הקרבן פסח בפועל. (דברי יואל)

ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, והיא שעמדה לאבותינו ולנו וכו', דכירנא מילתא מה ששמעתי מפי מרן כק"ה וללה"ה שאמר בדרך צחות שהרכוש גדול שהיה לבני ישראל לשחר בזה את האוה"ע, היא שעמדה לאבותינו ולנו, שנוכל לבטל הגזירות שונות שגזרו על ישראל, עכ"ד. וי"ל עפ"י דרכו באופן אחר קצת, עפ"י ש"כ בקדושת לוי (לפריס) על הכתוב (אסתר ה ט) ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב, ולכאורה איך יתכן שמחה וטוב לב להמן והלא מדה זו הגונה ומיוחדת רק לצדיקים, אלא שזכה לזה ביום ההוא דייקא, ממה שנהנה מסעודת אסתר שהיה בקדושה ובטהרה, וזה היה כוונת אסתר במה שזימנה אותו, כי לולי זה היה כולו רע ולא היה אפשר לה להכניע מגדל אחיזתו בקליפה, אך אחר שבסעודה דבקה בו קצת טוב ונפרד ממקור הקליפה, על כן היה ביכולתה להכניעו ולהשפילו, עכ"ד. וזה שאמר ואח"כ יצאו ברכוש גדול היא שעמדה לאבותינו ולנו, כי ע"י שיש לנו רכוש לתת להרשעים, עי"ז יכולים אנו להכניעם ולהשפילם, כי מתדבק בהם ניצוצי הקדושה. (כרך משה)

חכם מה הוא אומר מה העדות וכו' אשר צוה ה"א אתכם ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, יתבאר עפ"י ש"כ בתולדות יעקב יוסף בשם הבעש"ט הק' שהרמב"ן אמר לבנו שידע בעצמו שאם בעסקו בתורה עוסק בה לשמה, כשיתמלא יראה ואהבה בעוסקו בתורה, ידע שתורתו עולה לרצון לפניו ית' עי", וזה ששואל החכם מה העדות והחוקים ומשפטים אשר צוה ה"א אתכם, כלומר מהיכן אתם יודעים שכל עבודתכם לש"ש רק בשביל אשר תוה

ה"א אתכם, ועל זה באתה התשובה ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, והטעם כדי שישאר טעם מצה בפיו, והכוונה עפ"י ש"כ השל"ה הק' דמצה מורה על חירות והיא לחם עוני בחינת אהבה כלול מיראה כי אהבה מביא לידי יראה עכ"ה"ק, ובכן זהו המובחן אם נשאר בפי טעם מצה הוא אהבת ויראת ה', שזכיתי לזה ע"י קיום המצוות, אז אני יודע שהיתה עבודתי לש"ש. (כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

מנהג צדיקי בית בעלזא זי"ע וכן נהג בק"ז וללה"ה שבעת שמתחילין לומר הארבע קושיות להכות בידים כף אל כף. ונתן הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע טעם לדבר דהנה הכהן גדול כשהיה נכנס לבית המקדש היה צריך שיהיו לו פעמונים, כמו שנאמר ונשמע קולו בבואו אל הקודש, ועל כן כשאנו נכנסים אל הסדר בליל התקדש מכין גם כן בכף בבחינה זו, ונשמע קולו בבואו אל הקודש. ויש לבאר דבריו הקדושים עפ"י הרמב"ן עה"פ ונשמע קולו בבואו אל הקודש, וירמוז לדברי חז"ל שגם המלאכים לא היו באוהל מועד, על כן צוה להשמיע קולו כמי שיקרא הוציאו כל איש מעלו, ויבא לעבוד את המלך ביחוד, וכן בצאתו, לצאת ברשות, ושיועד הדבר כדי שיוכלו משרתי המלך לשוב לפניו ובפרקי היכולת ידוע זה הענין, עכ"ד. והנה מתאמרא משמיה דהגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע לבאר מה שאומרים הא לחמא עניא וכו' בלשון ארמי, מפני שאז היה גילוי שכינה כאמרנו ובמורא גדול זו גילוי שכינה. ואיתא בגמרא שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי, ואיתא שם שהחולה שאני שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי וכו', והנה כאן נאמר ובמורא גדול זה גילוי שכינה, על כן אומרים בלשון ארמי להראות שיש גילוי שכינה ומותר לומר בלשון ארמי, עכ"ד. ומעתה יובן דבריו הקדושים, דמהאי טעמא מכין כף אל כף בתחילת אמירת ההגדה, שהוא בבחינת ונשמע קולו בבואו אל הקודש, להורות דכמו שהיה הכהן גדול צריך להשמיע קולו כדי שיסתלקו המלאכים שהיו באוהל מועד, ויניחו אותו להתייחד עם הקב"ה לבד, בעבור זה נהגין להכות כף אל כף בליל הסדר, להורות להמלאכים שמעלים התפילות בכל השנה, שבלילה הזה אינם צריכים להעלות תפילותינו, בשביל שיש גילוי שכינה בתוך בני ישראל, ותפילתם מתקבל לרחמים ולרצון לפני השי"ת לא על ידי המלאכים משרתי עליון. (מורינו הגה"צ ראש ישיבתנו שליט"א)

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילה וכו' עבדים היינו לפרעה במצרים וכו'. ונראה לפרש הסמיכות, על פי מה שאמרו המפרשים הטעם שביציאת מצרים האיר הלילה כיום כדאיתא בזהר (חלק ב' ל"ח:), משום שפרעה הקנה את ישראל להקב"ה בקנין חזקה, והנה קיי"ל שאין קנין בלילה, על כן האיר הקב"ה בלילה בכדי שיחול הקנין, וז"ש "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות" שהלילה הזה האיר כיום ותירץ לפי שעבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד "חזקה" וזה ה' הקנין ואין קנין בלילה, ולכן היה צריך להאיר. (לחם עוני)

ויוציאנו ה' אלקינו ממצרים וכו'. י"ל דהכתוב בא לרמוז על מה דאיתא בילקוט (בשלח י"ד רל"ד) עה"פ והמים להם חומה מימנם ומשמאלם, בשעה שירדו ישראל לים ירד גבריא"ל עמהם והקיפם ושמרם כחומה והיה מכריז בין מים למים, ופנה למים של צד ימין ואמר, הזהרו בישראל שעתידין לקבל התורה שהיא ימינו של הקב"ה, ושוב פנה למים של צד שמאל ואמר הזהרו באלו שהן עתידין להניח תפילין בשמאל, ולמים שלפניהם אמר הזהרו באלו שעתידין שיהיו חותמין לפניהן בברית, ושל אחריהם אמר הזהרו באלו שעתידין להראות קשר של תפילין וכנף ציציתיהן מאחריהן. וז"ש "ויוציאנו ממצרים" באיזה זכות "ביד חזקה" בזכות קבלת התורה דכתיב "ולכל היד החזקה אשר עשה משה" ופירש"י שקבל את התורה בלוחות בידיו, "ובזרוע נטויה" בזכות התפילין שבזרוע, "ובמורא גדול" בזכות מצות ציצית שנא' בו "וראיתם אותנו" (וגם גדל חסר כתיב מלשון גדילים תעשה לך), "ובאותות" בזכות אות מילה. (יפה נוף)

ואת אתה הקהה את שניו. יש לומר בדרך רמז, דהנה אחז"ל (ברכות י.) "יתמו חטאים מן הארץ" חטאים כתיב ולא חוטאים, וזה רמז בעל ההגדה הקהה את שניו, שצריך רק לעקור רשעתו ולא לאבדו, דהנה "רשע" בגימטריא 570 ו"שניו"

הא לחמא עניא. יש לפרש לפי מה שאיתא במד"ר (איכה א' כ"ח) על הפס' "גלתה יהודה מעוני" על שאכלו חמץ בפסח (וע"י זה בטלו לחם עוני) ד"א מעוני על שגזלו מתנות עני (וע"י זה בטלו מצות צדקה), וזה שאנו אומרים "הא לחמא עניא" אנו מקיימים מצות לחם עוני "כל דכפין ייתי וייכול" אנו מקיימים מצות צדקה "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל" דהשתא יש לנו תקוה לצאת מהגלות ולהיות בשנה הבאה בארעא דישראל בני חורין". (פניני קדם)

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי וייכול, כל דצריך ייתי ויפסח השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל. יש להבין כפל הלשון "כל דכפין" ו"כל דצריך", וי"ל לפי שיטת הר"ן בפרק ערבי פסחים שבמצה ומרור אין שום קפידא אם יאכל שבע או רעב ויכול לאכול אך שירצה רק שלא יקוץ בהם, וז"ש כל "דכפין" ייתי וייכול, שיכולים לאכול בין כשהוא רעב, כל "דצריך" ייתי ויפסח", דהיינו מי שרוצה יכול לאכול על השובע כדוגמת הקרבן פסח אשר נאכל על השובע, אכן זהו רק "השתא הכא" בזמן הזה שאין לנו קרבן פסח ואוכלים רק מצה ומרור אזי יכולים לאכול כמו שרוצים, אבל "לשנה הבאה בארעא דישראל" ויהיה לנו גם קרבן פסח שזה נאכל על השובע דייקא. (דבר אברהם)

השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין. י"ל שהכל חדא מילתא היא וסיפא פירושא דרישא ע"פ מה שאמרו בילק"ש (ישעי' תק"ג) עתידה א"י שתתפשט בכל הארצות, א"כ ממילא לא נצטרך לילך מכאן (חז"ל) לארץ ישראל כי גם כאן יהיה א"י, וז"ש "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל" ובאיזה אופן זה יהיה לא שנלך מכאן לארץ ישראל אלא "השתא עבדי ולשנה הבאה בני חורין" ונהיה כאן בארץ ישראל. (אגודת אוזב)

בגימטריא 366 וז"ש ואף אתה הקהה את שניו, שתוריד ממנין "רשע" כמנין "שניו" אז ישאר 204 כמנין "צדיק" וזה שאמרו הקהה רשעתו של רשע ולא הרשע עצמו. (זקן אהרן)

ולבן בקש לעקור את הכל. וי"ל דהנה איתא בגמ' (גיטין סד.) האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם ומת השליח אסור בכל הנשים שבעולם (פירש"י שמא זו קרובת ארוסתו שקדש לו שלוחו), והנה לבן רצה להרוג את אליעזר ואם היה מצליח אז יצחק היה אסור בכל הנשים שבעולם וזרעו של אברהם היה ח"ו כלה. (הגדת מרדכי)

ארמי אובד אבי וירד מצרימה. וקשה מה שייך לבן הארמי לירידת יעקב למצרים, וי"ל דהסיבה לירידת יעקב למצרים היה ע"י שיעקב היה מכבד את יוסף יותר משאר אחיו על אף שלא היה בכור וע"י זה הטיל קנאה ביניהם, אבל אם יוסף היה באמת הבכור אז לא היו אחיו מקנאים בו, והנה זה שיוסף לא היה בכור נגרם ע"י לבן שבא על יעקב ברמאות והחליף את רחל בלאה ונולד ראובן הבכור ולא יוסף, וז"ש "ארמי אבד אבי" בזה שהחליף את רחל בלאה ולא היה יוסף הבכור וזה הוא שגרם לקנאת אחיו לבן "וירד מצרימה". (דברי מהר"א)

ויאנחו בני ישראל מן העבודה. ופרש"י מלמד שנצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם, ולכאורה קשה מדוע אמר הכתוב ויאנחו בני ישראל "מן העבודה" הלא האנחות היו על שחיטת התינוקות ולא על העבודה, וי"ל עפ"י מה שתרגם יונתן "ופקיד לקלטא בוכריא דבני ישראל" שפרעה צוה להמית את הבכורים דווקא וידוע שהעבודה בביהמ"ק היתה עתידה להיות ע"י הבכורים לכן אמר הכתוב ויאנחו בני ישראל "מן העבודה" דהיינו עבודת ביהמ"ק וזו גם הסיבה למכת בכורות מדה כנגד מדה. (שתי ידות)

ויוציאו ה' ממצרים לא ע"י מלאך. ידוע מה שאמרו בשם האר"י הק' משום כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים בעצמו ולא ע"י מלאך כי מצרים היתה מקור של טומאה שאפי' למלאכים היה מסוכן לבוא שם שמא יכשלו כמו שנכשלו בני האלקים בדור המבול, לפי"ז דרשו תשובת משה למלאכים כשבא לקבל את התורה הם טענו "מה לילד אשה בינינו" השיב להם משה "כלום למצרים ירדתם" הלא הקב"ה חשש לשלוח אתכם מצרים אולי תחטאו שם

ואילו בני"י היו במצרים רד"ו שנים ולא חטאו ואתם אומרים "מה לילוד אשה בינינו". (קרבן פסח)

ויוציאו ה' ממצרים לא ע"י מלאך. הנה איתא בגמרא (ב"ק מ"ו:) כלבים בוכים מלאך המות בעיר, וכיוון שמכת בכורות היה ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י מה"מ לכן נאמר במכת בכורות "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו". (יד החזקה)

הים ראה וינס הירדן יסב לאחור. וקשה מדוע לגבי הים כתיב "וינס" לשון עבר ואילו לגבי הירדן נאמר "יסוב" לשון עתיד, ויתבאר עפ"י דאיתא במדרש הים ראה וינס מה ראה ברייתא דר' ישמעאל ראה, והכוונה היא כך הואיל ור' ישמעאל אמר שהתורה נדרשת ב"ג מדות ואחד מהם היא הק"ו ודבר זה ראה הים שלמד ק"ו שצריך לנוס מפני ישראל בק"ו מהירדן שעתיד הירדן ליסוב לפני יהושע תלמידו של משה אם כן ק"ו שהוא צריך לנוס מפני משה רבו, וז"ש "הים ראה" כי הירדן יסוב בעתיד לאחור אז הוא למד ק"ו "וינס" נקרא הים מפני משה. (קרבן פסח)

שפוך חמתך אל הגוים. נוהגין לפתוח הדלת להראות שהוא ליל שמורים, וצריך ליתן טעם למה דווקא קודם שפוך חמתך, וי"ל ע"פ מה שאמרו חז"ל (פסחים ק"ט:) ולא יפחות מד' כוסות והקשו שם איך תיקנו חכמים דבר שיכולים לבא לידי סכנה משום זוגות דסכנה מן המזיקים, ותיצו שעכשיו אין חשש סכנה משום שהלילה הזה הוא ליל שמורים, הרי לן דדבר זה שהלילה הוא ליל שמורים אנו יודעים ע"י זה שאנו שותים ד' כוסות ולא חוששים מזוגות, אבל עכשיו שמזגו כוס חמישי לכוס של אליהו אז נסתר הסימן של ליל שמורים, לכן תיקנו לפתוח הדלת אחר מזיגת כוס חמישית להראות שהלילה הזה הוא ליל שמורים. (רוח חדשה)

אחד מי יודע אחד אלקינו שבשמים ובארץ. וי"ל ע"פ דברי הילקוט (בראשית א' ה') עה"פ "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" דהיה לו לכתוב יום ראשון כמו"ש בשאר הימים שני שלישי וכו' ולמה כתב "אחד" לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום ב', וזה שאלת בעל ההגדה "אחד מי יודע" למה כתוב יום אחד ולא יום ראשון וע"ז משיב "אחד אני יודע" לכן כתוב לומר "אחד אלקינו שבשמים ובארץ" שהיה הקב"ה יחיד בעולמו. (ערבי פסחים)

שבת ערב פסח

הנאולה העתידה תהיה בשנה שחל ערב פסח בשבת, ועיי"ש בטעמו כי אין אליהו בא לא בערב שבת ולא בערב יום טוב, וכיון שגם הנאולה תהיה ביום א' דפסח האך יבא אליהו יום א' מקודם בערב יום טוב, אך בשבת ערב פסח יוכל לבוא כי אין העם מרודים בסעודה עיי"ש דבה"ק, ועיי"ן ג"כ בספר א"נ פקודי למרן אבינו זצ"ל, שהוסיף נופך ע"ז. וגם אנכי השבתי בענין זה מה שהקשו לי על דבריהם מש"ס פסחים י"ד. ולפי דבריהם הקדושים יתכן שפיר דברי חז"ל שהתחלנו כי א"א לחול שתי שבתות ביחד, היינו יום הכיפורים שנקרא שבת אינו חל לא ביום א' ולא ביום ערב שבת, ורק כשחל ערב פסח בשבת אז היו ב' שבתות ביחד כי יום א' דפסח ג"כ נקרא שבת כמ"ש ממחרת השבת, וזה אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין, היינו שהנאולה תהיה בשנה שיש בה ב' שבתות ביחד. (עשרת ישועה)

*

והנה הימים האלה ימי ניסן המה מסוגלים לנאולה, וביותר בשנה זו שהיום גורם, דהנה בשנה מעוברת עושים פורים באדר שני, כדאיתא פ"ק דמגילה (י"ע"ב) משום דמיסמך גאולה לנאולה עדיף, ומשם הכי מוטב לעשותו באדר שני שהוא סמוך לניסן, ועיי"ז גדולה זכות ב' החדשים לעורר הנאולה, והנה בשנה זו שערב פסח חל בשבת, ונקרא שמו שבת הגדול בעבור שבו התחילה התעוררות הנאולה, א"כ מיסמך גאולה לנאולה עדיף, שמצטרפים יחד כח קדושת שבת הגדול, שהשינו בו ישראל אור גדול וזכו למדרגות גבוהות, יחד עם הארת חג הפסח, ובהצטרפות שניהם גם יחד, בלא הפסק ימות החול בינתיים כבשאר השנים, כוחם יפה ביותר לעורר

ש'בת ע'רב פס'ח, הר"ת שפע, רמז כשחל קביעות כזה, בקל להמשיך שפע לעם בני ישראל.

(עשרת ישועה)

*

פעם בערב פסח שחל להיות בשבת כשהתפללו בהשכמה, ציוה רבינו בעל אמרי יוסף [מספיקא] זי"ע להכריז אחר התפלה שגם היום יערוך את שולחנו ברבים, והנה כאשר התכנסו כל אנשי העיר לזה השלחן אשר לפני ה', קם רבינו אחר ברכת המזון ואמר שכל הציבור יאמר "כל חמירא" ביחד, ובאותו מעמד היה שם אברך אחד שלא מחסידי רבינו שבא על פסח לבית חמיו, שעלה במחשבתו להרהר, וכי מה הצורך לומר "כל חמירא" בציבור אטו דבר שבקדושה הוא שצריך עשרה, ואחר שגמרו לומר כל חמירא עמד רבינו ממקומו עשה קפנדריא וניצב על יד האברך הזה, ואמר לו: לכאורה יש לתמוה מה הצורך לומר כל חמירא ברבים אטו דבר שבקדושה הוא הצריך עשרה, אבל הענין הוא, דהלא כתבו בספרים הקדושים דביטול חמץ מרמז על ביטול היצר הרע השאור שבעיסה, ובאמת לכל יחיד ויחיד הוא דבר קשה מאוד ומי יאמר זכיתי לבי, ואולם כשמתאספים מנין עשרה מישראל דבי' שכינתא שריא, הרי הדבר קל יותר, ואם בכל ערבי פסחים קשה להתאסף לומר כל חמירא בציבור, אבל בערב פסח שחל בשבת שנתנה לנו התודמנות לכך, וראי שראוי ונכון לעשות כן. (חגש"פ אמרי אבות ספינקא)

*

ע"פ כשחל בשבת. אז"ל אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלין, נראה עפ"י מה שמובא בספר מנחם ציון להקדוש מוהר"ם מרימאנוב זצ"ל אשר

אורות הגאולה, כן יעורנו השי"ת בנחת ובשמחה, ונזכה לעשות תשובה שלימה לפניו ית'. (דברי יואל)

*

סיפר הרב החסיד המפורסם ר' ירוחם משה פשעמיש ז"ל מהיושבים בבעלזא, שפ"א בשבת ערב פסח בשבת י"ב הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל וערך שולחנו בסעודת שבת קודש בבוקר ביחד עם היושבים, ואמר להם, שאיתא שהיות שאי אפשר לקיים מצות ביעור חמץ כהלכתו בערב פסח שחל להיות בשבת, ע"כ מקיימין מצות ביעור חמץ ע"י שאוכלין החמץ בסעודת שב"ק, ומכיון ששמעו היושבים כן, אכלו הרבה כדי לקיים מצות ביעור חמץ, והרה"ק מבעלזא אחז בידו מורה שעות ואמר להיושבים, יש עוד חמש מינוט לאכול, ואח"כ אמר יש עוד ד' מינוט לאכול, ועוד ג' מינוט, ועוד ב' מינוט, ועוד מינוט אחד, ואח"כ אמר להם 'שוין, שוין, שוין', שצריכין כבר להפסיק מלאכול שהגיע סוף זמן אכילת חמץ. (שיחות קודש)

*

אמרו בפסחים (פ"ו ע"א) הלכה זו נתעלמה מבני בתירה, פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו כו', ואפשר לומר שבני בתירה גדולי הדור היו, המה ראו בבית שני בזמן ההוא שכבר נפסקה הנבואה (והגיע זמן ואנכי הסתר אסתיר כו'), ואם כן אין ניכר בהתגלות לעין כל הארת היום בגדלות המוחין בדרך פסיחה ודילוג שלא על ידי מעשינו, רק הוא בלב חכמינו ז"ל שכל זאת הנפש מרגשת ויודעת מאד, והנה עיקר הטעם מה שהפסח דוחה שבת, הוא להורות אשר ענין הפסח בפסיחה ודילוג שלא על ידי מעשינו נעשה, כמו הארת שבת שהוא שלא על ידי מעשינו, והיום ההוא בסגולה להשגת הנבואה ורוח הקודש אפילו שלא בהכנה, ויש לומר דבעבור זה צוה השי"ת לעשות הפסח בשנה השנית במדבר, הגם שלא היו עדיין בארץ, דהנה בשנה הזאת איקלע ערב פסח בשבת, ע"כ ציוה השי"ת אז להקריב הפסח בשבת, להורות לנו הענין הנ"ל, שהארת המוחין בגדלות ביום א' דפסח נעשה שלא על ידי מעשינו בהארת שבת, והוא מסוגל להשגת נבואה ורוח הקודש בזולת הכנה והבן.

(בני יששכר מאמרי חודש ניסן מאמר ד' דרוש י"ג)

ביום החודש הראשון באחד לחודש תקים את המשכן. הנה קביעות זה השנה, שנת תרל"ו, שהוא שבת ערב פסח, הוא דבר חשוב ויקר מאוד, כי גם גאולה העתידה תהי' בקביעות כזו, כאשר מבואר בשם הצדיק מוהרמ"מ מרימינאו אשר לזה אומרין הפטורת "וערבה" בשבת הגדול דווקא כשחל בו ערב פסח... וכמו כן הקמת המשכן, שהי' בחודש ניסן ביום א' בו, ואמרו בגמ' (שבת פז:) אשר אותו יום נטל עשר עטרות, כי הי' יום ראשון בשבוע, עי' בגמ' שבת, וא"כ הי' פסח גם כן ביום ראשון, ושבת הי' ערב פסח, הראיתי לפניך אשר קביעות כזו מסוגל לישועת ישראל, כן יתן ה' ברחמיו, אמן. (אמרי נועם)

*

וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות. הפטורה זו אנו קורין בערב פסח שחל בשבת, ומסיימין הנה אנוכי שולח לכם את אליה הנביא, ובדרך פשוט נ"ל טעם הגון לזה כי אנחנו בני ישראל, קוי ה' יחליפו כח, מחכים ומצפים לתשועת ה' על גאולתנו ועל פדות נפשינו בעת הזאת, אשר היתה מאז ומקדם עת גאולה וישועה, וכמאמר חז"ל (ראש השנה יא.) בניסן עתידין להיגאל, על כן נפשינו חתה לה', יוסיף שנית ידו לקבץ נדחי עמו ישראל. ואולם לפי זה על כרחך הגאולה צריכה להיות בט"ו ניסן, כאשר הי' בימי קדם עת רצון, והקבלה בידינו שאליהו יבוא לבשר את ישראל יום אחד טרם היגלות נגלות אלינו המורה צדק (עי' תוס' יו"ט סוף מס' עדיות), ואם כן שיבוא אליהו בערב פסח, וכבר מובטח להם לישראל (עירובין מג:) שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים. אך כל זה בשאר ערב יום טוב, ומעמא דמילתא משום שישראל מרודין בהכנות שבת ויום טוב, מה שאין כן בערב פסח שחל להיות בשבת, שכבר מוכן הכל מערב שבת, ויכל לבוא בערב פסח. לכך קורין היום הפטרה זו ומזכירין בה ביאת אליהו, בוא יבוא ברינה

(מנחם ציון)

*

ועכ"פ היה בערב פסח בשבת אשר מזה נראה, שזמן כזה ראוי לגאולה יותר, שהוא יום שנברא בו שמים וארץ והעולם, על כן אמר וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים "כימי עולם" דייקא, כימים שנברא בהם העולם.

(דרשות חת"ס)

קדושת החג

מכח הפסח נשפע על הנפש, כח להשבית השאור מנפשו בקדושת אכילת המצה, וגם בדורותינו אלה שאין לנו מקדש להקריב הפסח, הקיווי של כל נפש ישראל אשר מצפה לזה שאם הי' ביכולת בכל לבו ונפשו הי' מוכן להקריב הפסח, הרי זה נחשב לפני השי"ת כאלו הקרבנו הפסח להיות נשפע קדושתו זאת עלינו כמאז, ורחמנא לבא בעי. (פרי צדיק)

*

פס"ח בגימ' נצ"ח, כמד"א מהאריז"ל, וענינו כי הזמן מסוגל לנצח בו את היצר שבקרבנו. (תורת אבות)

*

לא תאפה חמץ חלקם נתתי אותם מאשי קודש קדשים הוא. נראה לי דאיתא בתבי האר"י זלה"ה הנוהר ממשוהו חמץ מובטח לו שלא יחמא כל השנה, על כן צריך האדם לשמור עצמו בכל מה דאפשר, ולכן נקראת מצה שמורה, וזה אי אפשר לאדם שיהיה ממנו, כי אם הקב"ה ישלח את המלאכים הממונים על השמורה וישמרו אותו, וזה פירוש לא תאפה חמץ חלקם, לשון חלק בלי שום גידוד חמץ, נתתי אותם מאשי דהיינו שאשלח לך מלאכים שישמרו אותך, שהמלאכים נקראים אשי. (אור לשמים)

*

פסח במדרגה יותר גבוה מראש השנה. (אמרי נועם)

*

וארשתיך לי לעולם שמהאירוסין הראשונים של קודם מתן תורה נקבע בנו לעולם הארת הכח הזה להתקדש בכל שנה בהגיע הזמן הזה, והוא על ידי וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים היינו מצד אתערותא דלעילא ברוב רחמיו וחסדיו כמו שאומרים הטוב כי לא כלו רחמיו והמרחם כי לא תמו חסדיו וארשתיך לי באמונה היינו שלא יפול לב האדם עליו כשיודע שכמה שנים עברו עליו זמנים כאלו ואינו מרגיש בנפשו שנתחדש ונתקרב להשי" ואז התחדשות יהיה לו בשנה זו יותר מכל השנים שעברו ע"ז נאמר וארשתיך לי באמונה שענין אמונה הוא דייקא במה שנתכסה מהאדם ורק מתחזק באמונה שיוכל להוושע ולהתקדש מהיום הגם שהוא רחוק מן הדעת לערך העת שעד עתה. (תורת אמת)

ובחג הזה מתעורר הנם כמו בעת יציאת מצרים, והנה ביציאת מצרים הי' הדעת בגלות, ובחג הזה בא להם בחינת דעת, וכמו כן לדורות, וזה הרמז בסימן מוציא מצה, היינו כמו מצא אבידה הנ"ל שימצא האדם מה שנאבד מאתו. (חסד לאברהם)

*

חג הפסח הוא המוח של כל המועדים מחמת שהוא מועד ראשון תיכף בעת יצי"מ. (אוהב ישראל)

*

בכל מועד הקדושה אינה באה לאדם בפעם אחת רק צריך להמשיך עליו הקדושה בתפלת ערבית ושחרית ומנחה אבל בפסח בא הקדושה לאדם בפ"א כלשון פסח. (עבודת ישראל)

*

החג הזה נקרא פסח, מלשון דילוג ופסיחה, שהקב"ה מעביר על מדותיו, ואינו מסתכל על כובד הפשעים ומעללים רעים של בני ישראל, ומעביר עיניו מראות ברע, כדי לקבל מעשיהם ברצון ולעורר הרחמים וחסדים. (תפארת שלמה)

*

הנה בפסח הוא העת והזמן שנתגלה אורות גדולים ויקרים בלי אתערותא דלתתא אבל אחר הפסח נוטלים אלו האורות ואין משפיעים אלו האורות עוד רק ע"י אתערותא דלתתא, על ידי תורה ומצות ומעשים טובים להיות כלי מוכן לקבל אור וקדושה. (בת עין)

*

בכל שנה ושנה בפרוס חג הפסח זוכים בני ישראל להתעוררות עליון להוציא מקרבם כוחות הטומאה ולהכניסם לשערי הקדושה. (ברך משה פ' אחרי)

*

אל מוציאים ממצרים. נראה על דרך אומנם ז"ל בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, על כן אמרו יודעי פנימיות התורה, כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה, ונוספים בעם ישראל, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, וזהו אל מוציאים, כי לא יציאה ראשונה לבד אלא בכל שנה מוציאים כנוכר. (אור החיים)

סגולת החג

ח"ג המצות בגימטריא שמור"ה עה"כ. והרמז בזה כי בחג המצות זוכה האדם לשמירה על כל השנה כמאמר הכתוב שמורים הוא וכו' שמורים לכל בני ישראל לדורותם. (חסד לאברהם)

*

לחם עוני, שעונין עליו דברים הרבה. כי על ידי הלחם הזה מיכלא דמהימנותא עונין דברים הרבה, היינו כל התפילות ובקשות לבקש רחמים מעל היכולת המשיגה בפרטים. (בני יששכר)

*

היום אתם יוצאים בחודש האביב. איתא בזה"ק (פר' תצוה דף קפ"ג ע"ב) דבזכות מה שישאל אוכלים מצות בפסח הם ניצולים בדין בראש השנה, ויש לרמוז זאת בפסוק הזה, היום, נקרא ראש השנה כמ"ש בזה"ק (פר' בא דף ל"ב ע"ב), וז"ש היום אתם יוצאים, בר"ה אתם יוצאים בדימוס, בחודש האביב, בזכות המצות שאוכלים בחודש ניסן בפסח. (דברי יחזקאל)

*

פוסקים מלומר גשם בחג הפסח, דהנה גשם הוא פרנסה, והנה אכילת מצה לחם עוני הוא סגולה לפרנסה, כי מאכילת מצוה הלזו נמשך פרנסה לכל השנה, על כן בפסח נידונין על התבואה, על כן מצה לחם עני בגימטריא גשם. (בני יששכר)

*

מצה ראשי תיבות מ'כל צ'רה ה'צילנו, וגם מצות מצה בגימטריא רע"ו, שהוא ר"ת ו'באוני ר'אתה ע'יני, וסיפר ל' הרב מבארניב זצ"ל, כי בעת שהיה המשפט של הגביר ר' העניך צוקער בעיר פעסט, כי העלילו עליו אשר הסית אנשי בליעל לשרוף את ביתו וחנותו לקבל הרבה פרס, והגביר ר' העניך הוא אוהב נאמן וידיד של הרב [מבארניב], ושלח טעלגראף אל הרב לירושלים שיתפלל עבורו, והרב שלח לו ממצה אפיקומן שלו, וציוה שיחזיק המצה בידו בעת שיעמוד לפני שופטי נפשו, ואמר כי מצה היא ר"ת מ'כל צ'רה ה'צילנו, ואמר שבעיר מגורו בארניב בחן כמה פעמים שנתן לחולי לאכול ממצה אפיקומן ופעל לטובה כמו לחולי שליארץ ושגעון רח"ל, וגם ר' העניך מפעסט שלח לו טעלגראמע ברוך ה' יצא זכאי במשפטו.

(מנדיל ישועות מלכו)

איתא בשם אא"ז הרה"ק החידושי הרי"מ זצ"ל שאמר: פסח מסוגל לפרנסה. והמעם כי בעת הזאת יצאו ישראל למדבר שממה, מקום שאין שם מזון, ובמחו ב' שיספיק להם צרכם, ומהאי טעמא בפסח נידונים על התבואה (ר"ה ט"ז ע"א). עוד אמר טעם מפני שאיתא בגמ' (פסחים ק"ח ע"א) קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. (ליקושי יהודה)

*

אמר הקדוש מו"ה פנחס מקאריץ טעם למה בפסח נידונין על התבואה, לפי שכל הרודף אחר הכבוד וכו' וכל הבורח מן הכבוד הכבוד רודפו, כן הוא מי שרוצה להרבות במאכלים ואוכל מטעמים ותבשילים מבושמים כדי שיהי' רווחא לבסומו אז המאכלים בורחים ממנו ומתמעט ח"ו פרנסתו. ובהיפוך כשאוכל מאכלים בלא מטעמים בכדי שיספיק לו מעט מן המזון או המזון רודף אחריו. והנה מאכל המצה אין בה טעם על כן בפסח דנין על התבואה להרבות מזונות לישראל עכ"ל ושי"י. (בני יששכר)

*

בפסח נידונים על התבואה אין הכוונה על התבואה בלבד, אלא גם על כל אשר יחסר להאדם יוכל להמשיך לו השפעות כאוות נפשו, ועל כן כל דיכפין ייתי' ויכול, ולא זו בלבד אלא גם כל דצריך כל הצטרבותו ייתי' ויפסח, שיפתח לו ה' את אוצרו הטוב. (מנחם ציון)

*

ושמרתם את הדבר לחק ולבניך עד עולם. רומז בכאן בני חיי ומוזני, כי לח"ק ל"ך הוא מוזני, כי ח"ק לישנא דמוזני כדאיתא בגמרא (ביצה מז). ולבני"ך הוא בני, עד עולם הוא חיי כמעם חיי עולם, ור"ל כי עי"ז שתשמרו הדבר הזה יומשך לכם בני חיי ומוזני ולכל ישראל. (אמרי יוסף)

*

איתא בשם אא"ז החידושי הרי"מ ז"ל שאמר, פסח נותן חיות בכל יהודי, והמעם כי פסח ומילה הם שני מצוות עשה שבאם עוברים עליהם מחוייבים כרת, ומדה טובה מרובה, שאם מקיימים אותם הם נותנים חיות ואריכות ימים שהיא ההיפך מן הכרת.

(ליקושי יהודה)

ליל התקדש החג

ולפי מעשיו כך יהיה לו סייעתא דשמיא, והבא לטהר מסייעין אותו שישמח בעושו שמחה רבה שמחה של מצוה כדת מה לעשות. (פלא יועץ)

*

הוא הלילה הזה ל"ה שמורי"ם לכ"ל בני ישראל, ס"ת מילה, והכוונה שאם הלילה הזה הוא לה', שאינו מחשב רק בלתי לה' לבדו, אזי הוא נשמר בכל השנה במדת יסוד. (חסד לאברהם)

*

הלילה הזה כולו מצה, שאין שולט בנו היצר הרע כ"כ, ומדובקים אנו באדונינו מלכינו. (מהרי"ם מבולזא)

*

חסל סידור פסח כהלכתו, היינו כי נקרא סדר על שם שהוא סדר על כל השנה איך להתנהג בדרך ה' וכאשר זכינו לסדר אותו כן נוכח להוציא מכח לפועל כל הקבלות טובות ומחשבות קדושות שקבלנו עלינו. (ישמח ישראל)

*

ידוע מפי ספרים דאיתו הלילה שיצאו ישראל ממצרים לילה כיום יאיר ונשאר כן לדורות עולם לדורות עולם ליל שמורים לה' וכל אחד מישראל משיג לפי השגתו גדולת השי"ת. (באר מנחם)

*

שומר מה מלילה, והכוונה על ליל של פסח, כי מזה יש שמירה לכל השנה, ורמז כי השמירה היא לבחינת מ"ה היינו הנשמה. (חסד לאברהם)

*

ליל שמורים הוא לד', פי' הלילה הזאת יש בה כח לתת שמירה על כל לילות מכל השנה וזה לשון רבים שמורים, קאי על כל הלילות. (תפארת שלמה)

*

שהלילה הזה מסוגל להכניס בלבבות בני אמונת ה' ואמונת חכמים אהבת ויראת הבורא ואהבת התורה. (מהרי"ד מבולזא)

*

הלילה הזה כולו מצה מפני שכל הדינים והגבורות נמתקין ונתבטלין ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור שמורים על הדינים וכולו מצה בחי' החסדים שנכלל שמאלא בימינא, ועל כן הוא הלילה הזה שמורים לכל בני ישראל לדורותם לקבצם מבין

ראוי לאדם להיות נזהר שלא ידבר בלילה זו שום שיחה משיחת חולין, ויזהיר בני ביתו על זה, ולא יהיו נפרדים מדביקות השי"ת רגע כמימרא, רק יתעסקו הכל במצות הלילה הזה, ובסיפורי ניסי מצרים ולפרסמם לבני ביתו, ואם הקב"ה חלק לו חלק בבניה ויודע סודות הענינים, יעסוק בהם.

(של"ה, מס' פסחים אות כ"ט)

*

מה טוב ומה נעים מנהג יראי ה' שלא לדבר שיחת חולין מעת הקידוש עד גמר ההלל, כי הכל יחוד גמור ושלם ואין להפסיק בינתים. (החיד"א, לב דוד)

*

יש רגע בחצי הלילה הלזו שאם ישמור האדם את עצמו ממחשבות זרות, רק יעסוק במחשבות קדושות, אזי כשבא הרגע של חצות לילה שבו נכנסו בישראל האמונה השלימה בעת צאתם ממצרים, יוכל לבא אז לידי האמונה השלימה שבא בעת הגאולה.

(אור הנר, בשם הרה"ק רר"מ מרימנוב זי"ע)

*

[אמר הרה"ק מקארלין זי"ע:] מי שהוא עובד ה' יכול ליקח מלילות הללו של סדרים הרבה והרבה, הן בגשמיים והן ברוחניים, וחזר ואמר: לאו דוקא אנשים גדולים, אלא אף האנשים הגסים והעבים פחותי הערך, יכול כאו"א ליקח כפי ערכו. (בית אהרן)

*

בזו הלילה מתגלה אור השכל והאמת והאמונה, וחופף בלילה הזה על כל זרע ישראל. (אוהב ישראל)

*

נתעורר בכל ליל פסח הריח מהאי ריחא שבגן עדן עבור בני ישראל עם קרובו, ומריח בו כל אחד ואחד לפי דרגתו. (לקוטי צבי לצדיק)

*

אאמו"ר זצ"ל אמר: מי שאינו מהרהר בתשובה בלילה הזאת [ליל פסח], הוא מבחינת אותן שמתו בשלשת ימי האפילות ח"ו. (בית אהרן)

*

בליל התקדש החג הקדוש יאזור חיל לקיים מאדו"ל חייב אדם להראות בעצמו כאלו הוא יצא ממצרים, ועל ידי מחשבות טהורות תדיריות, יתלהב לבו באופן שיראה שאי אפשר שלא לשמוח, ולפי התעוררותו

העמים ולגאלם גאולת עולמים, וב"ב תושע יהודה וירושלים. (באר מים חיים)

*

שאף שיהי' בשפל המצב בבחינת רשע עכ"ז בקדושת ליל הסדר קדושת המצות מלילה זו יעורר בו הניצוץ אלקי ויחזור בתשובה ויוכל האב להחזירו שיכנסו הדברים באוניו. (ישמח ישראל)

*

בליל הסדר נתגלה האור הבהיר ובפרט בשעה שאומרי' הלל שאין זה כל השנה ימים טובים. (עבודת ישראל)

*

בליל זה כל איש ישראל יתעורר ונלהב לבבו מהארת קדושת הלילה הזה ומשתוקק לשוב בתשובה שלימה ולהתקרב אל אבינו שבשמים. (מהר"י ט"ב)

*

בפסח דשנת תר"ד בשעת הסדר אמר אבי זצוק"ל, כאן הבן שואל פי' שואל הוא ל' שאלה ובקשה ר"ל כאן יכול הבר ישראל לשאול ולבקש מאביו שבשמים כל מה שצריך ולקבל חיות על כל הדברים בלילה הזה ולהשיג מה שלא עמל ויגע על זאת. (בית אהרן)

*

כ"ב בכל דור ודור כשאדם רואה את עצמו ערום וערי' במדרגה השפלה ונבזה בעיניו נמאס במעשיו ומדותיו עד למאד ובתוך כך יעיר לבו אותו לדבק בה' יתב' ולהשליך מעליו כתמי' חמאיו מעשה התעתועים אשר עשה אבל אם לא הכין לבו ולא טהרו רעיוניו ועשתנותיו קודם לכן אינו יודע איזה דרך ישכון אור אמנם הודו לה' כי לא תמנו חסדיו ולא כלו רחמיו והבא לטהר מסייעין אותו בסיוע שיש בו ממש כאמרם פתחו לי פתח וכו' שיוכל לילך ולבא בחפזו בשעתא חדא כדי שגם הוא יוכל לקבל את התורה בלב טהור עם כל קהל עדת ישראל ביחד (כמו שאומרים בשם קדוש אחד מדבר תחלה למקראי קודש וכו' ליציאת מצרים ירצה בהעלות על זכרוננו ענין יציאת מצרים לא ירך לבו שגם הוא יוכל להיות נקרא קודש בשעתא וברגעא חדא.

(קדושת יו"ט)

*

למען תזכור היינו תשפיע את יום צאתך מארמ"צ לכל ימי חיך ימי הימים כל ימי חיך הלילות

היינו להיות הלילות שמורים לך בבחי' כל הוא היסוד לכל יפגום ח"ו וכמו שנתבאר להרחיק את האדם מן העבירה וזהו שמורים לכל בני' לדורותם בחי' דור הוא בחי' יסוד כמבו' בס' מאורות נתן, וזהו שיהיה שמורים מקדושת הלילה הזה לכל הלילות בבחי' היסוד וזהו כל ימי חיך להביא לימות המשיח. (תפארת שלמה)

*

לכן הסדר לאיש יהודי להתחזק תמיד מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו האם יש דבר גרוע יותר מע"ז ואעפ"כ ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו ובודאי גם עלי' להתקרב לעבודתו. (בית אברהם)

*

שמעתי מא"א ארמו"ר זצ"ל שממעם זה נקרא סדר כי זהו סדר על כל השנה כי כל המצות תלוים ביצי"מ ובקבלת התורה נאמר ג"כ אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי אז היה גלוי אלקותו יתברך וזהו סדר בכל העולמות. (בית אהרן)

*

הנה בלילה הזה ניסח הדעת מן משיח כי מספרים ביצי"מ וניסח הדע"ת מן הגאולה האחרונה ונתגלה בחי' משי"ח וזהו ליל שמורים וכו' להוציאם מאמ"צ (ע"ב) הוא הלילה הזה ליי שמורים לכל ב"י לדורותם. (בני יששכר)

*

השיר יהיה לכם, שיר הוא לעתיד כליל התקדש חג כדרך הסדר שיש לו כך הוא העוה"ב שיהיה לו. (בית אהרן)

*

וכן בענין הנוגע לנפש מי שהוציא א"ע ממאסר של היצה"ר ובא אל הקודש ה"ה מיוצאי מצרים וכנהנה וכנהנה וז"ש בכל דו"ר חייב אדם לראות את עצמו"ו דייקא כאלו הוא יצא ממצרים שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר [שתעמוד בו אתה ובנך] בעבור זה עשה ה' לי לעצמי נסים ונפלאות בצאתי ממצרים בשביל צאתי ממצרים שזה הי' אתחלתא ומעין הישועה על ענין הדומה לו בכל דור ודור ועז"א שלא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו עתה ביום הזה גאל עמם בזכותם ואותנו גם עתה הוציא זה נובע משם מוצ"מ העבר כמו שא' למעלה והוא שעמדה לאבותינו ולנו. (ייטב פנים)

סיפור יציאת מצרים

אבנך וכן בנך אך י"ל דע"י הסיפור תעורר עוד נסים, כי אורייתא וקב"ה חד וקב"ה צמצם אורו באותיות התורה והוא לשון אות לו ית' ובאותיות של הנסים הוא מפתח לנסים וגאולות ותשועות. (זכרון זאת)

*

ע"כ יש לנו לספר ולשמוח בגאולה הלזו גם בגלותינו וכו' והנה כשאנחנו בזה בטעם המצה כנ"ל הנה אנחנו מספרים ושומחים בגאולה הלזו ואז המלאכים מרבים בשבחים רבים היינו בשבח גואל ישראל וקדושו ובשבח ישראל שעושי עיקר מגאולת הנפשות אשר לד' המה. (בני יששכר)

*

הנה אמרו חז"ל בשביל ג' דברים נגאלו ממצרים בשביל שלא שינו את שמם ולא לשונם ושלא הי' בהם דלטורין ושהי' גדורים מעריות ודא ודא אחת הוא כי השומר ברית הלשון שומר ברית המעור אבל עוד דברים בנו עפ"י המבואר בתקו"ז כי השומר בריתו שורה הוי' מלגו שדי מלבר והפוגם מחליף ומשנה משמות הללו ובמקומם שורה שט"ן מלגו ס"ם מלבר אוי לאותה בושח והנה הוי' שד"י עולה ש"ם וז"ש שלא שינו שמם ש"ם שלהם מחמת ששמרו הלשון והמעור והבן וז"ש עבדים היינו ומבזים בעיניהם וע"כ ויוציאונו י"א מש"ם דייקא מכח שהי' שורה עלינו השמות האמורים העולים ש"ם וז"ש וכל המרבה לספר ביצ"מ גורם לתקן נפשו ולהעלות נה"ק כמו בעת יצי"מ ע"כ ה"ז משובח אותיותיו ש"ם חב"ו שזוכה לשמות העולם ש"ם בכח חב"ו המסוגל לזה כנודע. (ייטב פנים)

*

הרי זה משובח היינו ע"ד שמבואר בס' ועשה טוב עה"כ ולמען תספר באזני בנך וכן בנך וגו' וידעתם כי אני ד' ע"י הסיפור הזה זוכים לידיעת ה', וזה הוא דבר שנראה בעינים כמבואר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכ"א מראה באצבעו הנה אלוקינו זה וכו' וע"י ריבוי הסיפור זוכה כ"א לראות בחוש ובעין התגלות אלקות בכל מקום והרי זה משובח מדה הזאת שנאמין ונראה בחוש נעשה משובחת אצל כ"א ואחד מישראל.

מטעם זה סיפור יציאת מצרים נהוג לדורות מפני שמתעורר העת שיצא אז הדיבור מהגלות לדבר דיבורים באמת ולזה בכל שנה ושנה בעת הזאת הסיפור הזה מועיל לטהר דיבורו ולהוציאו מתחת הסט"א ולהביאו אל הקדושה כמו שהיה אז בצאתם ממצרים שנגאל הדיבור. (מאור ושמש)

*

והגדת לבנך ביום ההוא הגדה הוא לשון המשכה לבנך לדורות עולם מהנם שנעשה ביום ההוא וע"ז הוא שנאמר כי עושה נסים ונפלאות עד אין מספר כי מהנם הזה נעשה ממנו ג"כ אח"כ נסים ונפלאות אין מספר כנ"ל. (תפארת שלמה)

*

יכול מר"ח ת"ל בעבור זה וגו' שיש מצה ומרור מונחים לפניך וגו', הנה באמת אף אם התינוק שואל את האב שאלה זו בשאר ימות השנה אז יכול האב ג"כ להשיב להבן כפי שכתוב בתורה אך דהתורה"ק מורה לנו דכל ימות השנה אף אם יאמר להבן הסיפור יציאת מצרים לא יהיו אז הדברים מתיישבים הלב ולא יכנסו באזניו כי זה תלוי באמונת הלב ולא כל מוחא סביל דא, וזה"ש לנו התורה בעבור זה ודרש בעל ההגדה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, ר"ל בליל פסח שאז מתגלין הארת המוחין אשר רומזין לזה המצה והמרור, ובזו הלילה מתגלה אור השכל והאמת והאמונה, וחופף בלילה הזה על כל זרע ישראל ואז כשתשיב לבנך תשובה זו ותגיד לפניו כל הסיפור הלז אז בודאי יכנסו דברי האב באזני הבן ויאמין באמת ביציאת מצרים, משא"כ בשאר ימות השנה שאז החשכות גובר בעולם ע"ז לא יוכל הבן לקבל דברי אביו ולהאמין בהם, ויה"ר שיקוים בנו ב"ב כימי צאתך מארמ"צ אראנו נפלאות אמן. (אוהב ישראל)

*

הנה מצוה לספר ביציאת מצרים כל ימי חיינו וכן שירת הים בכל יום וצריך טעם על זה, אך משום דאיתא בזהר כי בסיפור נסים מתעוררים עוד נסים וכן פרשנו בפר' וארא ולמען תספר באזני בנך וכו' וידעתם כי אני ה' היה לו לכתוב וידעו ויהיה קאי

וחיך לזה גם לבני עלי ובעלי השנה עצמן יתוסף רבות וקדושה גדולה ע"י סיפור יציאת מצרים כמבואר בספה"ק דבשעת יצ"מ זכו ישראל להארה נפלאה ואור גדול וע"י הסיפור ביצ"מ נמשך עלינו מהארת האור ההוא ומבואר בזה"ק דישאל נפקו בההוא זמנא מרוא דמעון אחרון ועאלו ברוא במהימנותא, עיי"ש וכמו"כ ע"י הסיפור ביצ"מ זוכים גם עכשיו מעין בחי' הקדושה ההוא כבימי צאתם ממצרים לצאת מעמקי הקליפות שאנו משוקעים בהם בעוה"ר כי הקריאה מעורר הזמן. (מהר"י ט"ב)

*

לספר הוא ספור והוא שמצוה עלינו לספר ר"ל להאיר את נשמתנו ע"י יציאת מצרים וזכירתו. (אורה לצדיק)

*

כל ימי חיך הלילות אף מסיפורי האלו שהם בבחי' לילות שנחשך בעדם אור הדעת ואיננו יודעים מה איך לסדר מערכת סדר במצות האלה העומדים ברומו ש"ע ולמלא מילי קדם מלכא עילאה ביצ"מ עכ"ו גם דבריהם נכנסים בחדרי במן לב השומעים, כי סיפור יצ"מ הוא בבחי' אעא דלא סלקי בי' נורא מבטשין בי' והיא עת זמן שכל הלבבות דורשים את ה' שנתעוררו בהתעוררות נפלא באתדל"ע והקול נשמע בבואו אל הקודש ועושה רושם בלב השומעים לטוב וכש"כ והגדת לבך ביום ההוא הזמן מסוגל לפעול בהסיפור יהי' מי שיהי'. (תפארת שמואל)

*

וע"י סיפורינו כאחד ההדיוטים נזכה עוד למעום נופת צוף אור נועם עליון המבטיק ומבריק בלילה הקדושה הזאת ולעת ערב יהי' אור. (ישמח ישראל)

*

פסח פה סח דכל מצות לילה זו בפה סיפור ואכילה ושת' כי עיקר כחן של ישראל בפה וביצ"מ ניתן להם זה הפה כמו"ש במ"א בפ' הרחב פיך ותינוק שמתחיל לדבר אביו מלמדו תורה לכן סיפור יצ"מ הכנה אח"כ לקבלת התורה וזו ואמלאהו. (חסד לאברהם)

*

בסיפור יצ"מ נתעורר אותו הכח שהי' אז בעת יציאת מצרים וכמו שאז אף שהיו ישראל משוקעים במ"ט שערי טומאה ולא היו כדאי לגאלם אעפ"כ הקב"ה ברוב רחמו וחסדיו הנפלאים ובידו החזקה נגלה

עליהם וגאלם כן גם עתה נתעורר זה חת רצון ואף הפחות שבפחותים יוכל לזכות לתשובה שלימה ולצאת מאפילה לאור גדול. (ישמח ישראל)

*

לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה דמצוה לספר ביצ"מ והוא מתקן הפה והלשון כמו"ש ארון נשא את נושאו וכל מצוה בכל אבר המתעסק בה נותנת כח וחיות לאותו אבר, ומצות אכילת פסח ומצוה מתקן האכילה והסיפור מתקן הדיבור. (חסד לאברהם)

*

וחכ"א ימי חיך העוה"ז סיפור יצ"מ היא סגולה נפלאה לצרכי עוה"ז לפרנסה ולהשפעות טובות כאז"ל בפסח נדון על התבואה כל ימי חיך להביא לימות המשיח אף לעניני רוחניות. (תפארת שמואל)

*

כל המרבה לספר בי"מ ה"ז משובח מעשה בר"א וכו' עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן ק"ש של שחרית יאמר כי ע"י מעשה לילה הזאת הוא מברר ומלבן אור נשמתו וזהו לשון ספירה מלשון אבן ספיר וזהו כל המרבה לספר לברר וללבן ה"ז משובח יותר לפי ברורו כך שבחו. (חתם סופר)

*

מגיד שהיא עת זמן לשפוך את שיחו ומרת נפשו לפני ה' ויוכל לזכות לידע להגיד הסיפור יצ"מ בכל הכוונות הראויות וכמו"ש עה"כ מגיד דבריו ליעקב שיוכל לזכות לידע הסודות הנפלאות שנתגלה זרע ישראל עם סגולתו. (ישמח ישראל)

*

אף נמוכי הרוח בחי' לילות זכרו ביצ"מ במיצרי"ם כי הסיפור יפעל בלבבם להאיר להם מתוך החשיכה וחכ"א אף לימות המשיח שיהי' דור שפל וחייב יפעול הסיפור לטוב. (תפארת שמואל)

*

סיפור יציאת מצרים ומצות הלילה סגולתם לחזק ולהשריש האמונה שלימה בלבות בני ישראל ולהאמין בגאולה אמיתית שתהי' ע"י הקב"ה לבדו ולא ע"י שלוחי בו"ד כמבואר בדרו"ל. (מהר"י ט"ב)

*

ע"י קדושת הסיפור יתעורר הארת הנם כמו שהי' בימי צאתינו ממצרים ויכנע כוח הסט"א מלקטרג ולהחמיא. (מהר"י ט"ב)

בית המדרש דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א
זכרון מאיר – בני ברק

מודעה רבא לאורייתא

הננו להודיע בזה לכל אנ"ש שוחרי תורה וחסידות הע"י
כי אי"ה ביום א' דיו"ט פסח הבעל"ט

ידרוש בין מנחה למעריב

רב האי גאון ומגיד מושרים, שפתותיו נוטפות מור בחידושיו היקרים, חו"ם שיש בו תורה ויראת שמים,
נאה דורש ונאה מקיים, בדרשותיו ובאמרותיו המתוקים, המלאים זיו ונגה מפיקים, בן גדולים וצדיקים,

כ"ק אדמו"ר מטעמעשוואר שליט"א

בדברי דרוש ואגדה עענינא דיועא

בגרכת חג פסח כשר ושמה
הגבאים

נ.ב. תפילת מנחה בשעה 7.10

KOLEL AVRICHIM ATZEI CHAIM
DSATMAR
KIRYAS JOEL BNEI BRAK
3 KDISHAS YOM TOV ST. BNEI BRAK

כולל אברכים עצי חיים
דיסאטמאר
קרית יואל בני ברק
רחי קדושת יום טוב 3 בני ברק

מיסודו של כ"ק מרן רביה"ק בעל ברך משה זי"ע - בהדרכת והמשכת מ"מ כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

נקדמה פניו בתודה

בברכת התורה, ובאותיות הערכה והוקרה, נקדם בברכת ברוך הבא, את ידידינו
האברך החשוב הא"י צנצר דדהבא, שלמ"ה שמו ושלימה משנצו, יראתו קודמת
לחכמתו, מסור בלב ונפש למען החזקת כוללינו המעטיירה, ברוח נדיבה ומסורה, ה"ה

הר"ר שמואל שלמה ווייסהויז הי"ו

מגדולי עסקני כוללינו הק' בעיה"ב לאנדאן יע"א

לרגל בואו לחוג את חג הפסח בעירינו

יהא בואו לברכה, ובכל אשר יפנה ישיביל בהצלחה, ויזכה להמשיך במעשי הצדקה והחסד
לפרט ולכלל, ולעמוד לימין החזקת הכולל, עדי נזכה לקיבוץ ישראל, בביאת הגואל, בב"א.

המקבלים פניו בתודה ובגרכה
הנהלת הכולל

מדור

בהלכות הפסח

דיני ערב פסח שחל בשבת
עמ' כ"ב

דיני ליל הסדר
עמ' כ"ו

דיני פסח בשנת השמיטה
עמ' ל'

דיני ברכת אילנות בשמיטה
עמ' ל"א

דיני טבילת כלים (ג)
עמ' ל"ב

נערך ונסדר ע"י הרב יחיאל מיכל אברהם פרידמאן שליט"א

דיני ערב פסח שחל בשבת

אכילת חמץ בער"ש לאחר הביעור -

מותר לאכול חמץ בערב שבת כל היום (ערוה"ש, שו"ת מהר"ם שיק ס' רי"ד וציאוף"ל ס' תמ"ד, ויש נוהגים להחמיר בזה).

אפיית מצות - בערב שבת אחר חצות

אופין מצות מצוה כמדי שנה (שו"ע ס' תנ"ח, והטעם בכדי שלא לשנות משאר שנים, ויש גדולים שהיו נוהגים לאפות צליל פסח ומוצא בטור וכן נהג המחמ"ס ועוד, אולם האידנא אין נוהגים כן).

מאכלי שבת - אין לבשל לשבת מאכלי

חמץ שנדבקים בכלים כי יצטרכו להדיחם לאחר האכילה מחמץ, ואסור כיון שאין לו צורך בהם שוב באותו היום (שו"ע ס' תמ"ד ג').

אופן הכנת המאכלים לשבת - הדרך

המובחרת וכן נוהגים הרבה לבשל את מאכלי השבת מתבשילים הכשרים לפסח ובכלים הכשרים לפסח, ובעת הסעודה מותר בכל ענין להעביר המאכלים לתוך כלי אכילה כיון דבזמנינו מצוי כלים חד פעמי ליכא שום חשש בזה (דמלפנים שלא היו מנזי כלים אלו והיו אוכלים בקערות של חמץ אזי היו צריכים להקפיד שלא לערות האוכלים כשהם חמים מכלי של פסח לתוך כלי של חמץ שהניזוק מחזקין).

ויש המבשלים בכלי חמץ ולאחר זמן

איסור אכילת חמץ מניחים את הכלים במקום השייך לנכרי.

הכנת צורכי הסדר מער"ש

מצות - הקונים מצות שלא הופרשו חלה,

יזהרו לזכור להפריש חלה מער"ש (דשג"מ ויו"ט אסור להפריש).

דינים השייכים לערב שבת

תענית בכורים - הבכורים הנוהגים

להתענות בכל שנה בערב פסח, מקדימים ומתענים בשנה זו ביום ה', והנוהגים כל שנה לסיים מסכת ולאכול בסעודת הסיום, מסיימים המסכת ביום זה. (שו"ע ס' ת"ע קע"ז).

מכירת חמץ - יש למכור החמץ ביום ו'

עד זמן הביעור כמו בכל השנים, דלא ליתר לאחרופי.

ביעור חמץ - שריפת החמץ זמנו כבכל

השנים דהיינו קודם סוף שעה חמישית וזמנו בשנה זו בשעה 11.15 (סמימת לשון השו"ע וכן פסקו רוב אחרונים וצ"ע"ל יש לסמוך על האחרונים המקילין עד סוף שעת השריפה).

בער"ש אין אומרים כל חמירא (שו"ע ס'

תמ"ד, נוסח יהי לזון שאומרים בשעת שריפת החמץ יש נוהגין לאומרו בער"ש בשעת הביעור, ויש נוהגין לאמרו בשבת אחרי שמתבטל החמץ באמירת כל חמירא. וזהו להגר"מ שטערנבוך כתב דהיה"ר שאומרים בשעת הביעור יש לומר בשעת שריפת חמץ, והיה"ר שמוצא בהגדות שאומרים אחר הביטול (שאחר השריפה) אומרו בשבת לאחר אמירת כל חמירא.

וצריך לדקדק שבכלי האשפה

שבחצירות הבתים השייכים לדיירי הבנין [ואף אם הם מונחים ברה"ר מ"מ הם שייכים לדיירי הבנין] לא יזרקו לתוכם חמץ אם ישאר שם החמץ אחרי זמן הביעור, ולכן בשנה זו יש לדקדק ביותר שלא לזרוק לתוכם החמץ אם אין ידוע שיפנו משם עוד את האשפה קודם הפסח.

נרות - המדליקים בנרות שצריך להדביקם, יכינו מער"ש, וכן המדליקים בפתיל צף יכניסו הפתילות מער"ש (לכמה פוסקים אין להתקין פתיל צף משום תיקון כלי).

שולחן ערוך - נכון להכין מער"ש השולחן לליל הסדר וכן כל צרכי שאר הסדר, (נכדי שלא תמשך כליל מו"ש הכנת הסדר, דאסור להכין משנת ליו"ט).

מרור - הלוקח למרור תמכא "חריין" אם יש לו אפשרות לכסותו היטב אחר הטחינה בכדי שלא יפוג טעמו אזי יפררו מער"ש, ואם יש לחוש שחריפתו תפוג יפררם בליל יו"ט במוצאי שבת ע"י שינוי (עפ"י שו"ע ס' מק"ד והאחרונים שם וצמש"צ שם הגר"א דהקפיד לפרו' החריין דוקא כליל יו"ט שאז יהא חריף טווא וכ"א לפי מנהגו וטעמו).

הלוקח חסא יבדקנו מער"ש מתולעים, יש ליזהר שלא להניח החסא במים מער"ש שאם יניחו במים מעת לעת הו"ל כבוש ואין יוצאין בהם לכתחילה, (ס' מע"ג).

מי מלח וחרוסת - המי מלח והחרוסת יש לעשותם מער"ש חוץ מעירוב היין תוך החרוסת דיש להניחו למוצ"ש בליל יו"ט (דמותר לשה ציו"ט מפני שמפיג טעם בעשותו מעיו"ט, מזהיר לוי שם בעל שצה"ל שליט"א).

זרוע - יצלה את הזרוע מער"ש.

יין - המערבים יין אדום ביין לבן לצורך ד' כוסות (כדליתא צו"ע דמזגה לחור אחר יין אדום, ואם הלזן משוגח ממנו יקח לזן, ולכן הרואים דוקא יין לזן כתב בספר ויגד משה דנכון לערב זו מעט יין אדום) נכון לכתחילה לערבם מער"ש (כדי לחוש לדעת הפוסקים דיש לביעה צמשים, ונפרט בזה שהוא מכין למטרת לביעה).

ואם לא מזגו מער"ש, בליל יו"ט כשהוא מוזג היין עדיף למזוג היין האדום תחילה ואח"כ היין הלבן.

דינים השייכים לשב"ק ערב פסח

סעודות השבת

הנוהגים לאכול תחילת הסעודה ממאכלי חמץ במקום מסוים וכדו' ואח"כ ממשיכים הסעודה ממאכלי פסח במקום אחר, תלוי דינם באופן שינוי המקום:

(א) אם שני המקומות הם בתוך הבית או אפילו אם המקום הראשון שאוכל שם הפת הוא מחוץ לבית, אלא שהוא רואה משם את מקום האכילה - אזי יכול לקדש על היין במקום אחד ולאכול את הפת במקום אחר. ולכן יש נוהגים לקדש בבית, ואוכלים פת בחדר אחר, ואח"כ חוזרים לאכול במקום הקידוש.

(ב) ואם שני המקומות אינם בתוך אותו הבית וגם אי אפשר לראות ממקום אחד את המקום השני - אזי צריכים לקדש על היין במקום אכילת הפת (נכדי שיהא קידוש נמוקס סעודה), ובדיעבד שקשה לו לקדש שם אפשר לשנות עוד כוס יין וגם שאר המסובין ישתו רביעית יין ובזה יוכלו לצאת קידוש במקום סעודה.

וברמה"ז צריך לחזור למקום שאכל - ולברך שם.

שיעור הפת - יש ליזהר לאכול בכל סעודה עכ"פ פת כשיעור כביצה, (והטעם א') דלסעודות שנת נריך לאכול לכתחילה פת כביצה (ס' תל"א), דעל אכילת פת פחות מכביצה פסקי' דאין לנך בשעת נטילה על נטילת ידים (ס' קנ"ח ס"ג) ולטעם זה נריך לאכול השיעור כביצה דוקא ככדי אכילת פרס (כמבואר שם בסידור הרב וצמח"ל ד' דהיינו דיאלל כל כית יהא זכא"פ).

אכילה במקום המיוחד לנכרי - הרבה נוהגים לאכול בשבת זו בדירה או חדר המכור לנכרי ובשבת בזמן הביעור סוגרים את המקום, יש אומרים שטוב לפרט בשטר המכירה שהנכרי נותן רשות ליכנס שם במשך השבת, אמנם גם אם אין מפרטים כן מנהג העולם להשתמש שם בשבת (וסומים שהנכרי אינו מקפיד שיכנסו שם בשבת, כ"כ בקונטרס להרה"ג רמ"ז זארגער שליט"א).

סעודת שחרית - טוב שיחלק את סעודת שחרית לשנים בכדי לקיים ג' סעודות בשבת (משנ"צ סק"ח שם אחרונים) וכשמחלק הסעודה לשנים צריך שיפסיק איזה שהות שלא יהא בכלל ברכה שאינה צריכה.

ובזמירות דברי יואל מובא שרביה"ק ז"ע נהג לחלק הסעודה לשנים ובסעודה א' אכל דגים והמאכל מביצים ובצלים וזמר חי' ה' וברך בהמ"ז ושהה מעט ונטל ידיו לסעודה ג'

והשלים יתר המאכלים וגמר שאר הזמירות של סעודת שחרית.

ובליכא שהות לחלק הסעודה יקיים מצות סעודה ג' אחר חצות היום בבשר או איזה תבשיל ובדיעבד אף בפירות (כ"ו נאריכות ס' תמ"ד שו"ע ואחרונים). ואף מי שחילק סעודת שחרית לשתיים יש לו לכתחילה לקיים מצות שלוש סעודות לאחר חצות (יטז פנים ועוד אחרונים).

טלטול המצות בשבת

מצות מצוה (מלות שנאפו צער"פ צמיוחד לליל הסדר) הרי הם אסורים בטלטול משום מוקצה (פמ"ג ס' תמ"ד ס' ש"ם ועוד אחרונים, והעטס כיון דהס אסורים נאכילה צער"פ ומקפיד שלא ליתנס לקטנים).

שאר המצות הרי הם מותרים בטלטול (פמ"ג ועוד אחרונים, הו"א וראוים לעכו"ס ולכללים ולקטנים שאינם בני חינוך).

מצות ללחם משנה

מצות מצוה א"א לצרפם ללחם משנה דהרי אסורים בטלטול.

ולצרף שאר המצות ללחם משנה נחלקו האחרונים בזה, יש אומרים שאין לצרף ללחם משנה כיון שאסורים באכילה בערב פסח ובעינן דוקא פת הראוי לאכילה (אחרונים).

ויש אומרים שאפשר לצרף דלא בעי' הראוי לאכילה (אגרות חו"א ועוד), ולכן דוקא בשעת בשעת הדחק בשאין לו לחם משנה של חמץ יוכל לצרף ללחם משנה ויזהר שלא יגעו זה בזה (קונן מצית לוי צסס צעל שצט הלוי שליט"א).

ובסעודת הלילה דמדינא מותר עדיין לאכול מצה יכול לכר"ע לצרף המצה.

ביעור חמץ

בסוף זמן אכילת חמץ בשנה זו 9.55 ינער היטב את בגדיו ויבדוק בכל המקומות הראוים ליכנס שם חמץ, ינקה היטב את הפה והשיניים משיירי חמץ, ואפשר לנקות בקסמי שיניים באופן שאינו ברור בוודאי שיצא דם.

ובענין לצחצח במברשת שיניים יבישה בשבת בלי משחה יש להקל באופן שלא יהא פסיק רישא בהוצאת דם, (שו"ת שנה"ל ח"ה, אולס צמנרשת רטובה וכמו"כ צמשחת שיניים אסור).

יכבד הבית במקום שאכל שם, וראוי לנקות במברשת (צקזס) של כל השנה ולהצניעו

אח"כ במקום המוצנע או לנקותו היטיב מהפירורים. ויש נמנעין בשבת זו לכבד במברשת (צקזס) מפני שקשה לנקותו אח"כ מפירורים שנדבק בו וא"א להכיר.

אחר האכילה ינער החמץ ויבער שאר החמץ (או לזרקו צצית הכסא או צמקס הפקר). ויבטל החמץ באמירת כל חמירא.

ואפשר לפוררן ואין בזה משום טוחן, דאין טוחן אחר טוחן (ס' שכ"א, ס' תמ"ו, משנ"צ סק"ו ס' מק"ד).

שאריות החמץ והפירורים שצריך לבערם, הדרך המובחרת כנהוג היום הוא לזרוקם לבית הכסא, וחתיכות גדולות מפררן לחתיכות דקות וזורקן.

או יוציאם ולהשליכם במקום הפקר [ודוקא בפח אשפה ציבורי, או ברה"ר אבל לזרוקם לאשפה שבחצירו אסור].

לאחר שביער החמץ יבטל את החמץ שברשותו באמירת כל חמירא (שמא נשאר לו חמץ צרשומו).

יש ליזהר בשעה שזורקים האשפה שלא יקשור את שקית האשפה בקשר האסור בשבת, דהיינו בקשר על גבי קשר ודאי דאסור דהוי קשר מעשה אומן ובעניבה על גבי קשר [כדרך שקושרים הנעליים] גם כן אסור (דרי"ה שישאר הקשר עד לאחר פינוי האשפה והוי קשר של קימא כמבואר צסימן ש"ו, וכשאינו מעוניין שישאר הקשר לקיימא אלא דאין צכוונתו להחיר הקשר נחלקו האחרונים בזה עי' שו"ת מנחת יצחק חלק ח' סימן כ"ו).

המוצא חמץ בשבת לאחר זמן ביעור חמץ אסור לטלטלו כיון שהוא מוקצה, וישרפנו לאחר יו"ט.

סעודה שלישית

סעודה שלישית עיקר זמנה היא משיגיע זמן המנחה דהיינו משש שעות ומחצה (שו"ע ס' רצ"א סעי' ט"ו והיינו מנחה גדולה וזמנה צגנה זו צשעה 1.13).

והמנהג הוא לאכול הסעודה שלישית אחר שהתפלל תפלת מנחה (כדפסק הרמ"א ס' רצ"א ס"א, וכ"כ צנן איש מי עפ"י הסוד שגילה הארז"ל דאפי' צדיצדז אין יוצאים אס אוכלים ס"ג קודם מנחה).

ולכן אף מי שחילק סעודת שחרית לשנים אפ"ה יש לקיים מצות סעודת שלישית

אחר זמן המנחה (ייעצ פנים ועוד אחרונים) ולפי המנהג הנ"ל נכון לקיימה אחר תפלת המנחה. וכיון דאין לאכול הרבה אחר שעה עשירית בשנה זו 3.56 בכדי שיאכל בלילה לתאבון לכן העולם נוהגין להתפלל מנחה גדולה ואח"כ אוכלים סעודה שלישית, ויש נוהגין להתפלל מנחה קטנה ואח"כ אוכלים מעט.

נכון לכתחילה לקיימה בדברים דמלפתיים בהם את הפת כבשר ודגים, ועכ"פ יקיימה בפירות (כמזכר נס"ל) ומזמרים אז הזמירות של שלוש סעודות.

ובמג"א הביא בשם הזה"ק שרשב"י הי עוסק בתורה בשבת זו במקום סעודת שלישית (וצארכות חיים ס' תמ"ד מציא שירא שמים יקיים ידי שניהם צפירות וצלימוד המורה).

ובזמירות דברי יואל מובא דרביה"ק זי"ע אחר תפילת מנחה בביהמ"ד ישב אצל השולחן והביאו לפניו פשטידא עשויה מתפ"א וטעם מעט וחילק מהם שיריים, וזימר הזמירות והאריך בדברי תורה כדרכו בקודש מידי שבת.

הכנה משבת ליו"ט

אסור להכין בשבת שום דבר לצורך הלילה כי אין שבת מכין ליו"ט.

אולם כל הכנה שנהנה ממנו אף בשבת מותר להכין ליו"ט כיון דהוי כמכין לשבת דנהנה ממנו בשבת.

וצריך ליזהר בכל זה בסידור הבית והשלחן לצורך יו"ט, וכן בהחלפת הבגדים המיועדים ליו"ט וכו'.

דינים השייכים לליל התקדש החג

מוצאי שבת ליל יו"ט

בתפילת ערבית אומרים ותודיענו והנשים שאין מבדילות בתפילה יש ללמדן שלא לעשות שום מלאכה לצורך יו"ט עד שיאמרו ברוך המבדיל בין קודש לקודש וטוב שיאמרו כל נוסח הברכה בלא שם ומלכות.

הכנת צרכי הסדר

לא הכין את צרכי הסדר מע"ש יעשה ביו"ט כדלהלן.

תמכא [חריין] - יש לשנות בטחינתו דהיינו שיטחון ע"ג מפה או שולחן ולא לתוך הקערה או יהפוך המגדרת, (שו"ע ס' תקי"ד

ואחרונים שם, וע"ע צארכות בקונטרס "שולחן ודורשין" המזכיר פה מה שהאריך לומדי כוללנו לדון בזה).

חרוסת - ידוך ע"י שינוי כנ"ל, ומותר לערב היין בתוכו כדרכו (דה"י לש ומותר במפיג טעם מעיו"ט, משא"כ מלאכת טחינה דאף דמפיג טעם קצת צע"י שינוי וכ"ש צאינו מפיג טעם כלל).

מי מלח - יש לעשותו בשינוי דהיינו שיתנו קודם המים בכלי ואח"כ המלח (מ"א קי"א שו"ע).

הזרוע והביצה - יצלה ויבשל על מנת לאוכלם ביו"ט (אולם הזרוע אסור לאכול צללה ורק ציוס מותר).

ליל הסדר

בקידוש ליל יו"ט אומרים "קנה"ז".

נשים - יש נוהגים שהנשים המקדשות לעצמן בליל הסדר יכולות גם בשנה זו לקדש ולהבדיל על הכוס ולשתות, (ואף דאין נשים מצדלות לעצמן ואינם שותות מין הדלה, אחרונים וכן משמע מהשו"ה הגרי"ח זי"ע וזי"ע).

ויש נוהגין שאינן אומרות ברכת ההבדלה (ויגד משה צ"ס כמה אחרונים ועוד) וכן הורה רביה"ק זי"ע שאין הנשים אומרות ברכת הבדלה אלא מכוונות לצאת מברכת ההבדלה של הבעל, (מוצא בקונטרס של הגרמ"ז זארגער שליט"א, ולמנהג זו להוזהגין שכל המסובין אומרים ברכת הקידוש ביחד בקול רם ז"ע אף יוצאות הנשים ברכות ההבדלה דמרי קלא לא משמע ואפשר דברכת קידוש והבדלה של יו"ט הוי מילתא דחציצא דמרי קלא משמע).

וכן אינן מברכות שהחיינו בשעת הקידוש כיון דבירכו כבר בזמן הדה"ג, ויכולות לענות אמן על ברכת שהחיינו של הבעל דברכת שהחיינו בהדלקת הנרות הכוונה על היו"ט ובשהחיינו שבקידוש הכוונה של שאר מצות הלילה (שו"ת שצ"ח מ"ג ס' ס"ט).

ברכת בורא מאורי אש

יש נוהגין שאין מקרבים כלל הנרות זה לזה מחשש שאח"כ כשמפרידן נראה כמכחיש (קוצץ מצית לוי דכן נוהג צע"ל שצט הלוי, וצ"ע ויגד משה עמ' ז"א הביא צ"ס אחרונים להחמיר) ויש המתירין לקרב הנרות (אלף המגן סימן ת"ר וצ"ע מ"א דשמעתיא ועוד) אולם צריך ליזהר שלא ידבקו הנרות ממש אחד לשני משום חשש ממרח אלא יגעו השלהבת ביחד (וע"י צארכות בקונטרס הג"ל מה שכתבו האצרכים בענין זה).

שיעור השתיה

בשיעור שתיית הכוסות איכא כמה דעות: (א) ו"א שלכתחלה צריך לשתות כל הכוס אפי' שהכוס גדול שמחזיק בו כמה רביעיות ובדיעבד יוצא בשתיית רוב הכוס (שועה"ר סי' תע"ג סעי' י"ג דעת הרמב"ן וכ"כ הכ"ח והפר"ח דנ"ד כוסות של פסח החמירו חכמים לשתות כל הכוס יותר משאר שנתות וי"ט).

(ב) ו"א שלכתחלה ישתה רוב הכוס ואפי' מחזיק כמה רביעיות (דעה ז' במחזר עפ"י דעת הרמב"ן).

(ג) ו"א דדי לכתחלה בשתיית רביעית כולו ובדיעבד יוצאים בשתיית רוב רביעית (דעה א' במחזר).

ולכתחלה טוב לחוש ולשתות כל הכוס ועכ"פ לשתות רוב הכוס, ומי שאין בדעתו לשתות הרבה, נכון שיקח כוס קטן שיוכל לשתות כל הכוס או רובו (שועה"ר לענין כולו ומשנ"ג לענין רובו).

ובשתיית כוס האחרון צריך לכו"ע לשתות עכ"פ רביעית שלם בכדי שיוכל לברך לאחריו ברכה אחרונה בלי פקפוק (כמו שנמצא בס' ק"ג דשתיית רוב רביעית הרי נכנס לפסח דרכה, ולפי"ז די אס שותה רק כוס השלישי רביעית דהעיקר הוא שיהא כוס אחד שותה ממנו רביעית שלם שיחול עליו ברכה על הגפן, ובס' ויגד משה סי' ו' סק"ז כתב טעם נוסף כזו ראשון לשתות רביעית שלם כנדי ללא שתיית היין דין קידוש במקום סעודה (כדפסק המחזר בס' רע"ג דשתיית כוס רביעית מהקידוש יוצאים קידוש במקום סעודה) וממילא ליכא חשש מה שיוצאים לחוץ בליל פסח כפרט הנשים והמשמשים מהקידוש עד הסעודה והוי שינוי מקום (והוא כתב שגם כנדי ללא שתיית רביעית כשי' הל"ח).

ואף להסוברים דמצוה מן המובחר לשתות כל הכוס, עם כל זה אין קפידא במעט הנשאר (א"א סי' תע"ד).

שיעור רביעית

שיעור רביעית לפי מידות זמנינו, לשי' הצ"ח וכן דעת החזו"א - 150 גרם כמנין

כ"ס הגר"ן, ולדעת ר"ח נאה - 86 גרם כמנין כוס.

הגביעים הבינוניים המצויים כהיום מחזיקות בערך 170 גרם (אפשר למדוד לפי כוס חד פעמי שהן מחזיקות 200 גרם).

ובזמירות דברי יואל לשבת הביאו שרבינו זי"ע החמיר לקידוש כשי' הצ"ח, וכן בליל פסח (ובס' ויגד משה כתב ג' טעמים להחמיר כשי' הל"ח: א) דהרבה פוסקים חששו לשיטה זו, חת"ס במש"י, מהר"ם שיק, הגר"א מוצא בס' מעשה רב ועוד. ב) דנפסק בשו"ע דצערב פסח לא ישמה יין מעט דמיסעד סעיד, ויין הרבה ישמה דגורר תאות המאכל, וכתה המ"א דין הרבה היינו ז' כוסות וראיימו מז' כוסות ששותין קודם אכילת המנה ולא חששו למיסעד סעיד, ולפי"ז למנהגינו ששותין הרבה זמן בין כוס א' לב' יותר משיעור עיכול, שוב לא נחשב כשותה ז' כוסות, אלא כל אחת בפני"ע, וממילא שוב איכא חשש דפורתא מיסעד סעיד, על כן טוב לשתות שיעור גדול של רביעית שהוא ז' רביעיות לפי שיעור הקטן וממילא זה הכוס צעמנו יהא נחשב לטובא ומיגרר גריר. ג) עוד טעם כתב להחמיר כהל"ח לפי מה שהצאנו לעיל כדי שיהא נחשב לקידוש במקום סעודה).

משך השתיה

לכתחלה צריך שישתה רוב הרביעית בבת אחת דהיינו שישתה אותו בשתיה אחת ולא יפסיקנו לשתי שתיות, ולכן אין ליקח כוס שפיו צר מפני שלא יוכל לשתות רביעית בבת אחת (רמ"א סעי' ט"ו כתב לגבי כוס זר, ובמ"א כתב לשתות ז"א ומוצא למעשה בשועה"ר ובמשנ"ג).

ואם אינו שותהו בבת אחת, לפחות יזהר שלא להפסיק מתחילת השתיה עד סוף השתיה יותר מכדי שתיית רביעית [דהיינו זמן שאדם שותה רביעית משקה], ובדיעבד אם שהה באמצע השתיה כל כך עד שיש מתחילת השתיה עד הסוף יותר מכדי שתיית רביעית, אזי בב' כוסות הראשונים יחזור וישתה בלא ברכה, ובב' כוסות האחרונים לא יחזור וישתה (ויסמך על הפוסקים דיו"א זכאי גוואל,

וצב' כוסות אחרונים חמיר טפי השתיה צאמנע משום חשש שכרות או משום מוסיק על הכוסות ואכמ"ל).
ואם שהה מתחילת השתיה עד סוף שתיית הרביעית יותר מכדי אכילת פרס [דהיינו ד' מינוט בערך] אזי צריך לחזור ולשתות אף בכוסות האחרונים (שועה"ר ומשנ"צ שס, ובשעה"צ מחלק ב'ין אס היה צדעמו לשמות עוד דלז יחזור וישתה בלא צרכה, לבין אס לא היה צדעמו לשמות עוד דלז לא ישתה שנית משום חשש דנראה מוסיק על הכוסות משום הצרכה.

קטנים

קטנים שהגיעו לחינוך דהיינו קטנים שהגיעו לזמן שראוי לחנכם לשמוע הדברים שאומרים על הכוסות כגון שהם יודעים מענין קדושת יום טוב, ויש בהם דעת להבין מה שמספרים להם מיציאת מצרים, חייב אביהם לחנכם וליתן להם ד' כוסות (סי' תע"ז סעי' ט"ו, ובחק יעקב כתב דהחיוז הוא מגיל ה' ו' שנים כל אחד לפי השגתו. ודי שישמו כל אחד כמלוא לוגמיו ידידה ואף שהוא פחות מרביעית (משנ"צ ס"ק מ"ז) אולם במסגרת השולחן כתב דמשמעות הפוסקים דצריך לשמות רוב רביעית וכ"כ במעדני השולחן).

נוהגים ליתן ד' כוסות אף לקטנים ביותר שעדיין לא הגיעו לגיל חינוך (ח"י צסס מהרי"ל, וכן הביא צוגד משה צסס ס' פסח מעוצין, ושם העתיק מס' קדר היום דכתב "כבר נהגו העם לתת לפני כל אחד כוסו ואפילו לפני הקטנים כדי שישאלו ומנהג יפה הוא", ומשמע דאף שלא הגיעו לחינוך עדיין יש ענין לתת להם ככדי שישאלו).

נשים

נשים גם חייבות בד' כוסות ובכל המצוות הנוהגות באותו הלילה כגון מצה, מרור, סיפור יציאת מצרים (ואף דהוי מלכות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות, אעפ"כ חייבות הן בכל המצוות, דאכילת מנה הן חייבות כיון שהוקש אכילת מנה לאיסור אכילת חמץ, וכשם שנשים מזהירות באכילת חמץ, כך הן חייבות באכילת מנה, ובשאר מצוות הלילה הן חייבות מפני שאף הן היו בלוחם הנס).

ובסידור יעב"ץ (שער השיר כ"ג ע"ב) כ' דאף דנשים חייבות בד' כוסות, מ"מ לא ישתו יותר משיעור מצומצם.

כמו"כ יקפידו הנשים לומר ההגדה במיוחד הפיסקא "רבן גמליאל אומר" שהרי מי שלא אמר זה לא יצא ידי חובתו, ונוהגין שקוראין אותם לשמוע העשרה מכות שהביא הקב"ה על המצרים (משנ"צ סי' תע"ג ס"ק ס"ד)

אכילה או שתיה בין כוס ראשון לשני

שתיית יין בין הכוסות - ראוי ליזהר שלא לשתות יין בין כוס ראשון לשני בכדי שלא ישתכר וימנע מלעשות הסדר וקריאת ההגדה (שו"ע סי' תע"ג סעי' ג').

ושאר משקים שאינם משכרים יכול לשתות בין הכוסות (משנ"צ צסס ח"י, וצס' ויגד משה מוצא מס' מולדות שמואל שהגה"צ מאונסדארף ז"ל שהיה צכור והיה מתענה בכל ערב פסח היה אוכל מרק ב'ין כוס א' לב', ובשעה"ר כתב דמשקים שהם חמיר מדינה אסור לשמות צענין שצריך לצרך עליהם דלז נראה כמוסף על הכוסות), ולצורך גדול שהוא צמא מאוד מותר לשתות אף יין (שו"ע שס).

ולאחר מזיגת כוס שני ובפרט אחר שכבר התחיל לומר ההגדה צריך להחמיר לכתחילה שלא לשתות אפי' שאר משקים וכן שלא לאכול (דמחלקו הראשונים דדעת הר"ה דמותר להפסיק צאמנע ההגדה ודעת הרמב"ן והר"ן דאסור להפסיק צאמנע ההגדה ואפילו עדיין לא התחיל ההגדה רק שמוג הכוס והסין עצמו לאמירת ההגדה אסור כסתימת המח' וכן פסק המשנ"צ דאסור להפסיק).

ולצורך גדול כגון שהוא צמא מאוד או שהרעבון מפריעו באמירת ההגדה אפשר להקל ולאכול או לשתות אף בעת אמירת ההגדה (דכמה אחרונים מקילים בזה כדעת הר"ה הח"י והפר"ח וכן כתב למעשה בשו"ת שנה"ל ח"ט סי' קי"ח).

הכוסות על הסדר

ד' כוסות צריך לשתותן על הסדר דהיינו שיאמר ההגדה בין כוס לכוס, ואם שתאן זה אחר זה שלא כסדר דהיינו בלא אמירת הגדה בנתיים לא יצא וצריך לחזור ולשתות (שו"ע סי' תע"ז סעי' ח' שכן כתב הפר"ח וציאוס"ל שס).
וה"ה אם שתה כוסות הראשונים על הסדר ורק כוסות האחרונים שתה שלא על

שפיכת יין מהכוסות

אחר גמר השפיכות ישפוך היין למקום שלא ידרכו בו בני אדם כמו מי נטילת ידים שחרית ומים אחרונים, וכן מובא דרביה"ק בעל דברי יואל זי"ע הקפיד שתיכף אחר השפיכה יוציאו היין הנשפך, ולא המשיך באמירת ההגדה עד שהוציאו כל היין הנשפך (וכן מוצא בהגדת חיים לראש לשפס נמקס שלא ידרכו בו, וכן בהגדת זרע קודש (ראפשיץ), והטעם לפי שהיין הנשפך הוא חלק הסט"א כמו"ס נמשנת חסידים).

רחצה

אם ברור לו ששמר ידיו משעה שנטל ידיו בפעם ראשונה ולא נגע במקומות המטמאים - נכון שיטמא ידיו דהיינו שיגע במקומות המכוסים וכדו' בכדי שלא תהא חשש ברכה לבטלה. (ביאור"ל סי' מע"ה ד"ה יטול).

מוציא מצה

שיעור כזית לצאת כזית מצה דאורייתא - נקטו הפוסקים שהוא 30 גרם. ומצות שלנו בדרך כלל משקלם כ-80 - 90 גרם, הרי שליש מצה עולה לכזית.

כמה מדריגות באיסור שיחה בטילה בלילה זה

א] מעיקר הדין משבירך על אכילת מצה לא ישיח בדבר שאינו מענין הסעודה עד שיאכל ה"כורך" בכדי שתעלה ברכת המצה והמרור גם על כריכה זו (שו"ע סי' מע"ה סעי' א', דהכריכה אנו עושים זכר למקדש ואז היה עיקר המנוה רק ככריכה). ובדיעבד אם הפסיק בשיחה בינתיים אינו צריך לחזור ולברך על הכריכה (משנ"צ שס)

ב] בשל"ה (מס' פסחים ד"ה ויחזור) כתב שיש ליזהר משיחה שאינו מענין הסעודה עד אחר אכילת אפיקומן כי ברכת אכילת מצה עולה ג"כ על אכילת אפיקומן.

ובס' שער המלך כתב שם עוד טעם לזה וז"ל: שלא ידבר שום שיחה בטילה בעת שיוסב על ההסיבה רק בסיפור יצי"מ כמו שזכרתי וגם בשעת האכילה לא ידבר דברים בטלים לפי שאומרים חצי הלל קודם אכילה וחציו לאחר האכילה ומה שהוא מדבר שלא לצורך הוי הפסק, עכ"ל.

הסדר, דהיינו ששתה כוס רביעית תיכף אחר כוס שלישית נמי לא יצא (משנ"צ ס"ק כ"ו) וצריך לזרז הנשים בזה שהם טרודות בהכנת התבשילין לפני הסדר, או שטרודות עם הילדים להשכיבם לאחר הסדר - שיאמרו ההגדה [ועכ"פ חלק מההגדה] בין הכוסות, או שלפחות ישמעו מבעליהן.

ורחץ

ראוי לכל אחד שנוטל ידיו לטיבול ראשון שיכוון בפירוש שלא לצאת בנטילה זו חובת הנטילה לסעודה (פמ"ג סי' מע"ג סעי' א') בכדי שברכת על נטילת ידים שיעשה לפני הסעודה לא תהא לבטלה.

כרפס

בורא פרי אדמה - כשמברך בורא פרי אדמה יכוין לפטור בברכתו גם את הכזית מרור, וצריך להקפיד על זה שכל המסובים יכוונו לפטור המרור.

אם אירע שאכל כזית שלם מהכרפס ג"כ לא יברך אחריו, ואם אירע שאכל כזית וברך בורא נפשות אף על פי כן לא יברך ברכת בורא פרי האדמה על המרור, וכן אם שכח ולא התכוין בברכת בורא פרי האדמה לפטור את המרור, אפילו הכי לא יברך על המרור בורא פרי האדמה (עפ"י המ"א שו"ע"ר ומשנ"צ, והטעם בכל זה דאיכא מחלוקת ראשונים אי המרור צריך ברכה לחוד או שנפטר [או מחמת הסעודה או שהכרפס פטור, ומספק אנו מכוונים לפטור עם הכרפס ולכן אוכלים פחות מכזית כדי שלא ליכנס לספק ברכה אחרונה על הכרפס וזה יפטור את המרור, וכל זה בכדי לזאת את כל השיטות, אולם צדיעצד איך שיהיה לא יברך לא ברכת נפשות על הכרפס ולא אדמה על המרור דממנ"פ יוצא לפי איזה שיטה וספק ברכות להקל).

הסיבה - הכרפס נוהגים לאכול בלא הסיבה (באחרונים איכא חילוקי דעות בזה, ובשו"ע לא זכר הסיבה, וצנרני יוסף כתב דלפי טעם הכלל דרמז כרפס "ספרך" כלומר שנשמעצדו סבלות צפרך או דששים רבוא נשמעצדו צפרך אם כן הוא זכר לעצדות וכמו מרור שאין אוכלים בהסיבה, וכ"כ צליקוטי מהרי"ח שכן פשט המנהג).

ממלכים וככה רמזו וכו' עיי"ש, וכ"כ בחזקוני (שם) עיי"ש, ועי' בפסח"ד לו"ח (סי' ר"פ) שמזכיר למה ליכא איסור נגידת שינה מעיניו בשבת ויו"ט כשניעור כל הלילה אע"ג שזכר הוא לו עיי"ש,

ובהגדה דברי יואל כתב שרבינו ז"ל היה נוהג אחרי עריכת הסדר להישאר לישיב על כסא ההסיבה שלו ואמר שיר השירים בדביקות ובהתעוררות ולא נכנס אל ביתו לחדרו עד אור הבוקר (ועי' בלקט יושר שהפס"ד ישן ב' הלילות על מיטת הסיבה שלו, וכ' ולא ידוע לי כ"כ טעמו עיי"ש, ועי' ציגד משה דף רס"ו הטעם, וכמו שמוצא בהגדה ד"ח בקו"י עקבי חיים נהגו כן גם מרגן מלאנו ושינאווא זל"ל).

אך אדם חלוש או מי שמניעת שינה תגרום לו להטרד בתפילת שחרית, מוטב לו לישון בכדי שיתפלל כראוי (סידור יעז"ץ, הגדה מהרי"ל).

סגולה למניעת שינה - כשאדם דבק במחשבתו תמיד - שהכל, אף הדברים הטבעיים הם מאתו ית' - זוכה בליל הפסח להלהב מהנסים הגלויים של יציאת מצרים, והתלהבותו מונעת שינה כמעניו ואינו מרגיש בעייפות כל הלילה (קדושם לוי סוף מאמר כללות הנסים)

ובחק יעקב (סי' תע"ה ס"ק י"ד) כתב שזהו חומרא יתירה נגד משמעות הפוסקים וא"א ליזהר בזה (ושם ציאר דדוקא עד אכילת הכריכה יש טעם שלא יפסיק משום שיש אומרים שעיקר המנוח הוא הכריכה ועליה צריך לזכך, וצליקוטי מהרי"ח הביא טעם לחומרת השל"ה דלכמה ראשונים (רש"י, רש"ם) עיקר המנוח היא האפיקומן וכדי לחוש לשי' אין להפסיק צין הצרכה לאכילת האפיקומן).

ג] מנהג ראוי וטוב שלא לדבר שום שיחת חולין מתחילת הקידוש עד גמר ההלל (כף החיים סי' תע"ג בשם ס' לצ דוד וטעמו כי הכל יחוד גמור ואין להפסיק בנתיים).

עד שתחטפנו שינה

חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים כל הלילה עד שתחטפנו שינה, וכל המרבה לספר הרי זה משובח. (בשער הכוונות (סוף דרוש ג' לפסח) כתב ראיתי אנשי מעשה נוהגים לעסוק בתורה כל ליל פסח עד הבוקר עכ"ל, וכ"ה בשו"ע האריז"ל (כוונת פסח ג') ראיתי אנשי מעשה שצילל פסח לא היו ישנים אלא היו נעורים כל הלילה ומתעסקין ומספרים ציגד משה עד הבוקר ע"כ, ובאזנן עזרא עה"ת (שמות יב, מז) כתב ליל שימורים הוא לה' וכו' ויש מפרשים אותו כטעם שומרי החומות (שה"ש ה, ז) שלא ישנו רק יודו ויספרו גבורות ה' בלילות

וזה לשון השל"ה הק':

"וקדושת הלילה זו וכל הדינים הנוהגים היא קדושה רבה במאוד כי אז בחר בנו השי"ת מכל העמים וקדשנו במצוותיו, על כן ראוי לאדם להיותו נזהר שלא ידבר בלילה זו שום שיחה משיחת חולין ויזהיר בני ביתו על זה ולא יהיו נפרדים מדביקות השי"ת רגע כמימרא רק יתעסקו הכל במצוות הלילה ובסיפור נסי מצרים ולפרסם לבני ביתו, ואם הקב"ה חלק לו חלק בבניה ויודע סודות הענינים יעסוק בהם", עד כאן לשון קדשו.

דיני פסח בשנת השמיטה

קילוף ירקות שביעית

הנהגים להקפיד שלא לאכול בפסח פירות וירקות עם קליפתן - מותרים לקלף בפסח אף הירקות שאין הדרך לקולפם במשך השנה [ואסור בקילוף כל השנה], ולכן עגבניות שביעית שאין הדרך לקולפם כל השנה מותר לקלפם בפסח, ואת הקליפות יש לשמור בקדושת שביעית (מצית לוי, והטעם נראה דכיון דנפסקה מקפידים לקלפם נעשו כירקות שדרכם בקילוף). מותר לקלף אף ביר"ט עצמו כדרכו דברירה זו מותרת ביר"ט דנעשית ליומו, ואף בכלי המיוחד לקילוף הנקרא "שיילער" מותר (ראה"כ שליט"א).

נתינת מאכל אדם לבעלי חיים

ההולכים בימי חוה"מ למקומות שיש שם בעלי חיים לראות בנפלאות הבורא, ודרך האנשים להאכיל הבעלי חיים, יש להחמיר שלא לתת להם מאכל שיש בו קדושת שביעית אם הוא ראוי לאכילת אדם (מוספתא, רמב"ם פ"ה ה"ה ועוד. ונעטע האיסור כתבו הראשונים והר"ם משאנן (בפירושו לתורת כהנים פרשת צהר) שהוא משום הפסד פירות שביעית, וציראים (ס' קנ"ח) מבואר שזה גזירת

הכתוב, דכתיב "ואכלו אציוני עמך ויתרם תאכל חית השדה", פירות האדם לאדם ופירות צהמה לצהמה, פירוש שלא יאכל אדם פירות אדם לצהמה ולא פירות צהמה לאדם). ואם המאכל נפסל ואינו ראוי לאכילת אדם, מותר להאכילו לבעלי חיים (חזו"א ס' י"ג אות ט"ו).

בעלי חיים הרגילים לאכול מאכל אדם בלבד ואינם אוכלים קליפות ומאכלים מעופשים [כגון ה"קופים" שאינם אוכלים רק מאכל אדם כגון בננות, בוטנים], מותר להאכילם מאכל הראוי לאדם (שנה"ל מ"ט ס' רמ"א) בתשומתו לרצ קיצוץ חפץ חיים צענין הקופים הנמנעים דרשותם, וסדרתו להיתר שם לצירוף דכיון שכל קיומם של הקופים הם ע"י מאכל אדם, ולולא זה אנו מרעידים אותם ומנוותם עלינו, פשיטא דהתורה המירה קיום כל צע"מ שביעית, ואינו נגדר הפסד).

ויש להסתפק בסתם בני אדם שבאים לבקר בגן החיות אי גם להם מותר להאכיל אותם מאכלי אדם, דשמה דווקא הבעלי בתים מותרים כיון שעליהם מוטל החובה לזון אותם, ועוד דשמה באותו מקום מאכילים אותם אף שאר מאכלים דאינם מאכלי אדם וצ"ע.

בענין אוצר בי"ד דקוממיות

בענין מה שנשאלנו ע"י כמה מאנ"ש שהיו בביקור בקוממיות לראות מקרוב קיום מצות שנת השבע, ושם מחלקים ירקות שע"י אוצר בי"ד וכן הם נמכרים בכמה מקומות, ולכאורה הירקות שגדלו באמצע החורף הרי הם בכלל איסור ספיחים, דהיינו ירקות שצמחו בשביעית שאסרו חז"ל ונקראו ספיחים, כמו שהארכנו בזה בדיני שמיטה.

ופנינו בשאלה זו להגאון גאב"ד קוממיות שליט"א, ותשובתו ה' דכהיום הרבה ירקות מגודלים בתוך חממות, בענין שהם צומחים לפני שמיטה, ואותו הצמח שגדל לפני שמיטה באפשרותו להוציא ירקות כמה פעמים בשנה אפי' בירק וא"צ לזרעו מחדש, וממילא כל הירקות הגדלים מאותו הצמיחה, אינם נכללים בכלל איסור ספיחים, ואיסור ספיחים שייך רק כשצומח מחדש, (וזהו כהכרעת החזו"א דפסקי' כהר"ש והרמב"ן דבספיחים אולי' בתר הצמיחה, וצמיחה פי' דהכוונה לנביטה דהיינו משעה שהצמח התחיל לצאת מעל פני הקרקע).

ברכת האילנות בשנת השמיטה

דהיא צרכה על כל האילנות ולא דווקא על אילן זה, וכ"כ שם שם שו"ת נטע שורק, והיא כסדרת החמ"ס לעיל).

ומעתה יש לדון לגבי אילן שנעבד או

שלא הפקירו אותו בשביעית - דלהפוסקים המתירים אף באילן שנעשה בו איסור ואפי' כשאסור באכילה (חמ"ס, שו"ת יגל יעקב, שו"ת נאר משה) מטעם דמברכים על כללות הבריאה של אילנות טובות, לדידם גם בזה מותר דאין הברכה על אילן מיוחד זה.

אולם לשיטת האוסרים לברך יש לדון אי טעמם לאיסור שייך גם בנידון דידן, דלהאוסרים משום שהאילן אסור באכילה והנאה (רעק"א נספיקו, רצ פעלים לגבי ערלה) א"כ בעניינינו יהי' תלוי במחלוקת הראשונים לגבי שמור ונעבד אי מותר באכילה (עי' נספרי הפוסקים בדניי שביעית, ושו"ת דברי יואל (סי' ז"ו - ז"ז) האריך בזה ומצא דעת כל הפוסקים דנעבד אסור באכילה, ואף לגבי שמור אסור לרוב ראשונים, ולמעשה מסיק שם דאסורים באכילה, דלדעת הפוסקים דאסור אזי גם ברכת אילנות אין לברך עליהם.

ולדעת האוסרים במורכב מטעם שנעשה נגד רצון הבורא אולי אפשר לחלק דבברכת אילנות יהא מותר דדוקא באילן המורכב אין לברך כיון דכל עצם הוויית האילן הוא מחמת האיסור דהיינו שיצירת האילן הוא מחמת ההרכבה ובזה שייך לומר שא"א לברך על דבר שעשו בנ"א נגד רצון השי"ת, משא"כ באילן שנעבד בשביעית דאף בלא האיסור דהיינו העבודה בשביעית היה קיים האילן, אלא דהמשך קיום האילן ופירות האילן נעשו באיסור, ובזה אפשר דלא שייך לומר דמברך על דבר שנעשה נגד רצון השי"ת כיון דעצם האילן לא נעשה נגד רצונו וכ"ש באילן השמור שלא נעשה בו איסור כלל אלא שלא הפקירו ואה"נ דבאילן שכל נטיעתו נעשה בשביעית יהי' תלוי במחלוקת הנ"ל.

יש להסתפק אם אפשר לברך ברכת האילנות בשנת השמיטה על אילן שנעבד באיסור שביתת שמיטה.

דהנה לגבי אילן המורכב משני מינים וכן באילן של ערלה, נחלקו הפוסקים אם אפשר לברך עליהם, דהבאר היטב (נסי' רכ"ו) כתב בשם ספר הלכות קטנות דאין לברך על מורכב כיון דכל דבר שעשו בני אדם נגד רצון הבורא איך יברך על ראית דבר זה, ואף על גב דמותרים באכילה, אבל לברך על ראיה לא מסתברא, ושם איירי לגבי ברכת שהחיינו, (ושו"ת רצ פעלים (ח"ג סי' ל"ו) הביא דבריו, וכתב: דכל שכן לגבי ברכת האילנות דאינו מצריך, דהא נוסח הברכה אומרים וצאנו אילנות טובות ליהנות בהם בני אדם, ולא המורכבים עשויים בידי אדם היפך לרוב הנזכר ית'.

וכן נקט שו"ת דברי מלכאל (ח"ג סי' ז') דאין צריך לברך על אילן שאסור ליהנות ממנו, דהא הברכה היא על ההנאה).

ובשו"ת יעב"ץ חולק ודעתו דמותר לברך וראיתו ממה שמברכין על בריות נאות שככה לו בעולמו אף בממזר, ואף שהוא כנגד רצונו ית', ושם האריך עוד סברות בזה, וכן נקט למעשה בשו"ת יגל יעקב (סי' י"ז) ומביא שם דברי החת"ס על זה (בהשקפות סוס"י כ"ה) דדעתו דהברכה על בריאת אילנות טובות היא ברכה על כל האילנות המלבבין ולא רק על האילן המיוחד שמברכין עליו, ולכן כיון דבזמן הבלוב מלבבין כמה אילנות שאינם מורכבים נוכל לפרש הברכה על שאר אילנות ע"כ.

וכן לגבי אילן ערלה ג"כ נחלקו הפוסקים, דבהגהות רעק"א מסתפק אי יש לברך דהא אי אפשר ליהנות מפריה, ושאר פוסקים כתבו להיתר (נשו"ת חלק"י (ח"ג סי' קכ"ו) המיר משום דראוי לעכו"ם או ישראל חולה, ושו"ת רצ פעלים (ח"ג סי' ט) המיר משום דראוי לאחר שנת הערלה, ושו"ת נאר משה (ח"ג סי' מ"ג) כתב משום

דיני טבילת כלים (ג)

בבבוקים חדשים וכדו' לשימוש חוזר

בבבוקי יין וכדו', צנצנת קפה וכדו' החייבים בטבילה, נוהגים העולם להשתמש בהם לאחר פתיחתם עד גמר התכולה, ואין צריך להוריק את תכולתם ולטובלם.

ואם לאחר גמר ההשתמשות רוצה שוב להשתמש בהם לצורכי אכילה או שתיה חייב להטבילם.

ולכן הנוהגים להשתמש בבבבוקי היין או בצנצנות הנ"ל לשימוש חוזר צריך לטובלם.

(וטעם הדבר לחלק בין שימוש הראשון לשימושים אחרים, כתב בשו"ת מהרי"ל דיסקין (בבבוקי"א סי' ט' קל"ו) ח"ל: הקונה כלי עם משקה אין צריך לשפוך המשקה ולהטבילו, דשז ואל תעשה הו' ולא נקרא שימוש, ע"כ.

וציאר הדברים דחיוצ טבילה הו' רק כשמשמש בכלי, ושימוש נחשב רק כשממלא כלי, מה שאין כן לרוקן כלי לא נחשב כשימוש אפי' מרוקנו כמה פעמים, דמאי נפק"מ אי מרוקנו בפעם אחת או בכמה פעמים.

אמנם מוצא בס' אורחות רבינו דעת החזו"א היה דנריך לרוקן הכלי מיד לאחר פתיחתו ולטבילו, אולם העולם נוהגים כנ"ל.

ובשו"ת אג"מ (ח"ב יו"ד מ') מיקל לגמרי שא"ל להטבילם אפי' בשימוש חוזר, עיי"ש)

ואף אם לא גמר עדיין את כל מה שבכלי, וברצונו להוסיף בו עוד, כגון שרוצה להוסיף בבבבוק עוד משקה [שרוצה להוריק לחוכו קנה יין שנשאר צקצוק אחר, או שרוצה לערב היין עם מים וכדו'] הרי זה נחשב כתשמיש חדש ונתחייב בטבילה, ואם לא טבלו עדיין אין להשתמש בו כנ"ל.

לאחר שתיית כוס הקידוש הנוהגים לשפוך מכוס המקדש יין בחזרה לבבבוק [אי בכדי לחלק לכל המסובין, אי בכדי לשייר מקידושא להבדלתא], י"א שנחשב כמשתמש בכלי ונתחייב הכלי בטבילה, (הראה"כ שליט"א, והענה להשתמש צקצוק המיוחד ליין [וויין פלאש] שטבילו, או לטבול צקצוק אחד ולהשתמש בו).

ומסתברא דאם בטעות רוקן מהכלי יותר ממה שצריך לו - מותר להחזיר המותר ואינו נחשב כשימוש בכלי, כיון דאינו אלא ממשיך השימוש הראשון של הכלי.

כלי המיועד לשאר תשמישים

כלי המיוחד לשאר תשמישים שאינם צורכי אכילה [ופטור מטבילה], אם משתמש בו באופן קבוע אף לצורכי אכילה מחויב בטבילה.

ספל המיוחד לנטילת ידים המשתמשים בו אף לצורכי אכילה כגון למלאות על ידו מים במיחם [קומקום] או בתבשילים אזי צריך לטבולו, אם הוא עשוי ממתכות, אבל אם עשוי מפלסטיק א"צ לטובלם, (ראה"כ שליט"א).

מסעדה, מלון, קייטרינג, אולם, גמ"ח כלים

כלים שבעליהם משתמשים בהם לצורך עסקיהם להגשת אוכל לאחרים ואינם מיועדים בשביל הבעה"ב עצמו - נחלקו הפוסקים בזה, ולמעשה נקטו האחרונים דמחויבים בטבילה, ויטבילים בלא ברכה (בשו"ע סי' ט' הציא דאם ישראל קנה כלי שלא לצורך סעודה מותרים אחרים להשתמש בזה בלא טבילה, וכן נקט הפרי"מ, וצטו"ו וש"ך הציאו דעת האו"ה דפסק דנריך טבילה, ולכן פסקו שיטבילם בלא ברכה, ובפתיחת תשובה שם הציא מס' בינת אדם (סי' ס"ה) דלנורך שבת או אורחים או סעודה גדולה יש לסמוך להשתמש בכלים שחיוצ טבילתם מדרבנן הנשאלים מחנוני כשיש לחוש שישתצרו אם יטבילם או כשאין פנאי להטבילם.

וכן כתב בשו"ת שבט סופר (יו"ד סי' ק"ו) ליתן טעם להמנהג לגבי שהיו מוכרים סודה והמוכר השאיל הכלי ללוקח שהי' קשה להטבילם, דאפשר לסמוך שכיון שהם היו מיוחדים להשאילם לאחרים ממילא יש להקל.

אולם בשו"ת לבושי מרדכי (יו"ד סי' פ"ג) הקשה על דבריו דדוקא חנוני שמוכר הכלים עצמם ואינו משתמש בו כלל לנרכי סעודה פטור מטבילה, וכן הנידון צבינת אדם איירי צענין שהכלים מיועדים לשאול הכלים עצמם, משא"כ כשהמוכר עצמו ממלא בכלי משקאות הרי זה נחשב ככלי סעודה ומחויב בטבילה.

ובשור"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א אות קל"ו) מנכד להקל צמי שקונה כלי להשכיר, ואח"כ כחז להעיר דחייבים בטבילה מאלא אמרו בשבת מי שיש לו כלי שאינו טבול שיכול להקנות לישראל אחר והוא ישאילם לו.

היולא מזה - דלהטו"ז והש"ך מחויבים בטבילה, ואף להמח"ז והפרי"ח דפוטרים דעת הלבושי מרדכי דהיינו דווקא צמיחדים לשכירות או לשאלה כמו בגמ"ח כלים, ולא כשהם מיוחדים ליתן זהם מאכלים, ואף המקילים בכל ענין היינו דוקא דדיעבד כשי אפשר לטבול, ולכחילה פשוט דלרין לחוש ולטבול).

אכילה ושתיה במסעדה, מלון וכדו', או בבית יהודי בכלים שלא הוטבלו

לאכול ולשתות במקום שידוע שהכלים לא הוטבלו, כגון בבית יהודי שאינו שומר תו"מ שידוע שהכלי לא הוטבלו, פשוט דאין להשתמש בהם.

במסעדה, מלון וכדו' - הרבה פוסקים מקילים להשתמש בכלים ובפרט בכלי זכוכית שחייב טבילתם אינו אלא מדרבנן, ויש אוסרים להשתמש בהם (דרכי משוזה (סי' ק"כ סק"ע) כתב: דפשוט המנהג בכל העולם שקונים משקאות אלל מוצג ישראל שלא הטביל כליו, ומביא שם תשו' שצט סופר הנ"ל דהמוחג א"צ לטבול דאללו הכלי מיועד לסחורה, והקונה א"צ לטבול שאללו הכלי נמצא רק בשאלה, ובפרט בכלי זכוכית.

ובשור"ת מנח"י (ח"א סי' מ"ד) נו"נ בשאלה זו ומביא דברי הדרכ"ת הנ"ל ושבו הביא דברי המהרי"ל דיסקין שהצאנו דמחמיר שבעל הכלים מחויב להטבילם, ועכ"ז מנכד להקל להשתמש בכלים עפ"י דברי הישועות יעקב (שם ס"ק א') דמוכח דאף אי טבילה מה"ת, איסור ההשתמשות אינו אלא מדרבנן, וצדדנן יש לסמוך על הפוסקים דנחשז כלי סחורה שפטור מטבילה, ומשמע שם דאפי' בכלי מתכות דעלם חיוצ טבילתו הוא מדאורייתא ג"כ יש להקל, אולם מוצא דעת החזו"א שלא להשתמש בהם).

טבילת כלים בשבת

אין מטבילים כלים בשבת, ואפי' לא היו לו הכלים מער"ש (שו"ע או"ח (סי' שכ"ג סעי' ז'), צמח' שם הביא צ' דיעות בזה, וצד"מ נקט דעת האוסרים וכן הכריעו האחרונים, עי' משנ"צ שם.

וטעם האיסור הוא מפני שהמטביל נראה כמתקן הכלי בזה שהוא מכשירו לשימוש, או משום גזירה שמה יעצורנו ד"א צרה"ר, ובגמ' ביצה י"ח איכא עוד צ' טעמים לגבי טבילת כלי טמא, דאינם שייכים גבי טבילת כלים חדשים, וטעם האוסרים בכלים חדשים הוא מחמת דנקטו כהטעמים שכתבנו דשייכי אף צעניינו).

כלי שספק אי טעון טבילה [כגון שיש ספק אם טבלוהו, או שספק אם הכלי מקורו מא"י או מגיע מחו"ל] - מותר להטבילם בשבת או ביו"ט כשקשה לו לעשות אחת מן העצות המפורטות להלן (משנ"צ (סי' שכ"ג סק"ג), וטעם ההיתר הוא משום ספק ספיקא, ספק אי כבר הוטבל הכלי וספק שמה ההלכה כשיטת המחמירים טבילת כלים בשבת).

טבילת כלים ביו"ט

מי שהיה לו אפשרות להטביל כליו מעיו"ט ולא הטבילם דינו כמו בשבת דאסור להטבילם ביו"ט (סי' תק"ט ס"ז).

מי שלא היה לו אפשרות להטביל כליו מעיו"ט מחמת אונס וכדו' והוא זקוק לכלי לצורך יו"ט, תלוי דינו במין הכלי, דבכלי זכוכית יכול לטבול, אבל בכלי מתכות מעיקר הדין מותר להטבילם, אולם אין מורים כן לרבים, (סי' תק"ט סעי' ז'), וטעם הדבר משום דטבילת כלים נחשז למכשירי אוכל נפש, ומכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותם מעיו"ט מעיקר הדין מותר לעשותם ציו"ט, אך אין מורין כן לרבים, ולכן פסקו האחרונים (מ"א, שו"ע"ר, ומשנ"צ שם) דבכלי מתכות שחיוצ טבילתו הוא מן התורה וטבילתו נחשז למתקן ממש, לכן דינו כמכשירי או"נ שמותר ואין מורין כן לרבים, ובהגדרת "אין מורין כן" עי' בפוסקים שם.

ובכלי זכוכית דחיוצ טבילתו הוא רק מדרבנן ואין טבילתו נחשזת למתקן כל כך, הביא המשנ"צ בשם הפמ"ג דאפשר אף להורות לאחרים כן).

טבילת כלים בחוה"מ

טבילת כלים מותר בחול המועד (שלא אסרו חכמים בחוה"מ אלא מלאכות שיש בהם טורח, ולא אסרו תיקון כלים בלא טורח כטבילת כלים, וכשם שמותר הפרשת תרומות ומעשרות וחלה בחוה"מ, חוה"מ כהלכתו פ"ז סל"ז).

אלא כשואב מים, ובזה אינו מברך דאם יברך אז מוכח שעושה לשם טבילה (רמ"א ואחרונים שם, וזקנינו שו"ע (סי' ל"ז י"ג) כתב דלריך שיצא המים לציטו).

וצריך להטבילו דייקא במים הראויים לשתייה (ערוה"ש שם, דאל"כ נראה שרצונו להטביל, וצפמ"ג משנ"ז או"ח סי' תפ"ו משמע שאין להטביל במים קרוחים, וכתב צס' חורת שבת דלריך למלאות ממקוה ששמים ממנה, אבל במקוה שטובלים בהם ואין אדם שומה מהם לא מהני ענה זו, וא"כ למעשה לא שייך ענה זה אלא במקוה שעדיין לא טבלו בו או בנהר).

(ד) י"א דאפשר להטביל באופן כשהאדם עצמו יטבול במקוה יחזיק את הכלי בידו (צשו"ת מהר"ם שיק סי' רע"ט נשאל אם מהני להטביל באופן זה, ומפקפק שם בזה ומסיים דיש ללמד בזה מהני זה אם ילא מאיזה רב או מורה הוראה, אלא דכתב דקשה לזייר האין הוא אפשרי, הא בשעה שמחזיק הכלי א"א שלא יקפוץ, וזעינן שיצאו מים על כל גופו ועל הכלי, וצס' טהרת ישראל כתב ענה ליישב זאת ע"י שילחלח ידיו מקודם במים).

כל העצות הנ"ל יכול לעשותם דוקא בשעת הדחק כשאין לו כלי אחר לצורך שבת או יו"ט, כיון שעל ידי עצות אלו הריהו מפסיד הברכה בידים. (משנ"צ שם סקל"ו).

(א) בין השמשות - כשזקוק לכלי ביותר לצורך שבת או יום טוב, מותר להטבילו בין השמשות [היינו הזמן שבין השקיעה לצאת הכוכבים] של כניסת היום (שו"ע או"ח סי' רס"א סעי' א', דחו"ל המירו איסור דרצנן צצין השמשות לזורך שבת, ועי' בשעה"צ סק"ת, דמשמע מהפמ"ג דצניה"ש טוב יותר להטבילו והיא עדיף משאר הענות דלהלן).

(ב) מתנה לעכו"ם - יתן את הכלי בשבת לגוי במתנה, ויחזור וישאל ממנו את הכלי, ומותר להשתמש בו בלא טבילה, כיון שהכלי שייך לגוי ופטור מטבילה. (שו"ע סי' שכ"ג שם, ואף דאסור ליתן מתנה בשבת ויו"ט, לזורך שבת מותר כדנחצא צמ"א סי' ש"י סקט"ו).

ולאחר השבת או יו"ט צריך להטביל הכלי ויטבילנו בלא ברכה או יטבול כלי אחר עמו ויברך על שניהם (משנ"צ שם צס"ט ה"ז ליו"ד סי' ק"כ, והטעם דלריך להטבילו אף דנמנו צמתנה לעכו"ם, כיון דלצטוף יהיה נשקע הכלי תחת ידו הרי זה כשלו ועי' דרכ"ת שם).

(ג) כלי שראוי למלאות בו מים [כגון כוס, קנקן וכדו'] - יכול להטבילו על ידי הערמה, דהיינו שישאוב עם הכלי מים מן המקוה באופן שעושים הטבילה כדין, ואז אינו נראה כמטביל

תשובה לשואלים

בגליונות הקודמים כתבנו דצלחת המיוחד לגביע של קידוש אינו צריך טבילה. ורבים שאלו דאותם שנוהגים שהיין שבתוך הצלחת שופכים בחזרה לתוך הכוס, האם הם חייבים בטבילה, דהרי הם משתמשים בצלחת לצורך אכילה.

ושאלנו את הראש הכולל שליט"א ואמר דדעתו דגם בזה א"צ טבילה, דהרי טעם הדבר דהצלחת פטורה מטבילה הוא מחמת שהכלי אינו מיועד לאכילה, רק מיועד להניח תחת הגביע ליופי, ולכן גם בהשתמשות זו עדיין אינו מיוחד לאכילה, ומיוחד להניח תחת הגביע רק מה שנשפך לתוכו מחזירים לגביע.

מדור למשן תרע

ודרשת וחקרת
עמ' ל"ו

חרוסת, מהו ?
עמ' מ"ה

פניני התורה
עמ' נ"ד

מעלה עקרבים
עמ' נ"ז

בענין בדיקת חמץ בליל שבת

טלטול נר הבריקה על ידי נכרי

בשו"ת אבני צדק (אורח חיים סימן ג') כתב השואל להסתפק, לפי מה דקיימא לן אם לא בדק יבדוק אפילו ביום טוב, מה הדין כשחל י"ד להיות בשבת, דקיימא לן בודקין ליל י"ג, אם שכח או נאנס ולא בדק ליל י"ג ולא יום י"ג ונזכר בשבת בליל י"ד או ביום י"ד, כיון דבכל עת שבודק צריך להיות לאור הנר אם מותר אמירה לנכרי בליל שבת לטלטל נר של חלב הדולק על השולחן, והרי לשמא יטה לא חיישינן כיון שיש שינוי שנכרי מטלטל הנר.

והביא ראייה מדברי בעל המאור (בפסחים) שכתב דחכמים אומרים מבערין הכל בזמן משום דסברי מפרר וזורר לרוח ומטיל לים, ואין בזה אב מלאכה שידחה שבת, ומשום מצות השבת שאור שהיא בזמנה התירו לו אף בשבת להיות מפרר וזורר לרוח ומטיל לים עכ"ל. ומינה איכא למילף לדין אם שכח לבדוק ליל י"ג מותר אמירה לעכו"ם בשבת, דאם התירו לו שבות של עצמו כל שכן שבות דאמירה לעכו"ם דקיל מיניה, עכ"ד דברי השואל.

והרה"ק באבני צדק הסכים לדבריו וכתב דראיתו נכונה, והוסיף לחזק את הדברים עיי"ש.

יישוב דברי האבני צדק

אמנם בשו"ת בית היוצר (אורח חיים סימן יח) (בתשובתו לבנו שהוא השואל באבני צדק הנ"ל) כתב שאינו יכול להסכים להתיר בזה עיי"ש מה שהאריך.

ובספר חק לישראל על דיני ערב פסח שחל בשבת (סעיף לב) העתיק תשובת הגאון

מהרש"ג ז"ל שכתב שהדין עם הגאון בעל בית היוצר, ובתחלת דבריו שם כתב ודברי בעל אבני צדק לא ישרו בעיני, כי מתוכן דבריו נראה שדעתו להתיר כל שבות במקום מצוה אפילו שבות על ידי ישראל כל שכן אמירה לעכו"ם וכו', ובמחכ"ת זה אינו דמה יעשה עם המשנה ערוכה (ר"ה לב ע"ב) שופר של ראש השנה אין מעבירין עליו את התחום וכו' ומפרש שם במשנה דאפילו שבות אסור לעבור וכו' הרי דלא התירו לעבור שום שבות משום מצוה וכו' עיי"ש.

ובס' צבא אהרן מיישב ד' האבנ"צ דלא כתב כן בכל המצוות אלא לגבי מצות ביעור חמץ. ותמך יתדותיו בדברי בעל המאור דמסיק בשכח או נאנס ולא ביער בי"ג מבערין הכל בזמן כרבנן, ומבואר דמשום מצות ביעור בזמנו התירו שבות על ידי ישראל, והכי נמי דיש להתיר בדיקת חמץ שהוא מכלל מצות ביעור. ומה שהקשה מתקיעת שופר, כבר נודעו דברי המגיד משנה (פ"ו משבת ה"ט) שהביא המג"א (סימן שז סק"ז) שאין מדמין דבר לדבר בעניני השבותים ואין לך בם להתיר אלא מה שאמרו חכמים, ומה גם דשפיר יש מקום לחלק בין תקיעת שופר לכאן, דהתם השבות במכשירי המצוה ולא בעצם מצות התקיעה, מה שאין כן בביעור חמץ שאתה בא לאסור כל עיקר המצוה משום שבות דרבנן, ובתקיעת שופר גופא כתב ה"ט (סימן תקפ"ח סק"ה) לתרץ קושיית המזרחי למה לא אסרו לתקוע ביום טוב משום גזירת שמא יתקן כלי שיר, וכתב דלא רצו לעקור לגמרי המצוה דתקיעת שופר, ורק בראש השנה שחל בשבת יש גזירה

מיוחדת שחששו שמא יעבירונו, אבל שבות דעלמא שפיר יש לומר דלא העמידו במקום מצות של תורה, ועל כל פנים כאן בביעור חמץ שבמפורש כתב הרז"ה דמותר לעבור בשבות כדי לקיים מצות ביעור חמץ בזמנו, שפיר הוי דבר הלמד מעניינו להתיר אמירה לנכרי לצורך בדיקת חמץ.

חילוק בין ליל י"ד ליום טוב

ועל פי זה מיישב גם מה שהשיג המהרש"ג מדברי הפוסקים (סימן תלה) במי שלא בדק חמץ קודם יום טוב ונזכר ביום טוב עצמו האם יבדוק ביום טוב, ובשולחן ערוך הרב (שם) כתב בפשיטות דכל זה ביום טוב אבל בשבת פשיטא שאין לבדוק אף בלא בדק מקודם, וכתב ומכל זה נתחזק הפסק של שו"ת בית היוצר ודלא כהאבני צדק אלא בשבת אין לבדוק חמץ כלל, והרי אפילו ביו"ט יש פלוגתא וכו' עיי"ש, אך להנ"ל האבני צדק ירה אבן פינתו על דברי הרז"ה שהתיר שבות משום קיום מצוה בזמנו, ואין ללמוד משם להתיר כשנזכר באמצע החג שאינו עיקר זמן הבדיקה ובכגון דא לא התירו, ואם כן אף להפוסקים שאוסרים שם ביו"ט ובשבת, שפיר יש להתיר בליל י"ד שחל בשבת שהוא בעיקר זמן הבדיקה, והגם שלכתחילה מבערין ובודקין מלפני השבת אבל אם שכח או נאנס יש לומר דשרי, כיון דעל כל פנים זמן בדיקה וביעור הוא ולא מצינו שחז"ל גזרו על זה, כמו בשופר וכדומה, ואם כן יש לומר שהתירו שבות משום מצות ביעור ובדיקת חמץ.

שבות במקום מצוה

ובעיקר הדבר דהיתר שבות במקום מצוה, הנה ברמ"א (אורח חיים סימן רעז סעיף ב) כתב י"א דמותר לומר לנכרי להדליק לו נר לסעודת שבת, והוא סברת בעל העיטור, וביאר בתשובת הריב"ש (סימן שפז) דדעת בעל העיטור הוא להוסיף על דעת הרמב"ם והראשונים שהתירו לומר לעכו"ם לעשות שופר ולולב וכן כל המצוות, והוא הוסיף גם להתיר לסעודת שבת עיי"ש. ועיין באליה רבא מה שהשיג על המג"א (סימן רעז סק"ח) שכתב דאין להתיר רק במקום שגופו נהנה ממנו ולא בנין ביה"כ, שזה דלא כהרמב"ן

שמתיר לעשות שופר ולולב על ידי אמירה לנכרי ואסור לומר לנכרי להדליק נר שגופו נהנה ממנו עיי"ש. ועיין במחצית השקל (שם בסק"ח) שהביא מהא דאמרינן (שבת קיד ע"ב) לענין דהיו תוקעין ביו"ט שחל בערב שבת להבטיל את העם ממלאכת אוכל נפש דמותר ביו"ט, דשבות במקום מצוה לא גזרו אבל שבות רחוקה לא התירו עיי"ש.

ועל כל פנים מצינו דהתירו שבות משום מצוה לאפרושי מאיסורא, ואם כן יש להתיר כמו כן לצורך ביעור חמץ שהיא שבות קרובה ומצוה בזמנה, וכמו שנימק גם באבני צדק שם שלא גזרו בביעור חמץ הוא כדי שלא יעבור על בל יראה ובל ימצא לשיטת רש"י דהבדיקה הוא מדאורייתא.

הקנאת חמץ לנכרי בשבת

עוד כתב באבני צדק ראייה להתיר ממה שהתירו החק יעקב והאליה רבה להקנות את החמץ לגוי בשבת אם שכח למכור בערב שבת. ומהרש"ג ז"ל השיג עליו וכתב דברור אצלו דמותר ליתן מתנה בשבת ויו"ט. רק הקדש אסור משום שהוא מידי דשמים עיי"ש. והנה בדבר זה יש מחלוקת בין הפוסקים, ועיין בדעת תורה (סימן תמד) שהביא מדברי הרמב"ם סוף הלכה מכירה) שכתב דהמוכר או הנותן בשבת ואין צריך לומר ביום טוב אף על פי שמכין אותו מעשיו קיימין עיי"ש. ובאמת מצינו שהתירו גם שבות דהקדש. וכנ"ל מהגמרא (פסחים סו ע"ב) דמותר להקדיש הפסח וחגיגה בשבת כיון דקביע להו זמן.

חשש שמא יטה

עוד השיג מהרש"ג על דברי האבני צדק שכתב דלא חיישינן שמא יטה את הנר בעת בדיקתו, כיון שיש שינוי שהנכרי מחזיק את הנר. וכתב מהרש"ג דלא מצינו אותו היתר בדברי חז"ל רק סתמא אמרו אין קורין לאור הנר. הנה באמת זה הוסיף האבני צדק רק לסניף בעלמא. ועיקר ההיתר כתב שם מהא דמצינו שעל ידי שינוי התירו, וכמו שכתב במג"א (סימן ערה סק"ב) להתיר בעששית אם הוא סגור במפתח, ועיין במחצית השקל דגם על ידי קשר משונה שרי. ולפי זה כיון דבחול אין הדרך להשתמש בנר כשאחר

מוליך לפניו שפיר יש לומר דהוי בגדר שינוי שלא גזרו בזה.

עובדא דחול

ומה שכתב מהרש"ג שם לאסור כל עיקר הבדיקה בשבת ויום טוב דבדיקה עצמה בכל החדרים ובחורין ובסדיקין הוי כעין עובדא דחול, נראה שהאבני צדק סובר דדבר רחוק הוא לומר על מצוה בזמנו דהוי עובדא דחול. (וכפי הנראה מהרש"ג עצמו שם בשולי המכתב חזר בו מטעם זה מכח דברי הט"ז ומג"א שסוברים דבדקים ביו"ט). ועיין גם בתוספות יום טוב (סוף מסכת שבת) דלענין מצות התירו עובדא דחול.

גזירת שמא יעבירו

עוד דן שם מהרש"ג דשייך בו שמא יעבירו דהרי חכמינו ז"ל אסרו מפני זה כל מצות בשבת. והוא בעצמו כתב דעל טעמים הללו יש לפקפק. ועיין בהערה שם שהביא דגם בשו"ת פני מבין (מפתחות לסימן צה) כתב לאסור מטעם שמא יעבירו עיי"ש.

ובס' צבא אהרן רוצה לחדש לפי מה שהביא בספר פסקי תשובה (סימן קלו) מהגה"צ מהרי"ח זאנענפעלד זצ"ל לחדש במי שנעשה בר מצוה בט"ו באדר שחל להיות בשבת והוא בירושלים, שיקרא המגילה בשבת, דלא שייך לאסור משום שמא יעבירו, עפי"ד הר"ן בשבת שהקשה למה לא גזרי' על מילה בשבת שיהא אסור משום שמא יעבירו, ותי' הר"ן שחששא זו שייך רק במצוה שכל ישראל טרודין לקיימו כגון שופר בר"ה או לולב בסוכות דאז איכא למיחש שהציבור מרוב טרדתם לא יעוררו את המעביר ברה"ר כי מרוב טרדתם לקיים המצוה ישכחו את האיסור, אבל במילה שרק האב מחוייב בדבר אז ליכא למיחש שיעבירו כי אם יעביר מיד יבחנו בו שאר העוברים ושבים ויעוררו אותו על האיסור, עכ"ד יסודו של הר"ן. ולפי"ז יצא

הגאון הנ"ל לחדש שה"ה בנער שנתחייב עתה בהמצוה יקיים אותה בזמנו בשבת וליכא למיחש שמא יעבירו. ואף אנו נאמר דכיון דהוי מילתא דלא שכיחא כולי האי שאדם ישכח לבדוק קודם שבת א"כ לא גזרו בה רבנן משום שמא יעבירו.

למה לא תקנו לבדוק בליל שבת

והנה בשדי חמד (מערכת חמץ ומצה סימן ה אות יד) הביא מדברי ספר אבני שהם שהקשה על הטעם שכתב הב"י (סימן תמד) דלכך בודקין ליל י"ג כשחל ערב פסח בשבת משום דבליל שבת אי אפשר לטלטל הנר לבדוק, דאמאי לא אמרינן דיבא עשה דבדיקה וידחה לא תעשה דטלטול דרבנן, ותירץ דהכא אפשר לקיים הבדיקה בליל י"ג והוא כאפשר לקיים שניהם, ובשדי חמד כתב על זה שהוא תירץ נכון, וכתב עוד שם: ואין להקשות לדעת הרב של"ה (הובא במג"א ריש סימן תמו) דשרי להוציא את החמץ לבערו על ידי נכרי, דאתי עשה דתשבינו דרבנן ודחי לא תעשה דאמירה, דהכי נמי נימא דיבדוק בליל י"ג על ידי שיטלטל הנכרי הנר, ויש לומר דלא רצו חכמים לתקן כן דאין תקנה זו קרובה לבא ליד כל אדם מישראל דאימור לא מזדמנו נכרים, ואי מזדמן להאי לא מזדמן להאי, להכי השוו המדה שיבדקו כל העם בליל שלשה עשר עיי"ש. הרי דהגאונים הנ"ל טרחו לתרץ למה לא תקנו מעיקר הדין לבדוק בליל י"ד שחל בשבת על ידי נכרי, ולא גמגמו כלל מכל חששות האיסורים שהעלה מהרש"ג, ואם כן אף שמצאו טעמים למה חכז"ל לא רצו לסמוך על זה לכתחלה, על כל פנים בדיעבד כשלא בדק בליל י"ג שפיר קם דינא דהאבני צדק שיכול לבדוק בליל שבת על ידי נכרי שיטלטל הנר בשבילו.

בענין אכילת אפיקומן ועצתו של האבני גזר

על הכזית הראשונה כשבוצעין הלחם משנה, מ"מ הכזית הראשונה אינה אכילה לשם חובה, והא דמברכין הברכה עלייהו כי אין לברך הברכה לאחר שמילא כבר כריסו ממנה

הנה בעצם אכילת אפיקומן יש ראשונים הסבורין שהוא עיקר אכילת כזית מצה שנצטוינו בליל פסח ובה אנו יוצאין חובת המצוה, ואף שמברכין ברכת על אכילת מצה

לחצות, יאכל כזית מצה על תנאי דהיינו אם ההלכה כר"א בן עזריה שמצותה עד חצות, יהיה כזית מצה זו לשם אפיקומן, ויפסיק מלאכול עד אחר חצות ואח"כ ימשיך סעודתו, ואח"כ יאכל שנית אפיקומן ויצא ידי חובתו ממה נפשך כי אם ההלכה כר"א בן עזריה יצא חובתו באפיקומן הראשון שאכל קודם חצות, ואם ההלכה כר' עקיבא שזמנה כל הלילה יצא חובתו באפיקומן השני,

ויסודו מבוסס עפ"י ההנחה שמחדש שלר"א בן עזריה שמצותה עד חצות, לשיטתו ההלכה שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן הוא דווקא עד חצות, אבל אח"כ מותר לאכול, דהרי טעם שאסור לאכול אחריו הוא כדי שישאר טעם פסח ומצה בפיו, והא פשיטא שאין ענין שישאר הטעם מצה בפיו אחר זמן המצוה, כמו דלר' עקיבא אין איסור אחר העלות לאכול דבר אחר, וא"כ הרי יכול לאכול כזית לשם אפיקומן קודם חצות, לצאת שיטת ר"א בן עזריה וימתין עד לאחר חצות, ואז הרי כבר יכול לאכול לשיטת ר"א בן עזריה כי כבר אינו זמן מצוה, ואילו לשיטת ר"ע פשיטא שיכול עוד לאכול כיון שעדיין אינו סוף זמן אכילתה, ואח"כ יאכל כזית אפיקומן בסופו יוצא ידי חובתו לשיטת ר"ע, עכ"ד ודפח"ח.

☆

בהגדה מבית לוי (לבית בריסק) מביא שהגר"ז זצ"ל אמר על דברי האבני נזר כי נאה הדבר ללמי שאמרו, אבל בעצם אין צריכים כלל להתנות תנאי על הכזית שיאכל קודם חצות, שהוא יהא לשם אפיקומן אם ההלכה כר"א בן עזריה, כי הרי אין שום כזית מסויימת שהיא נקראת "אפיקומן", כי רק הכזית האחרונה מסעודתו היא לשם אפיקומן, ואינו תלוי כלל בכוונת האוכל, אלא הוא ממילא כך, ולפי"ז ינהג כך שכשיבא קרוב לחצות יאכל כזית מצה, ולא צריך שום תנאי, ואם ההלכה שזמנה עד חצות, א"כ הוא נחשב לו לאכילת אפיקומן, ולאחר חצות מותר לאכול שאר סעודתו וכפי שביאר האבני נזר, ואח"כ יאכל עוד כזית ויעלה לשם אפיקומן, שאם ההלכה הוא עד עלות השחר כשיטת ר"ע א"כ הכזית האחרונה היא היא לשם אפיקומן.

ואז יחזור ויברך הברכה, ע"כ תיקנו הברכה על הכזית הראשונה, כן הוא דעת רש"י ורשב"ם בפסחים (ק"ט).

אולם הרא"ש (שם) סבר שאכילת אפיקומן אינה לשם חובה, אלא אוכלים אותה זכר לקרבן פסח שהיה נאכל על השובע באחרונה, ולפי שהוא זכר לקרבן פסח יש ליתן לה הדין של קרבן פסח, שלא לאכול אחריה כלום,

והמג"א (סי' תעז סק"א) הביא בשם המהרי"ל שלכתחילה טוב שיקח שני כזיתים, אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו, וכן הובא להלכה במשנ"ב.

☆

להלכה נפסק בשו"ע (סי' תעז) לענין אפיקומן: ויהא זהיר לאכול קודם חצות, והטעם לדין זה כי בגמ' מבואר שיטת ר"א בן עזריה שפסח אינו נאכל אלא עד חצות, והוא הדין מצה שהוקשה לקרבן פסח, ור"ע חולק עליו וסובר שזמן אכילתה הוא עד עלות השחר, וממילא הוא הדין שמצה זמנה כל הלילה,

ורוב הראשונים סבורים להלכה שבעצם זמנה עד חצות, ויש שהוסיפו שאפי' ר"ע שחולק וסובר שזמנה עד העלות השחר היינו שעד אז יכול לקיים המצוה מדאורייתא, אבל הוא יודה שמשום הרחקה שלא ימשך אחר סעודתו צריך לכתחילה לאכול עד חצות הלילה, ועיין בביאור הלכה (שם) שמאריך לבאר דין זה כדברינו,

וכשמגיע לחצות הלילה ורואה שאין בידו להספיק לאכול האפיקומן קודם חצות, מובא בהרבה פוסקים להלכה למעשה שידלג על המאכלים ויקצר בסעודתו, וכן הובא במעשה רב שכן נהג הגר"א זצ"ל כשאירע לו כגון דא, וכן הובא במחזור דברי יואל שרביה"ק נהג כן בליל א' לעצמו ולהשאר אמר להמשיך הסעודה, וכן יש בזה מבוכה גדולה בד' הפוסקים אי מותר לבטל שמחת יו"ט, ואין המקום כאן להאריך.

☆

אמנם הגאון האבני נזר המציא עצה נפלאה (בשו"ת או"ח ח"ב סי' שפא סק"ה) שאם בתחילת הסעודה או באמצע רואה שהוא קרוב

ובשו"ת להורות נתן (ח"ד סי' מג) מעיר על ד' הגרי"ז שמבאר שאין צריך לבוין שהוא לשם אפיקומן, שלפי שיטת הרא"ש שאפיקומן הוא זכר לקרבן פסח שנאכל על השובע (שיטתו מוצג בריש דברינו בהרחבה), א"כ יתכן שצריך שיאכל כזית באחרונה לשם אפיקומן, כדי שאכילה זו תהא זכר לפסח הנאכל על השובע, ואף שבדיעבד אין הכוונה לשם אפיקומן מעכבת כמבואר בשו"ע (סי' תעז ס"ב) ובמשנה ברורה (שם), מ"מ לכתחילה נראה שצריך לאכלו לשם אפיקומן, ע"ש.

☆

ובשו"ת הנ"ל מביא פלוגתת האחרונים אם אכל כבר כזית לשם אפיקומן, ונמלך ועוד רוצה לאכול אם יכול לאכול ואח"כ יאכל כזית אחרת לשם אפיקומן כשיגמור סעודתו, דדעת השו"ע הרב (סי' תעה) שמותר לאכול עוד מצה ואח"כ לאכול עזה"פ כזית לשם אפיקומן, אולם דעת החיי אדם (כלל קל) שאסור לאכול אפיקומן שני פעמים, והביאו המשנ"ב

(סי' תעב סק"ב)

וכן בפי' רבינו מנוח על הרמב"ם (פ"ח מהל' חמץ ומצה ח"ג) סבר שאסור לו לאכול אחר שאכל כזית לשם אפיקומן, ואפי' מצה שמורה שיאכלנו לשם אפיקומן עיי"ש,

לפי זה יצא לנו דבר חדש שהרוצה לקיים עצתו של הגאון האבני נזר צריך להתנות כשאוכל הכזית קודם חצות כדי לצאת חובת שיטת ר"א בן עזריה, אבל צריך להתנות ולומר שאם ההלכה כר' עקיבא אינו רוצה לצאת בזה חובת אפיקומן, ואז ממילא לר"ע הוי רק כאכילת מצה בעלמא ורשאי לאכול אחריו שאר מאכלים, דאל"כ ייאסר עליו שוב לאכול לדעת האוסרים,

ועפ"ז מה מאוד יומתקו דברי האבני נזר דבעינן תנאי להתנות דדייקא אם ההלכה כר"א בן עזריה הוא אוכלו לשם אפיקומן, ודלא כד' הגרי"ז הנזכרים, (ויש לעיין בזה טובא וישמע חכם ויוסף לקח).

☆

באוצרות יוסף (חי' יו"ד מהגאון ר' יוסף ענגעל ז"ל) מביא מפי השמועה חידושו של האבני נזר, וכותב על מה שחידש שאין חיוב שישאר טעם מצה בפיו אלא בזמן המצוה, כמו שלא מצינו

לר"ע שיש חיוב אחר העלות שלא יאכל כדי שישאר טעם מצה בפיו, ומעיר ע"ז דאולי י"ל שהאיסור לאכול אחר האפיקומן הוא נמשך כל הלילה אפי' לר"א בן עזריה, כדי שלא לחלק בין עונה אחת לחברתה, כמו שמצינו בגמ' פסחים (ב:) וכי היכן מצינו שיהא מקצת היום מותר ומקצתה אסור, וא"כ ה"נ אפ"ל דכל הלילה אסור לאכול אפי' לר"א בן עזריה, וא"כ אין עצה ואין תבונה לצאת שני השיטות של ר"א בן עזריה ור"ע,

אמנם מסיק שכיון שענין ההידור שיהיה טעם מצה בפיו הוא רק הוספה דרבנן לגוף מצות אכילת מצה דאורייתא שזמנה עד חצות, א"כ שפיר יש לחלק בחיוב דרבנן בין קודם חצות לאחר חצות, כיון שהוא רק כהוספה והנהגה בדין הדאורייתא וכל הדין דאורייתא הוא רק עד חצות, וא"כ שפיר יכול לאכול אחר חצות לפי שיטת ר"א בן עזריה,

☆

ועוד העירו הרבה אחרונים על דברי האבני נזר ממה שיש לעיין אם מהני תנאי במצוה, והוא שאלה כללית בכל המצוות, ובעצם הוא מחלוקת האחרונים דבשו"ת חת"ס (אהע"ז ח"ב סי' צז) כתב שיוצאים ידי חובת מצוה ע"י תנאי ומביא כמה ראיות ע"ז, וכן איתא במג"א (סי' תפז סק"ז) שפסק שהמתפלל עם הציבור מבעוד יום מונה עמהם ספירת העומר, ומתנה תנאי שאם יזכור בלילה אינו יוצא ידי חובת ספירה בספירה זו, ומשמע מינה דשפיר מהני תנאי במצוה,

וכן משמע בחי' רעק"א (על שו"ע או"ח סי' מז ס"ט) שכותב שיכולין לקרות קריאת שמע על תנאי, במי שמתפלל עם הציבור וירא שהציבור יעברו זמן ק"ש, יכוין על הק"ש שאומר קודם התפילה בדרך תנאי, שאם יעברו יהא יוצא בזה, ואם לאו לא ייצא בזה חובתו עיי"ש.

וכן הביאו האחרונים עוד כמה ראיות ברורות שמהני תנאי דבשו"ע או"ח (סי' לד ס"ב) כתב שירא שמים יניח שני זוגות תפילין של רש"י ושל ר"ת וכיון דאותן שהן אליבא דהלכתא בזה אני יוצא ידי חובת הנחת תפילין, והשאר הם כרצועות בעלמא, ע"ש.

ומפקפק מאוד בשמועה זו, ואף מוסיף ששמע מהגרי"ז ז"ל שאביו הקדים מאוד לאכול מצה ולגמור הסדר, ולא נראה שאיחרו באפיקומן עד חצות,

ועוד מעיר על עצם העצה שלפי שיטת הגר"ח בוודאי לא יתכן, שהגרי"ז מביא בשם אביו הגר"ח על דברי התוספתא פסחים שאין הפסח נעשה נותר אלא בעלות השחר ע"ש, ומבאר שאפי' לר"א בן עזריה הדין כן כי רק המצות אכילת הפסח הוא עד חצות, אבל עיקר קדושת הקרבן זמנה כל הלילה כחטאת וכאשם, ומשום כך מה שנותר מן הפסח נאכל כל הלילה לכו"ע, ורק מצד מעשה אכילה דקרבן פסח הוא רק עד חצות כגון לאכלו צלי דייקא וכדו' הוא רק עד חצות, ולכן אינו נעשה נותר עד עלות השחר, עכ"ד.

ולפי"ז אף שצריך לאכול עד חצות דייקא, אבל כיון שזמן הקרבן לכו"ע הוא כל הלילה, נראה שלענין שישאר טעם הפסח בפיו הוא גם כל הלילה, דדין פסח על הקרבן הוא כל הלילה ורק מעשה האכילה הוא עד חצות, וא"כ הוא הדין מצה שהוא זכר לקרבן פסח אף דמעשה האכילה הוא עד חצות, מ"מ להשאיר טעם המצה בפיו הוא כל הלילה, עכ"ד.

וואפשר לעיין בדבריו טובא, ובפרט לפי"ד האור שמח (פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"א) שמבאר שלר"א בן עזריה שזמנה עד חצות, א"כ מחצות ואילך עד העלות השחר, הוא זמן אכילה מצד קרבן של קדשים קלים ואוכלו כל הלילה מדין שלמים, וממילא לפי"ז לא שייך לחייבו שישאר טעם מצה בפיו כל הלילה, כי לאחר חצות הוא רק מדין קדושת שלמים, וצ"ע.

אמנם איכא דסברי שלא מהני תנאי, ובשו"ת עונג יו"ט (סי' ג') מעיר דהרי קיי"ל דמילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי, והאיך יוצאים ידי חובת מצוה (ובפרט מצוה שהוא חובת הגוף) ע"י תנאי, עיי"ש מה שהאריך בזה, וע"ע בשו"ת ערוגת הבושם (או"ח סי' קסח) ובאמרי בינה (או"ח סי' יד) שהאריכו בענין זה.

☆

בס' להורות נתן (ח"ג סי' כז) העיר עוד, שעדיין יש מקום לעיין בחידושו של האבני נור כי הנה מה לאכול הפסח בסוף אכילתו יש בזה שני דינים, א' שהפסח נאכל על השובע דווקא, ועוד יש דין אחר שאסור לאכול אחר הפסח כדי שלא יפוג טעמו, ומעתה לפי מה שכתב הרא"ש שאפיקומן הוא זכר לפסח שנאכל על השובע, א"כ גם האפיקומן אם אינו אכל על השובע לא יצא ידי חובתו, וכן פסק הפמ"ג (סי' תעז סק"ב) שיש לאכול האפיקומן על השובע, וא"כ לא יתכן עצתו של האבני נור אם עדיין לא אכל סעודתו ואז רוצה לאכול כזית לשם אפיקומן לצאת שיטת ר"א בן עזריה, כיון שהרי אינו על השובע,

ואמנם לדעת רש"י ורשב"ם שאפיקומן בא בזכר למצה הנאכלת עם הפסח, א"כ המצה מצד עצמה אינו צריך שיהיה על השובע, וגם ברמב"ם לא נזכר שהמצה צריך ליאכל על השובע, ויתכן שגם לשיטת הרא"ש שהיא זכר לפסח, מ"מ אינו ממש כפסח שיהא צריך לאכלו על השובע ממש, וצ"ע.

☆

ובס' מועדים וזמנים (ח"ז סי' קפח) בראש דבריו מתייחס להשמועה הנפוצה שהגאון הגר"ח מבריסק ז"ל נהג כעצתו של האבני נור,

הקונה חמץ בפסח

ולחלצם מרוב הקושיות שכולו מקש"ה אחת הוא.

ואחד מן הקושיות דאמאי הקונה חמץ בפסח לוקה הרי קיי"ל דכל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהניא, וא"כ אין הקנין חל ואמאי לוקה.

הרמב"ם (בפ"א מהל' חמץ ומצה הל' ג') פסק דאינו לוקה על בל יראה ובל ימצא אלא אם קנה חמץ בפסח כדי שיהי' לאו שיש בו מעשה.

וידועין לכל בר בי רב שכמה וכמה קולמסין נשתברו כדי ליישב ד' הרמב"ם

ובחידושי הפלאה עמ"ס פסחים (דף כט.)
מביא קו' הנ"ל ובחדא מחתא מיישב שיטת
רש"י (שם) דלר"ש מותר אפי' תוך זמנו מותר
לאכול חמץ של נכרי, והקשה עליו בתוס'
בד"ה בדין וכו' האיך מותר לאכול חמץ של
נכרי ממנ"פ אם נתן לו הנכרי הרי הוא שלו,
ואם גזלו הרי חייב באחריותו, ותי' דלכאוו'
קשה קו' הנ"ל אמאי לוקה בקונה חמץ פסח
נימא אי עביד לא מהני, ותי' דבעצם אפ"ל
דבאמת אינו קונה החמץ בפסח, אלא לוקה,
משום דעבר אממרא דרחמנא, וא"כ שפיר
שייך לאכול חמץ של אחרים דהיינו שקנה
ורוצה לקנות, אבל הקנין לא חל כיוון דאי
עביד לא מהני ומתורץ קו' התוס', והקנין אינו
חל כיוון שהוא קנין של איסור.

אמנם לפי"ד הראשונים שתשביתו יכול
לקיים על ידי אכילה והתוס' כ' (כט.) דכשדעתו
לבערו מן העולם אינו עובר, נמצא דאינו עובר
בזה שאוכל, א"כ מעתה הוי קנין של היתר,
דהרי מקיים מצוות תשובתו בזה שאוכל,
ונמצא שהוא שלו, וא"כ הדרא קו' התוס'
לדוכתא דלא שייך חמץ של אחרים, עיי"ש.

☆

ובשו"ת דברי חיים (ס' י"א ח"א חא"ח) תי'
קושיא הנ"ל דהא דכ' הרמב"ם דלוקה, דידוע
דדינא דאי עביד לא מהני אמרי' רק במקום
שבזה שנפסוק הדין דלא מהני יתוקן האיסור,
משא"כ במקום שהאיסור נעשה ממילא ואפי'
אי נימא לא מהני לא יתוקן האיסור אז ליכא
דינא דאי עביד לא מהני. והוא שיטת
המהרי"ט (ס' ס"ט) הידועה שמתרץ קו'
הראשונים אמאי השוחט בשבת שחיטתו
כשרה נימא אי עביד לא מהני, ותירץ יסוד
הנ"ל דכיוון דכבר נשחט ועיקר איסור שחיטה
משום צובע וא"כ אפי' אי נימא לא מהני לא
יתוקן האיסור ע"כ שחיטתו כשירה והדברים
עתיקין.

והנה הכי נמי כאן בקנה חמץ בפסח הוא
תחת אחריותו אפי' אם לא קנאו כמו שמבואר
בתשו' הריב"ש, שאם החמץ תחת אחריותו
אפי' אם אינו רוצה לקנותו עובר בב"י, וא"כ
אפי' אי נימא לא מהני לא יתוקן האיסור
דממילא הוא חייב באחריותו, וע"כ פסק
הרמב"ם דלוקה.

ובשו"ת רעק"א (מהדורא תנינא סי' קמ"ח אות ד')
ג"כ הביא קו' הנ"ל ותירץ ולשונו הק': זכורני
שרציתי לחלק דכל דינא דאמרי' אי עביד לא
מהניא הוא כגון בלאו דתמורה דכשהתורה
אמרה והמר לא ימירנה, ואם עבר והמירו
אמרי' דאי עביד לא מהניא, דהיינו דהבהמה
שהיתה מקודשת נשאת קדושה והתמורה
לא חלה כלל, משא"כ בקנין כגון הקונה
בשבת דאי אפשר לומר דהתורה נטלה ממנו
הכח שאי אפשר לו להיות החפץ ברשותו
בשבת דהתורה אסרה מלאכה בשבת אבל
הוא איסור כלל, ובוודאי שיכול לעבור
ולבשל בשבת, ואי אפשר לומר אי עביד לא
מהניא, וה"ה בקונה חמץ בפסח לא שייך לומר
דהתורה נטלה ממנו הכח להיות החמץ
ברשותו.

ויסוד זה מבואר באריכות בשו"ת רעק"א
סי' קכ"ט מהדו"ק, וכן כיוון לדעתו הק' המנחת
חינוך (במצוה שס"א) עיי"ש ותמצא נחת.

☆

ובחמדת שלמה עמ"ס פסחים (דף ו') בד"ה
הרמב"ם פסח וכו', ג"כ הביא הקושיא על
הרמב"ם ומתיר דהא דאינו עובר על חמץ
שאינו שלו משום דלא גילה דעתו שרוצה
בקיומו, וע"כ כשקנה חמץ וגילה דעתו שרוצה
בקיומו, א"כ אפי' אם אין קנין חל לא גרע
מחמץ שקיבל עליו אחריות, ולשיטת הרמב"ם
אפי' אם האחריות שלא על פי הדין אפי' הכי
עובר, וא"כ שפיר לוקה, והוא כעין ד' הדברי
חיים.

והוסיף דלא שייך למימר דלוקה משום
דעבר אממרא דרחמנא דהא לא כתיב
בתורה לא תקנה חמץ, אלא לא יראה לך,
וכיוון דהקנין לא חל א"כ ממילא אינו שלו,
וא"כ לא עבר אממרא דרחמנא, וע"כ צ"ל
כנ"ל [ולפי"ז יוקשה על ד' ההפלאה בפסחים
המובא לעיל וצ"ע].

☆

בשו"ת בית אפרים (חאו"ח סי' מ"א בסוף
התשובה) ג"כ הביא הקושיא הנ"ל, ומבאר דדינא
דאי עביד לא מהניא אמרי' דייקא במקום
דהאיסור הוא על גוף המעשה כגון דהתורה
אמרה לא ימיר דעצם מעשה התורה נאסרה
עפ"י התורה, משא"כ בחמץ התינח אי הוי

שבגמ' שם מיירי במבשל גיד בחלב ביו"ט, והקשו בתוס' הרי גיד אסור לאכלו א"כ האיך הותר לבשל ביו"ט, ותי' דכיוון שהוא רוצה לאכלו ביו"ט אע"פ שהוא אסור, א"כ מיקרי שפיר לצורך יו"ט, עכ"ד התוס', וא"כ ה"נ כיוון שהוא רשע וקונה חמץ בפסח א"כ יש לו זכייה באיסורי הנאה והוי שלו, והמהרש"ם מיייתי סיעתא לדברי הזכרון כהונה מד' הפרישה לגבי חופת נדה וכו' עיי"ש.

וכן מביא המהרש"ם סמוכין לדבריו הנ"ל מדברי המחנה אפרים (הל' ריבית סי' ב') שכ' דהמקדש אשה בריבית קצוצה מקודשת, כיוון שהוא רשע ולקח ריבית קצוצה הוי שפיר ממונו, דלגבי רשע שאינו חשש למצוות התורה"ק מיחשב ממונו.

ולכאור' אפשר לדון דאין הנדון דומה לראי' דריבית הוי איסור גברא, כמבואר בפוסקים משא"כ איסור חמץ דהוי איסור חפצא [עיין בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' ..) שמבאר כן לפי"ד הנתיבות בסי' רל"ב].

☆

ולאמיתו של דבר מרא דקושיא הנ"ל הוא הגאון הנודע ביהודה (בשו"ת מהדור"ק סי' י"ט) שהק' אמאי פסק הרמב"ם דלוקה הרי אין זכייה באיסורי הנאה.

והרבו האחרונים להעיר על דבריו [ובשו"ת עונג יו"ט (סי' פ"ד) מתרץ בזה קושייתו] מגמרא ערוכה (בע"ז דף מ"ב.) דקאמר רבא הטעם שאין ישראל יכול לבטל ע"ז של נכרי משום דחיישינן דלמא מגבה לה קודם והדר מבטלה נמצא דבשעת ביטולה הי' כבר ע"ז של ישראל וקיי"ל דע"ז של ישראל אין לה בטילה עולמית, עכ"ד הגמ'.

וכן מד' הר"ן (בע"ז דף מ"ג:) שמבאר ד' הגמ' דמייתי עובדא בר' יהושע בן לוי שמצא טבעת ועליו צורת ע"ז והכריח לנכרי שיבטלנו, ומבאר הר"ן דר"י בן לוי לא הגביהו מקודם שהנכרי ביטלו, דאם הי' מגביהו הוי ע"ז של ישראל דאין לו בטלה עולמית, ולכאור' לפי"ד הנודע ביהודה הנ"ל דאין זכייה באיסורי הנאה, א"כ מה חשש ר' יהושע בן לוי הרי אפי' אם יגביהנו לא יקנה הע"ז כיוון דאין קנין באיסורי הנאה, וכן ד' הגמ' צריכים עיון.

איסור מפורש בקרא לא לקנות חמץ אז אם עבר וקנה שייך למימר אי עביד לא מהניא, אבל כיון דבחמץ האיסור שלא יראה חמץ ולא על עצם קניית חמץ, והתחלת האיסור אינו אלא כשבא לידו והוא שלו, אז חל עליו חיוב להשביתו, ואם אינו משביתו עובר עליו, דהרי הגע בעצמך דאם הי' קונה אותה ושורפו מיד וודאי שאין איסור מצד הקנייה עצמה, ואם כן לא שייכא למימר אי עביד לא מהני, והוא דכתב הרמב"ם הקונה חמץ בפסח לוקה היינו לא על עצם מעשה הקנין אלא על זה שעשה מעשה להכניס חמץ לביתו.

ואין להקשות דכיוון דעל עצם הקנין אינו עובר, רק על מה שנשאר החמץ לביתו, אם כן שוב הויא לאו שאין בו מעשה, שאין לוקין עליו, דיש לומר דכיוון שבא ע"י מעשה שפיר הוי לאו שיש בו מעשה כדמובא במשנה למלך (פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' כ"א) דכשתחילתו ע"י מעשה הוי לאו שיש בו מעשה ולוקין עליו ודו"ק.

☆☆☆

ואגב דאסיקנא בהאי ענינא אציגה נא עוד קושיא שהקשו על הרמב"ם שכ' דהקונה חמץ בפסח לוקה, וקשה הרי חמץ בפסח איסורי הנאה הוי, והאיך מהני קנין וזכייה בדבר שאינו שלו אע"פ שהוא ברשותו, הרי הוא דבר שאין לו זכות בגווי' ובמה נקנה ולמה נקנה.

☆

בישועות יעקב (סי' תס"ו סעיף א') הקשה קושיא הנ"ל, ומחדש דבחמץ לא צריך שיהי' שלו בקנין גמור דהרי אף חמץ שהוא שלו בפסח נעשה אינו שלו, ומ"מ עובר עליו הואיל ובידו לבערו עשאו הכתוב כאילו ברשותו, א"כ ה"ה בקנה חמץ בפסח כיוון דבידו הוא אף שבאמת אינו שלו, מ"מ עובר עליו בבל יראה.

☆

בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' ב') מביא קושיא הנ"ל ומביא תירוץ בשם השו"ת זכרון כהונה (להגה"ק ר"א מקאריץ ז"ל) דכיוון דמיירי באדם שקונה חמץ בפסח ועבר אמימרא דרחמנא, הרי הוא רשע, א"כ כיוון שהוא רשע גם איסורו הנאה קרויים אצלו ממון ויש לו בהם זכייה, ומביא ראי' מד' התוס' בביצה (דף י"ב:)

והגאון ר' שמואל לאנדא ז"ל (בנו של הגאון הנוב"י) מיישב ד' אביו דבוודאי לא נעלם ממנו ד' הר"ן וד' הגמ', אלא גמרא קחזינא וקושיא לא קחזינא דהר"ן וכן דברי הגמ' המובאין איירי רק מדרבנן, אבל מדאורייתא אין הכי נמי דאין לו זכייה בע"ז כיון שהוא אסור בהנאה, ומביא רא"י מדברי הסמ"ג דמדאורייתא לא קנאו ישראל אפי' אם הגביהו, רק רבנן גזרו דאם הגביהו כבר אין לו בטילה עולמית גזירה מע"ז של ישראל עצמו. ומביא רא"י מלשון הגמ' מהא דאמר רבא דאם הגביהו מקודם שביטלו הנכרי הוי "ע"ז ביד ישראל" ואין לו בטילה עולמית, ולכא' קשה דהול"ל בפשיטות דכיוון שהגביהו הוי ע"ז של ישראל ואינה בטילה לעולם, אלא מכאן רא"י חותכת דאפי' אם הגביהו אכתי לא הוי ע"ז של ישראל כיון דאין זכייה באיסורי הנאה, ע"כ כתב הטעם שכיון שכיון שהגביהו ובמציאות הוי מעתה ע"ז "ביד" ישראל, וע"ז גזרו חכמים דאינו בטל. וא"כ אין שום קושיא על הנוב"י, דהרי הנוב"י איירי בדאורייתא דהרי דבריו מוסבים על דברי הרמב"ם שכ' שהקונה חמץ בפסח לוקה מטעם בל יראה, הרי דהרמב"ם כתב דקונה מדאורייתא וע"ז שפיר הקשה הנוב"י דהרי אסור בהנאה וא"כ אין לו שום זכייה בגווייהו.

☆

אמנם בס' מי באר (סי' קכ"ד מהגאון ר' בער אפענהיימער ז"ל) הקשה על ד' הגר"ש לאנדא דלא מצינו בשום מקום בכל התלמוד שיש כח ביד חכמים להקנות לאדם דבר בעל כרחו, ומה שמצינו בחמץ בפסח עשאו הכתוב כאילו ברשותו, היינו משום שהחמץ הי' כבר שלו מקודם פסח, או אם נתחמץ בפסח הרי העיסה הי' שלו, אבל איסורי הנאה מה שאינו שלו מעולם, בוודאי אי אפשר ביד חכמים כח לעשותו שלו בעל כרחו.

ואין לתרץ דהרי ישראל רוצה לקנות הע"ז א"כ לא הוי בעל כרחו, זה אינו דהרי רוצה לקנותו דייקא אחר הביטול, ואם מדאורייתא אין לו אכתי זכייה בגווייהו, האין שייך למימר דקונה אותו, אלא וודאי דקונה אותו מדאורייתא א"כ הדרא קושיא לדוכתא ע"ד הנוב"י.

☆

ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורא רביעאה סי' כ"ה) מיישב הקושיא עפי"מ שחידש בד' התוס' בריש בבא מציעא שהקשה על הגמ' דאמר דהבטה בעלמא קנה בהפקר, והתוס' תמהו דבכ"מ בעי' קנין, והשואל ומשיב ביאר דהרי בקנין יש שני חלקים הוצאה מרשות המוכר, ועוד הכנסה לרשות הקונה, והנה במקום שצריך גם הוצאה וגם הכנסה בעי' קנין שפירתא ע"י מעשה, משא"כ בהפקר שלא שייך החלק של הוצאה מרשות מוכר דהרי הוא הפקר, ע"כ די בקנין קל דהיינו ע"י הבטה גרידא קניא.

ולפי"ז אפ"ל דגם נפקא מינא בין שאר איסורי הנאה לחמץ דבכל איסורי הנאה הרי הוא ברשות הבעלים עדיין ע"כ בעי הוצאה מרשות הבעלים והכנסה לרשותו, וכיוון דהוא אסור בהנאה ע"כ לא מהני הכנסה לרשותו משא"כ בחמץ דהרמב"ם איירי שקנה חמץ בפסח כיון דיוצא מרשות העכו"ם די בזה, ולא צריך להכניס לרשות ישראל דהרי קיי"ל דשני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאו הכתוב כאילו ברשותו וחד מינייהו חמץ בפסח, א"כ אין צריך רק להוציאו מרשות עכו"ם, וממילא כיון שזה קנהו הרי נכנס לרשותו דהא הוא עכ"פ קנאו, והוא יותר שלו משל אחרים שלא רצו לזכות, משא"כ שאר איסורי הנאה, ועיי"ש בנועם דבריו.

וע"ע בשו"ת מהר"ש ענגעל (ח"ג בפתיחה אות ו') ובזו"א או"ח (סי' קי"ח אות ז') ובשו"ת חדרות יעקב (או"ח סי' ע"א) ומשם תדרשנו לטובה.

שֶׁבֶּכֶל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מְטַבִּילִין אֶפְּלוֹ פֶּעַם אֶחָת,
הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים: (נוסח ההגדה, מה נשתנה)

מבוא

בעמדינו בהאי לילתא קדישתא ליל התקדש חג הפסח ליל קודש, אשר נערכת סדר חג הפסח בלילה הזה בו יצאנו ממצרים מעבדות לחירות, בבתי כל ישראל בשמחה ובדיצה, וכבר כתב בשל"ה הק' והאי לכם לשון קדשו: הנה למצוות הנוהגות בלילה הקדושה הזו של ליל פסח, דיני פסח מצה ומרור וארבע כוסות ושני טיבולים והסיבה, יש להם טעמים גדולים נגלים ונסתרים וסתרי סתרים, ומצוה גדולה היא לספר בהם, וכל המרבה לספר הרי זה משובח, וכל אדם מחויב לספר בהם להבין ולהשכיל עד מקום שיד שכלו מגעת, עכל"ק, והנה הטיבול בחרוסת אשר בו הרבה טעמים ורמזים ופרטי דינים ומעט אשר דשו בה.

ובכן אמור אמרנו לירד בגנים וללקוט בשושנים מעט הכא ומעט התם ולקבצם לפונדק אחד מעט מן המעט למען נוכל במעט להבין את גודל וחשיבות טיבול הזה.

מצות חרוסת

ובתוס' (קיד. ד"ה מטבל) משמע דר"א בן צדוק מודה לטעם משום קפא אלא מוסיף גם דהוה מצוה (וכן הוא בברכ"י שם ופר"ח סעי' ה').
ואפי' לדעת חכמים שאין בחרוסת מצוה לא אמרי' דהחרוסת שהוא רשות מבטל טעם מרור שהוא מצוה, לפי שכך הוא עיקר תקנת המרור שיבוא טבול בחרוסת משום הקפא וזהו דרך אכילתו (תוס' שם ד"ה אעפ"י)
ובשועה"ד (סעי' י"א) כתב דבימינו אין הקפא מצוי ואין מטבילים בחרוסת אלא זכר לטיט.

מצוה בטיבול או באכילה

מרוב הפוסקים משמע שאין מצוה באכילת חרוסת אלא בטיבול מרור בחרוסת, ובזה מקיימים הזכר לטיט, ובמהרי"ל הלכות פסח בשם הלכות ומנהגי מהר"ש (סי' שצ"ח ח) כתב דהיו אוכלים עם

מצוה או אינה מצוה

במשנה (פסחים קיד.) הביאו לפניו וכו' אע"פ שאין חרוסת מצוה ר"א בן צדוק אומר מצוה, ובגמ' (קטז.) ואם לא מצוה משום מאי מיינתו לה א"ר אמי משום קפא. ובהמשך הגמ' לשיטת ר"א בן צדוק, מאי מצוה ר' לוי אומר זכר לתפוח ור' יוחנן אומר זכר לטיט, ברמב"ם (חז"מ פ"ז ה"א) כתב החרוסת מצוה מדברי סופרים, ובחק יעקב (סי' כ"ה) כתב בתימה על הלבוש שבסי' תע"א סעי' ב' פסק בפשיטות שאין החרוסת מצוה כלל ובסימן זה ובר"ס תע"ה פסק להיפך כמ"ד שהוא מצוה וצ"ע, ומשמע שם עוד מדבריו דגם הוא סובר דחרוסת מצוה.

יש שכתבו שאף חכמים סוברים כר"א בן צדוק שיש מצוה בחרוסת משום זכר אלא שהם מוסיפים שיש בחרוסת גם חובה משום קפא. (סמ"ק סי' קמ"ד וכן משמע מהכל בו סי' נ').

ולכן אין לברך על החרוסת, דספק ברכות להקל.
(פ"ח סי' תע"ג סעי' ה').
ג. לא תקנו ברכה אפי' שהיא מצוה דאינה
אלא זכר לטיבול (כל בו שם, פ"ח שם).
ד. ברכת המרור פטרת את החרוסת שדומה
לה, שגם הוא באה זכר לשיעבוד (המנהג הלכות פסח
סי' פ')

ה. בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תקמ"ד) מתרין
דבזמן המקדש לא בירכו על החרוסת, לפי
שאוכלה עם המרור דהוה דאורייתא והחרוסת
אינה אלא מדרבנן, ולפיכך אף בזמן הזה שמרור
מדרבנן, אין מברכין על החרוסת.
ו. בסידור היעב"ץ מת' לפי שיש הסוברים
דאין מצוה באכילת חרוסת, אין מברכים.

טעם שאין מברכין ברכת הנהנין על חרוסת

החתם סופר (או"ח סימ"ז) מביא ראיה מכאן
דאין מברכין ברכות הנהנין אעפ"י דאין מברכין
ברכה ראשונה על המרור דהחרוסת טפילה לו,
משמע דמאכל הנפטר מברכה ע"י דבר אחר, אזי
המאכל שהוא טפל למאכל הנפטר מברכה אף הוא
נפטר מברכה.

המרור הרבה חרוסת, משמע מדבריו שיש מצוה
גם באכילת חרוסת וכן משמע בפ"י המשיניות
להרמב"ם (קיד.) ויש פוסקים דמשמע מהם דעיקר
המצוה היא הבאת החרוסת על השלחן בעת
סיפור ההגדה. (וכן משמע מדברי הרמב"ם חו"מ פ"ז הי"א).
ובהגדה אמרי אבות (מנהגי החקל יצחק) הביא דאחר
אכילת המרור נהג ליתן לכל אחד מהמסובין
חרוסת ואמר למ"ד חרוסת מצוה.

טעמים שאין מברכין ברכת המצות על החרוסת

הרמב"ם בפ"י המשיניות סבר דלדעת ר"א בן
צדוק הסובר שחרוסת מצוה, יש לברך על
אכילתה "אקב"ו על אכילת חרוסת".

להלכה אין מברכין מפני הטעמים דלהלן:

א. בטור (סיתע"ה) כתב דאין מברכין משום
דהחרוסת היא טפילה להמרור, וכן הוא בכל בו (סי'
נ) וכן הרמב"ם חזר בו בהלכותיו (חו"מ פ"ז הי"א)
דכתב דהחרוסת הוא מצוה ולא הזכיר לברך עליה.
ב. הלכה זו שחרוסת מצוה כר"א בן צדוק,
אינה אלא לחומרא כדי שיזדרזו במצות החרוסת,
אבל יש לחוש לדעת ת"ק שחרוסת אינה מצוה

טעמי ורמזי החרוסת

שנים להשתעבד בגושן, והקב"ה דילג על ק"ץ
שנים ונשארו ד"ו (הגדת חתם סופר)

מר במתוק ומתוק במר

כל מעשי הסדר מעורבים מגנות ושבח
משעבוד וגאולה, אף המרור והחרוסת תערובת של
מר במתוק ומתוק במר, מפיגים מרירותו של מרור
בטיבולו בחרוסת, שכך היו אבותינו משתעשעים
במגולות הגאולה גם בתוך השיעבוד, והחרוסת
עצמה היא זכר לטיט ותבן שעבדו המצרים את
ישראל, לומר לך לא המר מר, ולא המתוק מתוק,
לא השיעבוד עבדות ולא החירות גאולה, אלא כל
התולה עיניו לפרעה ולמצרים ולטומאותם, אפילו
המתוק נעשה לו מר והחירות נהפכת לו לעבדות,
אבל התולה עיניו בה' אלוקים חיים, כל מר נעשה
לו מתוק, והשעבוד נהפך לו לגאולה. (סדר ליל פסח
עמ' ס"א)

מתחילה מתוק ולבסוף מר

בתחילה לא הרגישו ישראל בקושי
השעבוד, לפי שהמצרים עטפו את העבדות
הקשה במתיקות מדומה כמו שדרשו רז"ל (סוטה

משום קפא

בגמ' (פסחים קטז). משום מאי מייתי לה א"ר
אמי משום קפא.

זכר לתפוח

בגמ' (שם) מאי מצוה ר' לוי אומר זכר לתפוח.

זכר לטיט

בגמ' (שם) ור' יוחנן אמר זכר לטיט.

זכר לדם

בירושלמי (פסחים פ"י ה"ג) ר' יהושע בן לוי אמר
צריך שתהא עבה, מילתא אמר זכר לטיט, אית תני
צריכה שתהא רכה, מילתא אמר זכר לדם.

זכר לתבן

בגמ' (שם) תבלין זכר לתבן.

זכר לישראל שנדרסו כאשפה

החרוסת רומזת לישראל שהיו מושפלים
ונדרסים כאשפה, שכן תרגום שער האשפות הוא
תרעא דחרסות. (אור זרוע סי' תנ"ו)

זכר לת' שנים בגושן

חרוסת - חסא עם האותיות והתיבות בגי'
תשנ"ג אותיות גשן ת', רמז שנגזר על ישראל ת'

הרעה, ולזכר המתיקות המדומה של תחילת השיעבוד טובלים את המרדור בחרוסת המתוקה. (באר יוסף פר' שמות)

י(א): בפרך בפה רך, ולבסוף כשראו ישראל שהלכו שולל אחר עצת המצרים, גדולה היתה אכזבתם ונכפלה מרירותם על שבעצמם הביאו עליהם את

ועתה נבא לביאור הטעמים והרמזים אחד לאחד כפי שתשיג ידינו

משום קפא

אינו מצוי בינינו ואין מטבילין בחרוסת, אלא משום מצוה זכר לטיט.

הטעם שחוששין לקפא רק בליל פסח

כשאוכלים כל השנה מרור אין חוששים לקפא שבו רק בליל פסח וכמה טעמים נאמרו בזה:

(א) ברא"ש (ריש סי' כ"ה) בשם רבינו יונה דטיבול של מצוה הזהירו חכמים שלא יהא בו חשש סכנה (ובלחם שמים תמה ע"ז דהא (משלי יט טז) שומר מצוה שומר נפשו).

(ב) אם יבוא לידי סכנה יש בזה משום גנאי למצוה (לקט יושר הלכות חנוכה דף קנ"ב)

(ג) בס' ויגד משה מבאר הטעם לפי דברי המור וקציעה סי' תע"ב דבשעת מצוה השטן מקטרג יותר אפי' בשעת סכנה קלה כזו ודוחק הוא, ושוב מצא כן בפסקי מהר"א, וכן כתב כעין זה בהגדה מהר"י ט"ב והנאני.

(ד) בס' ויגד משה בשם ידידו, דבכל השנה מי שמזיק לו ימנע עצמו לאכול אבל בליל פסח שהוא מצוה כל אחד יתאמץ באכילתו ובכלל ישראל בעל כרחך יש הרבה שיכול להזיק להם ע"כ שפיר חשו לזה ותקנו טיבול.

(ה) דבכל השנה יש תקנה בדוקה לאכול צנון כדאי' בגמ' (קט"ז). ובפסח לא ראו להצריכו לאכול צנון שיבטל טעם המרדור (קול הרמז פסחים פ' מ"ג)

(ו) כיון שיש באכילת מרור חשש סכנה פוגם הדבר בעצם חיוב המצוה, לפי שהסכנה פוטרנו מלקיימה ונעשה כאילו אינו בר חיובא. (מקראי קודש ח"ב סי' נ' אות ב' עפ"י עונג יו"ט סי' מ"א)

(ז) ולהמפרשים דקפא היינו תולעת, הא דאין חוששין כל השנה, בשבילי הלקט סי' רי"ח כ' לפי שעכשיו בלילה שמא לא יראה אותו, והחרוסת הוא רפואה שלו שמונעתו להזיק, עכ"ל.

טעם שחוששין לקפא יותר מלזוגות

הטעם שבליל פסח חוששין לקפא אפי' דלזוגות לא חששו ושותין ד' כוסות, לפי שהיא ודאית ומוחשת. (מכתב לחזקתו לבעל השדי חמד)

מקורו ופרושו

בגמ' (פסחים קט"ו). אמר רב פפא שמע מינה האי חסא צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא דאי ס"ד לא צריך לשקועיה נטילת ידיים למה לי הא לא נגע, ודילמא לעולם אימא לך לא צריך לשקועיה וקפא מריחא מיית אלא למה לי נטילת ידיים דלמא משקעני ליה עכדה"ג.

ופרש"י משום קפא ארס שבחזרת שהשרץ שבחזרת יש בו ארס כדרך הבצלים. בתוס' (ד"ה קפא) פ"י ר"ח תולעת.

ובערוך (ערך קץ) הביא בשם רבי האי גאון שקפא היא מלשון קיפוי, והכוונה לנפיחה ורוח שאוחז במעיים מן המאכל והחרוסת היא סם הטורד אותה הרוח.

הטעם דלא שייך איסור תולעים

ולפי דברי ר"ח דקפא פ"י מין תולעת, למה אין כאן איסור תולעים

כתבו התוס' (ד"ה קפא) ששמואל האוסר פרי שהתלע במחובר אף שלא יצאו התולעים מתוכו, יתרץ שברוב ירקות אין קפא ולכך יכול לסמוך על הרוב לענין איסור תולעים, אולם לענין סכנה חיישינן למיעוטא ולכך צריך לטבלה בחרוסת.

אולם הרשב"ץ במאמר חמץ (לה: ד"ה והחרוסת) כתב, וצ"ל שאינו גדל אלא לאחר שנתלש, שאם במחובר הוא גדל אפילו מת אסור משום אל תשקצו, וכן כתבו בס' השלמה ובס' המכתם, וכן העלה במאמר מרדכי (סי' תע"ה סק"ג) שכיוון שתולעת זו אינה גדילה בחסה אלא בתלוש לכ"ע אינה אסורה קודם שיצאה מתוכו, ולכך מטבילין את החסה בחרוסת להרוג את התולעת קודם שתצא לאויר העולם.

ובמאירי כתב (קיד.) ומה שאמרו משום קפא לא לענין איסור אלא לענין סכנה, שאם לענין איסור מה ענין להתירו בשקיעתו ומה לי באיסור זה בין חי בין מת, אלא לענין היזק שהחי מזיק והמת אינו מזיק.

ובשו"ע הרב כתב (סי' תע"ה סעי' י"א) שקפא זה

גאולה - והוצאתי והצלתי ולקחת וגאלתי, ואם ישתה ה' כוסות שוב אין ניכר הרמז לכן לא חששו בו משום זוגות. (הנ"ל)

ועוד כיון שיש בדינו לתקן הארס על ידי החרוסת, אין סומכין על סגולת הלילה, משא"כ לענין ד' כוסות שתקנו חז"ל כנגד ד' לשונות של

זכר לתפוח

הגרי"א שר (בלקט שיחת מוסר) כותב בענין זה, מטבילים המרור בחרוסת, ללמדינו רום ערכם של אבותינו שעמדו במבחן המרירות ועמדו באמונתם לקבל הכל באהבה עד שזכו שניסים גלויים ונפלאים שילדו בלא עצב וכו', אבל האמת שהמצרים אמנם רצו למרר חיי אבותינו ולא יכלו להם משום שהמרירות היתה טבולה בחרוסת שהוא התפוח ששם נגלה עליהם הקב"ה ועשה עימהם ניסים ונפלאות שהפיגו את המרירות ובטלו את הקפא, הוא הארס שבמרירותו עכ"ד והחזון איש תמה על דברים אלו דידוע דברי חז"ל שישאל במצרים היו שקועים במ"ט שערי טומאה וכו' (עיי"ש בקובץ אגרות חזון איש)

זכר לשעבוד

ובספר האורה (ח"א סי' פ"ז) הביא פירש נוסף זכר לשעבוד שהיו ישראל נושאים טיט ולבנים על צווארם והיה צווארם נתפח ונעשה מוגלא.

מקורו בגמ' (פסחים קטז.) מאי מצוה ר' לוי אומר זכר לתפוח. **ופירושו** שהיו יולדות בניהן שם בלא עצב שלא יכירו בהן מצריים דכתיב תחת התפוח עוררתין (שיר השירים ח, ה)

וכתב מהרש"א בחידושי אגדות דהכוונה דיש לזכור הנס דכל עוד שמררו חייהם היו יולדות בריוח כמו שכתוב תחת התפוח וכו' ולקיים מה שכתוב פן ירבה כן ירבה.

ובספר גבורת ה' למהר"ל (פרק סג) כתב יש לדקדק מה ענין זה אל המרור: יותר היה ראוי לטבול המצה בחרוסת שגם הוא זכר לגאולה כי תחת התפוח עוררתין אין זה מענין שיעבוד, אבל הענין הוא כך כאשר היה נמשך עליהם מדת הדין הקשה גרם להם דבר טוב להיות דבקים במדת הדין והיו יולדות שלא בצער תחת התפוח, כי הלידה במדת הדין כדכתיב (בראשית ל כב) ויפתח אלקים את רחמה והדבר הזה ידוע למבינים ולחכמים וכו'.

שאר הטעמים

ועוד זכר למכת דם שלקו בהם המצרים מדה כנגד מדה. (פני משה)
ובמשנת יעקב (סי' תע"ג ס"ה) כתב די"ל עוד פירוש עפ"מ דאיתא בפרקי דר' אליעזר (סוף פ' מח הובא בילקוט סוף פר' שמות) דכשהיו ישראל רומסין בטיט היה הקש ניקש עקביהם ודם יוצא ומתערב בטיט ולזכר זה עושין כן עכ"ד.

זכר לתבן

מקורו בגמ' (פסחים קטז.) תבלין זכר לתבן. **ופירושו** במהר"א בחידושי אגדות זכר לתבן שהוסיפו בעבודתם (שמות ה' י"ב) ותבן לא ינתן לכם ויפץ העם וכו' לקושש קש לתבן.

זכר לטיט **מקורו** בגמ' (פסחים קטז.) ר' יוחנן אמר זכר לטיט. **ופירושו** שכן במרור אין נזכר רק שמררו את חייהם בעבודה קשה ויש מרירות לאדם בעבודה קשה אבל אינו מרירות גמור, ולכך עושין זכר לטיט, ואין דבר יותר קשה מן מלאכת הטיט כמו שאמרו רז"ל (שמו"ד פ"א) לכך בא הרמז לטיט.

זכר לדם

מקורו בירושלמי (פסחים פ"ה ה"ג) ר' יהושע בן לוי אמר אית תנא צריכה שתהא רכה, מילתא אמר זכר לדם. **ופירושו** היינו דם הילדים הקטנים שהיו המצרים משקעים אותם בטיט (קרבן העדה)

נקרא שמו חרוסת

באלי רבא תע"ג ס"ק י"ט ופרי מגדים אשל אברהם ס"ק י"ז) וברש"י (פסחים ל: ד"ה בית חרוסת) משמע דהוא מלשון חומץ.

במרדכי (פסחים סוף סדר ראשון) כתב, בירושלמי ערבי פסחים למה נקרא שמו חרוסת זכר ללבנה שהוא מעשה חרסין והוא מטיט (הובא

ובאור זרוע (סי' תנ"ז) כתב, מצא מורי
דחרוסת הוא לשון דברים מעורבים וגדרים
ותרגום של שער האשפות תרעיא דחרוסת.
ובברכי יוסף (תע"ג אות יא) על שם הערוך וז"ל
מדברי הרב בית דוד סי' רנ"ג מוכח דלערוך נקרא

חרוסת ע"ש שהוא כמו טיט וחרוסת היינו טיט.
ובמחזור ויטרי (סי' נ) ובס' הפרדס (ד' נ) כתבו,
וחרוסת שאמרו הן מיני ירקות הרבה הכתושין יחד
ושמם חרוסת בלשון ארמי וכל דבר שטובלין בה
נקרא חרוסת.

הכנת החרוסת

המינים שעושים מהם חרוסת

בתוס' דף קטז. ד"ה צריך כתב, ובתשובת
הגאונים מפרש לעשות חרוסת בפירות שנדמה
לכנסת ישראל בשיר השירים, תפוח - "תחת
התפוח עוררתיו", רימון - "כפלח הרימון רקתך",
תאנה - "התאנה חנטה פגיה", תמרים - "אמרתי
אעלה בתמר", אגוזים - "אל גנת אגוז ירדתי",
ושקדים - ע"ש ששקד הקב"ה את הקץ ע"כ.

וכן כתב רמ"א (סי' תע"גסעי' ה') עושין החרוסת
מפירות שנמשלו בהם ישראל כגון תפוחים תאנים
אגוזים רימונים ושקדים עכ"ל, והשמיט תמרים (וכן
הוא בסידור היעב"ץ)

ובבית יוסף כשהזכיר מדברי התוס' ג"כ לא
הזכיר תמרים בפר"ח סוף סעי' ה' כתב ההגה לא
הזכיר תמרים והתוס' הזכורם אלא שנמשך אחר
הבית יוסף שהשמיטו מדברי התוס'.

ובטור כתב ונותנים בה תפוח ואגוזים ותאנה,
והבית יוסף העתיק עליו דברי התוס' הנ"ל וכתב
שכתבו עוד מינים, ובב"ח כתב דאלו שנאמרו בטור
נאמרו הפסוקים בשיר השירים על גאולת מצריים
מה שאין כן כפלח הרימון ואעלה בתמר, ושקדים
נמי לא הוזכר בקרא על הגאולה אדרבה על
פורענויות מקל שקד אני רואה, עכ"ל, וכן בלבוש
השמיט רימונים ותמרים חוץ משקדים שעכ"פ יש
בהם רמז על הגאולה ששקד הקב"ה על הקץ, אבל
מדברי הב"ח משמע דהקפיד לא ליקח שקדים,
ובמטה משה אות תרי"ב ג"כ השמיט שקדים,
אמנם התוס' ורמ"א ופסח מעובין וסידור היעב"ץ
כתבו שקדים וכן בשו"ע הרב כתב כמו בתוס'
והזכיר ג"כ בין כל הפירות רימונים ותמרים
ושקדים, וכן בהגהות מנהגים (אות צ"ז) וחיי אדם (כלל
ק"ל ס"ד) וערוך השלחן (סי' ז) כתבו ליקח שקדים.

ובחיי אדם כתב שעושין החרוסת מאגוזים
שקדים ותפוחים, ובערוך השלחן כתב דאצלנו
שאין אוכלין פירות יבשים עושין מאגוזים ושקדים
ותפוחים עכ"ל, ובאורחות חיים (סדר ליל הפסח אות
ט) כתב ויש נשמרין מלתת לתוכן גרוגרות.

ובכל בו (סי' נ) הוסיף ענבים זכר (שיר השירים ב'
ג') ל"הגפנים סמדר נתנו ריח" (מובא בפר"ח סוס"ה) וכן
בהגהות מנהגים (אות צ"ז) נגד כנסת ישראל
שנמשלה לגפן, ומטה משה (אות תרי"ב).

ברמב"ם (פ"ז הי"א) כתב כיצד עושין אותה
לוקחין תמרים או גרגרות או צימוקין וכיו"ב,
והעתיקו גם באורחות חיים (סדר ליל הפסח א"ט)
והוסיף אחריו שנהגו לתת בו שאר פירות,
וברמב"ם בפי' המשניות (פסחים פ"י מ"ג) כתב וז"ל:
אנחנו עושין כך שורין תאנים או תמרים ומבשלין
אותן וכו' עכ"ל. מבואר דאינו לוקח אלא מין פירות
אחד, וכן מבואר מלשון הרמ"א שאין צריך לעשות
מכולם אלא שמה שעושה יהיה מפירות הללו. (ויגד
משה סי' ד' אות ג')

וברוקח (סי' רפ"ד) כתב החרוסת העשויה
מתפוחים וכו' ונותנים בה קצת מה שבשיר
השירים אגוזים תאנים ורימונים וכו' אבל התפוחים
האגוזים עיקר עכ"ל.

*

ובאור זרוע (סי' רנ"ז) מוסיף אגסים, וכן האר"י
ז"ל לקח אגסים וענבים כמו שכתב בשער הכוונות
לפסח (סוף דרוש ו') בהגהות מהרש"י ז"ל (מובא בכף
החיים סי' תע"א א' צ"ט) וז"ל: אלו הם הדברים שהיה
רגיל תמיד מורי ז"ל להניח בחרוסת וכו' וז' מיני
פירות והם ענבים ותאנים ורימונים ותמרים ואגוזים
ותפוחים ופיראש (כן לועז לאגסים רע"ב פ"א מ"ג
דמעשרות) עכ"ד.

ובלקט יושר (דף פ"ג) כתב ורוב בני ארצנו
נהגו ליטול תפוחים ואגוזים ואגסים דהני שכיח
להו, וכתב עוד שהתרומת הדשן דרש שמצוה ליתן
לחרוסת רימונים וכל הפרות הנזכרים בשיה"ש
אבל אגסים שקורין בירן אינן ידוע לו למה יתן
בחרוסת מכל מקום אין לשנות המנהג, וזוכרני
ששמעתי מאבי ר' משה ז"ל הנותן אגסים בחרוסת
כשיעור בתוך תפוחים ואגוזים יהיה לו צבע כמו
טיט פי חמר וכן ראיתי, אבל מתסמא הגאון סבר
לעשותו עב זכר לטיט אבל לעשות לו צבע כמו

קס"ז זר זהב ס"ק ג) כתב החרוסת שלהם היה מפירות יקרים הרבה ומוטעם ביותר, עיי"ש.

*

ובברכי יוסף (סי תע"ג אות י"ג) מביא מתשובות בית דוד (סי ה"ד) שמנהג שלונקי לעשות עיקר החרוסת מערמונים ומתמה ע"ז שלא נזכר בשום פוסק וגם לא מצינו שנדמו ישראל להם, ומיישבו שם שמצינו לרבינו מנוח בפירושו להרמב"ם (סוף פ"ז) שכתב מנהגינו לעשותה כן לוקחים ערמונים קלופין ומבשלין אותן וכו' והכי נמצא אחד מרבוותא קמאי הא דערמונים.

*

ובראב"ן (מס' פסחים קסו:) כתב ותיקון החרוסת בפירות וכו' ומיני ירקות כגון מרטח וחסא עכ"ל, וכן בשבלי הלקט (סי ר"ח) כתב וחרוסת עשויה ממיני ירקות כתושין ופרחי אילן ותבלין עכ"ל, וברש"י על תבלין זכר לתבן כתב ירקות שמטילין לחרוסת, משמע מכל הני שמישין בחרוסת גם ירקות, וכן כתב בספר התעוררות תשובה (סי נ"ב) דאם אין לו מפרי העץ יכול לעשות גם מפרי הארץ.

וכן מבואר בשו"ע הרב (סי תע"ג סעי' ל"ג) דמעיקר הדין יכול לעשותו אפי' מירקות ולרככו אפי' במים ושאר משקין אבל עכ"פ צריך ליתן לתוכו דבר שיש בו קיוהא וכו' ע"כ.

ובספר האסופות (בסדר ליל פסח) כתב יש שכתב לעשות חרוסת ממיני מרור, ובשביבי אש (שם הערה פט) העיר שלא מצינו שיטה כזו בפוסקים.

טיט מסתמא זה לא מצינו בספרים עכ"ל, וכעין זה כתב ג"כ בדעת זקנים מבעלי התו' (שמות י"ב ח') בטעם שנותנין לתוכו אגוזים ושקדים שמלבנין החרוסת זכר לטיט שעושין מסיד שהוא לבן, עכ"ל, וכן הוא באורחות חיים (אות ט').

ובשער הכוונות (הנ"ל בד"ה ובכל בו) כתב אבל האשכנזים נוהגים לשום עיקר החרוסת מג' דברים אלו, ואלו הם היותר מוכרחים והם ר"ת אב"ן בלשון אשכנז, והם אגוזים ותפוחים ופיראש ונתנים סימן לדבר ובחרוסת אבן למלאות עכ"ל, וכתב שם בשם הגהות א"מ שזהו אינו ע"פ הסוד רק מאמר הרב סתם ע"פ מנהג האשכנזים, ובפרמ"ג (א"א ס"ק י"ז) מביא כן מאליה רבא בשם מ"צ סימן לחרוסת (שמות לא ה) בחרוסת אבן ובחרוסת עץ, אבן ר"ת א'פ'ל ב'ירדן נ'יס, ע"ץ ר"ת ע'ינגבר צ'ימרינד עיי"ש.

וכן כתוב בדרך פיקודיך (מצוה י' חלק הדיבור אות ו') חרוסת העיקר הוא כפי שמבואר בכתבי האר"ז"ל (פרע"ח שער חג המצות פ"ו בהגה) סימן חרושת אבן חרושת ע"ץ וכו', עכ"ל.

וכן הוא בסידור האר"י למוהרי"ק בכוונות ערב פסח.

*

ובערך ערך חרוסת כתב דכיון דהוא זכר לטיט עושין אותה בכל מיני מתוקין ומרורין וחומין, ובמרדכי מביא מלשון הערוך וז"ל, בכל מיני מאכל מתוק מרור וחמוצים כמו הטיט שיש בו כל דבר עכ"ל, ובספר שלחן הטהור (על או"ח סי

סוגי הפירות

הדומין לתבן שהיו מגבלין בו הטיט, וכן הוא הסימן בחרוסת עץ (כנ"ל) עינגבר צימרינד.

ובהגדה ליקוטי מנהגים וטעמים כתב זה מכמה שנים מנהגינו שלא לקחת קדה וקנמון מחשש תערובת חמץ, עכ"ל, ובתשובת יד אהרן (סי ט"ז אות ז') כתב וז"ל: זנגבילא הנקרא אינגבר מנהג הפשוט שהלבנים שהם קלופים אין אוכלים מחשש פזור קמח אבל אותן השחורים שהם עדיין בקליפתן אוכלין מהם, ובמעדני שמואל (ק"ז ס"ק ל"ד) בשם או"ח כתב במדינת באהמען אוכלין זנגביל עיי"ש, ובמדינתנו המנהג כמו שכתבתי עכ"ל ושם באות ק' ס"ק ב' כתב וז"ל, קנמון הנקרא צימרינד המעדני שמואל בשם לב דוד אוסר שיש בו חשש זילוף חמץ כמו בנגליך והת"ה מתירו

בפירוש פירות הנ"ל

לענין אגוזים כתב בהגהות מנהגים שיהיו אגוזים גסים דוקא העשויים מדור דור. ולענין שקדים כתב בלקט יושר (ד' ע"ג) שקדים הגדלים בארצו כשהיו בקליפתן לקח אותם לחרוסת משא"כ שאר שקדים המנהג לאכלן לפני פסח.

ולענין תפוחים כתב בר"ן פסחים (שם מובא בדרישה ס"ק ב') שיהיו תפוחים חמוצים.

מיני תבלין

בגמ' קטז. תניא תבלין זכר לתבן חרוסת זכר לטיט וכתבו שם הרי"ף והרא"ש כגון קנמון וסנבל שהן דומין לתבן, וכן כתב הרמ"א (סי תע"ג סעי' ה') ונותנין עליו תבלין כגון קנמון וזנגביל

אופן הנחת התבלינים

וכתב במהרי"ל שיהיו מונחים על החרוסת וכן הוא לשון הרמ"א ונותנין עליו תבלין, וכן בלשון הרע"ב (הנ"ל) ונותנין עליה תבלין קנה וקנמון כעין פתילות דקות ארוכות זכר לקש, אמנם לשון הטור, ונותנין בה תבלין ובלקט יושר כתב וקאמר נמי תלמודא שצריך לגבל בו תבלין זכר לתבן שבטיט עכ"ל.

חתיכה לבנה

בברכי יוסף (סי' תע"ג אות יב) כתב שבשבלי הלקט (סי' רי"ח) כתב יש משימין בו מעט חומר או גרידת לבנה זכר לטיט, והרב המקובל מהר"ם די לוזאנו זלה"ה כתב (בכתי' בגליון) נבהלתי מראות שגעון כזה אולי גם בפורים יוציאו מהם דם זכר לגזירת ההריגה, והלא צריכין להפוך היגון לששון והרע בטוב, ויצא שבוש זה מט"ס שנפל בפ"י הרשב"ם ופ"י רש"י וכו' דהיה להם הגירסא וחרס שכותשין בו הדק זכר לטיט, ואני בדקתי בפירוש כתי' ישן נושן וכתב בו וחרוסת שכותשין היטב זכר לטיט והוא מוכרח וכו' עכ"ל אך הרב בית דוד (סי' רנ"ג) הביא משם רש"י ורשב"ם חרס שכותשין ותמה על

הרמב"ם וסמ"ג והטור שלא כתבו כן, וכתב דבשאלוניקי העידו זקנים שהיו נותנים בחרוסת אבן קיילרמוני כתוש הדק שהוא אדום דומה לחומר עיי"ש, וכתב עלה בברכ"י שמה דמסיק על פירש"י ורשב"ם כבר העיד הר"מ דילונזאנו דבנוסחא כתי' ליתיה ונראית נוסחא נכונה, ומנהג איזה קהילות שבשאלוניקי אפשר שנתפשט על פי נוסחא הנ"ל או על פי שבלי הלקט, אבל כמדומה שברוב עיירות לא נהגו מנהג זה עכ"ד.

שאין בו חשש הנ"ל, ובאורחות חיים החדש בשם מאורי אור כתב דכל ירא שמים יזהר גם בקנמון שראינו שהסוחרים משימין אותו תוך יין שרף של תבואה הנצרף בבשמים ונקרא ליקנר ואח"כ מייבשין אותו, אך במדינת מעהרן המנהג להתיר עיי"ש וצ"ע עכ"ל.

וכן בדרכי חיים ושלום (סי' תקצ"א) כתב לא ליקח צימרינג וזנגביל משום חשש חמץ.

הדחת התבלינים

בדברי הרמב"ם (הנ"ל) מבואר דהתבלין יהיה בלתי שחוק, ובבית יוסף הביא מהמרדכי שם

רוקח דלכך משימין בו קנה וקנמון לפי שאי אפשר לדוכן היטיב שלא יהא בהם חוטיין קשין, וזהו זכר לטיט שהיה תבן מעורב עם הטיט, ובמהרי"ל כתב שהקידה וקנמון ושאר בשמים מחותכין ארוכין זכר לתבן עיי"ש (הובא במג"א ס"ק י"ז) ובלקט יושר כתב בשם אשרי שנוטלין עצי קנמון חתוכי לאורכה שדומים לתבן, ומלשון הרמ"א (הנ"ל) שכתב קנמון וזנגביל הדומים לתבן, משמע שהם בעצמם דומים לתבן, וכעין זה לשון דעת זקנים מבעלי התוס' (שמות י"ב ח')

והנה מנהגינו לדוך את הזנגביל

והצימרינג במדוכה (והכי דייק לשון הרוחק (סי' רס"ו) והובא בחק יעקב (סי' תע"ג ס"ק כ"ה) דהתבלין נידוכין עיי"ש] והזנגביל אינו נידך היטב ונשארו בו חתיכות קטנות ארוכות אבל הצימרינג נדך היטב כקמח, ולכאורה היה עדיף טפי שלא לדוכו רק ישארו ארוכים כדי שיהא נראה כתבן, ואולי מחמת שמראיתו דומה לעפרורית על כן נותנים אותו לתוכו מהודק כי היכי שיהא דומה לטיט. (ויגד

משה סי' ד' אות ה')

פירות נוי סוכה

יש נהגו לעשות חרוסת מאגוזים ותפוחים

וצימוקים שנתלו לנוי סוכה, כמו שאמרו

בגמ' (ברכות לט:) הואיל ואיתעבד ביה

מצוה חדא ניעבד ביה מצוה אחריתי

[וכעין זה היה מנהג הגאון בעל אמרי אש

ז"ל שהשמן שהיה תלוי בסוכה לנוי

סוכה הצניע למצות הדלקת נר חנוכה (כמו

שכתב בספר זכרון יהודה)].

ועוד טעם בדבר, הסוכה היא זכר ליציאת

מצרים והחרוסת היא זכר לשעבוד

ישראל במצרים, ולכן יפה לערב נוי סוכה

בחרוסת כשם שכורכים המצה והמרור

יחדיו לזכר השיעבוד והגאולה (ויגד משה

בחרוסת, ובשו"ע משמע דכתב ונותנים בו מעט חומץ או יין נראה שישאר קצת עב גם אחר נתינת היין.

עבה בתחילה ורכה בסופה

בשו"ע כתב ואח"כ נותנים בו מעט חומץ או יין אדום, ולא הזכיר מתי יהיה נתינה זו ומסתימת הלשון משמע דיכול לעשות כן מתי שירצה ובלבד שיהיה אחר עשיית החרוסת, וכן הרמב"ם (הנ"ל) כתב עושין אותה וכו' ונותנין לתוכן חומץ וכו' ומביאין אותה על השלחן בלילי הפסח עיי"ש, נראה מלשונו שעוד באמצע עשיית החרוסת נותנין המשקה לתוכה, מיהו התוס' בפסחים (הנ"ל) כתבו וכן עמא דבר לסמוכי [לעשותו עב] ובשעת אכילה מקלשין אותה ביין וחומץ עכ"ל, ונראה דזהו ג"כ

כוונת האגודה סוף מס' פסחים (מובא בחק יעקב ס"ק כ"ו) מתחילה עושין אותה עב ועל השלחן מקלשין אותו, וכן כתב בלבוש (סי' תע"ג סעי' ה', ובסי' תפ"ז) ובס"ח חיי אדם (סי' ק"ל סעי' ד' ובסעי' י"ט ערך מרור) ובקיצור ש"ע (סי' קי"ח סעי' ד').

וטעמא דמילתא נראה לפי מש"כ דצריך לקלשו עד שיהא בלילתו רכה וא"כ אם יקלשו אותו תיכף אחר עשייתו לא

מינכר כלל הא דצריך להיות עב זכר לטיט כיוון שכן דרך העשויה שמתחילה עב עד שמקלשין אותו (ויגד משה) ומה גם לפי מה שביאר בשו"ע הרב (הנ"ל) שתקנו חכמים שיהיה החרוסת שהוא זכר לטיט על השלחן בעת סיפור השיעבוד וכן משמע מדברי הרמב"ם (פ"ז הי"א) ואם יקלשוהו לפני הסיפור לא יהיה אז זכר לטיט, והכי דייק לשון הירושלמי (הנ"ל) אית דעביד לה עבה ואית דעביד ליה רכה זכר לדם, הרי דכשעושין אותה רכה אינה נחשבת כלל בגדר עבה, אך צ"ב קצת לפי דברי השו"ע הרב (הנ"ל) למה לא יהיה גם המשקה שהוא זכר לדם בתוך החרוסת על השלחן על כל פנים משך איזה זמן בעת סיפור השיעבוד, ודעת הרמב"ם (הנ"ל) נראה דלא ס"ל שצריך שיהיה בלילתו רכה, וממילא גם אחר נתינת המשקה עדיין הוא עב זכר לטיט. (ויגד משה)

ובעקרי הדט (סי' י"ט אות כ"ב) מביא כל זה, וכתב עליה ואני לא ידעתי איך תתיישב הגה זו מחרס לחרוסת דאי אפשר להגיה כן דזה לשון רש"י ורשב"ם תבלין וירקות שמטילין בחרוסת זכר לתבן וחרס שכותשין בו הדק זכר לטיט, ואי גרסינן וחרוסת במקום וחרס אין בו משמעות והעיקר חסר מהו הדבר שכותשין בו ובאמת ברש"י הנדפס סמוך להרי"ף כתוב וחרוסת שכותשין אותו הדק, וא"ש (ויגד משה) ועל טעמו וממשו של מהר"ם ז"ל יש להשיב דשאני פסח שאנו עושים בו דברים המורים חירות ודברים המורים עבדות, כגון מצה ומרור וכו', ואין זה יגון ואנחה בימי שמחה וששון אדרבה ביותר וביותר תגדל אצלנו שמחתנו בימי חרותנו והאריך בזה בנועם שיחו, ועיין ג"כ להרב ראש יוסף (סי' תע"ג) דגם הוא צידד לקיים המנהג במקום שנהגו עכ"ד.

מיני משקין

בשו"ע (סי' תע"ג סעי' ה') ואח"כ נותנים בו מעט חומץ או יין אדום, במשנ"ב (ס"ק מח) על חומץ שהוא חומץ של יין ולא כתב מקור לזה, ונראה דאין כוונתו שהמשקה צריך להיות משל יין דווקא, אלא דאדום בוודאי צריך להיות

לכתחילה דהוא זכר לדם, וסתם חומץ הוא לבן, על כן כתב חומץ של יין, וכן הוא לשון שו"ע הרב ויש לרככו במשקה אדום כגון חומץ או יין אדומים, ואם כן באין לו בביתו יין אדום יותר טוב שיקח משקה אדום אחר (כגון בארשט וכדו') וגם יש מקומות דהחומץ יש בו תערובות חמץ יי"ש חזק שפיריט, ע"כ במילא יקחו רק חומץ יין (ויגד משה סי' ד' אות ז').

חמיצה וסמיכה

בענין הכנת החרוסת אמרי' בגמ' (פסחים קט"ז.) צריך לקהוייה (להחמיצו) וצריך לסמיכה, ובנתינת דבר שיש בו חמיצות יש משום זכר לשיעבוד שהיו המצרים משעבדים ישראל עד שהיו שיניהם קהות (ב"ח ופר"ח)

ריכוז

החרוסת צריך להיות בלילתו רכה (רוקח סי' רפ"ג) דמרור הוה טבילתו במשקה שנותנים אותו

שבשעת העשייה היתה החרוסת עבה אין להקפיד
אם אח"כ הוא רכה.

ובשער הציון (סי' שכ"א ס"ק פו) דאף שהזכר
לטיט אינו מתקיים בחרוסת רכה מ"מ י"ל דכיון

שיעור החרוסת

שצריך לנער את החרוסת מהמרור ואינו אוכל
כזית, מ"מ צריך לשיטתו לטבול המרור בכזית
חרוסת, שכל דבר אכילה של מצוה בכזית. (בגדי
ישע בביאור דברי המרדכי)

אף שההלכה דחרוסת מצוה, מ"מ אין צריך
שיעור כזית לחרוסת, כיון שאין מברכין עליה,
שהיא טפילה למרור, ואדרבה יש לנער מן המרור
(פרמ"ג סי' תע"ה מש"ז ס"ק ז') ומהמרדכי סוף פסחים
משמע דסובר ששיעור חרוסת הוא כזית ואף

מנהגי החרוסת

אלא כדי לבטל הארס שבמרור שלא יזיקנו
ואדרבה אסור לאכול הרבה ממנו עם המרור וצריך
לנפצו מעל המרור שלא יבטל טעם המרור, ואם כן
למה לא יאכל פירות בו ביום.
ובאו"ז מבאר הטעם, דהחרוסת אינה נאסרת
קודם זמנה, לפי שעושין אותה מתחילה עבה,
ובלילה מרככים אותה ביין ובחומץ, וכל זמן שלא
נתרככה עדיין לא נגמרה מצותה, משמע דלטעם
זה אין לאכול בער"פ חרוסת שכבר נתרככה.
ובספר מרא דשמעתתא מנהגי הגאב"ד
רמ"א פריינד זצ"ל מביא שנהג שבערב פסח לא
אכל מפירות שעושים בהם החרוסת.

זכר לטיט

בקהילת אשכנז יש שהיו נוהגים להביא
לשלחן הסדר את החרוסת במרוצה זכר לטיט
(הסדר הערוך)

שיירי החרוסת

הנשאר מהחרוסת יש נוהגים לאוכלו
בסעודת פסח היום. (מנהגי בעלזא)

אכילת פירות בערב פסח

ברמ"א (תע"א סעי' ב') ויש מחמירין עוד שלא
לאכול פירות ובער"פ] כדי לאכול החרוסת
לתיאבון, ואין לחוש למנהג ההוא, וטעמו כתב
בשו"ע הרב (סעי' י"ב) כי החרוסת אין מצוה לאכול

ולסיומא דמילתא נביא אימרא נאה מאת החתם סופר וז"ל: אמרתי טעם שלא
נזכר שמחה בפסח, כי לכאורה אין צריך כלל לעורר האדם הישראלי לשמחה
ביום מקודש לאות בין ה' ובינינו, יום עסק מצוה ושמור מצותיו, היש שמחה
גדולה מזה, אך קיי"ל (מועד קטן ט:) אין שמחה אלא באכילה ושתיה דמשו"ה
אכלו ביום הכיפורים בחינוך בית המקדש, ע"כ הוצרך לצוות שמלבד
עשיית המצוה שהיא עונג נפש ורוחני, עוד ושמחת בחגך, היינו באכילה
ושתיה שמחת הגוף, אנשים בראוי' להם ונשים בראוי' להם. וא"כ תינח
בשאר יו"ט, אמנם בפסח שמצות החג היא אכילת פסח מצה ומרור, א"כ אין
צריך לעורר על השמחה, כי המצוה הוא באכילה גופני וגם רוחני שניהם יחד
ואין צריך לצוות על השמחה. והנה פסח הוא יו"ט ראשון בשנה וסוכות הוא
האחרון, ונצטוונו על ליל יו"ט האחרון של חג כדרשיו' (סוכה מח.) מוה"י
אך שמח לרבות ליל יו"ט אחרון, נמצינו למידין שמחה לליל יו"ט א' של
פסח ולילי אחרון של חג וכל שארי ימים פסח ושבועות וחג הסוכות נתונים
בין ב' שמחות הללו, לרבות כולם לשמחה עכ"ל.

נערך ונסדר ע"י א' דמוג"ש שליט"א

תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם

בענין לכפול באמירת שלום לתלמידי חכמים
המימרא "מאן מלכי רבנן" לא כתוב בש"ס, רק מרומז בסוגיין
בקרנן פסח מרומז 4 פעמים שכלל ישראל הם בני מלכים

שאלוהו רב הונא ורב חסדא לגניבא ומנא לך דכפלינן
שלמא למלכי ומניין לך שמופלים שלום למלכים, אמר
להו דאמר רב יהודה אמר רב, מניין שמופלין
שלום למלך שנאמר ורוח לבשה את עמשי
ראש השלישים" והמשך הקרא הוא "לך דוד ועמך בן
ישי שלום שלום לך ושלום לעוזרך וגו', הרי שאמר לדוד
פעמיים שלום, אבל לעזריו אמר רק פעם אחת שלום.

בגמרא (דף ס"ב.) "רב הונא ורב חסדא
הוו יתבי ישבו יחד חליף ואזיל גניבא חלף ועבר
גניבא, א"ל חד לחבריה אמר אחד מהם לחבירו
ניקום מקמיה דבר אוריין הוא נעמוד מפניו שכן
תורה הוא, אמר לו האחד לחבירו ומקמי פלגא
ניקום מפני בעל מחלוקת נעמוד? שהיתה לגניבא מריבא
ומחלוקת עם מר עוקבא שהיה ראש בי"ד בזמנו, ואין לכבד

בעל מחלוקת,

המשך המעשה:

אדהכי בינתיים
אתא איהו לגבייהו כא
גניבא אצלם, אמר להו
ואמר להם שלמא עלייכו
מלכי, שלום עליכם מלכים,
שלמא עלייכו מלכי
שלום עליכם מלכים, אמרו
ליה שאלוהו רב הונא ורב
חסדא לגניבא מנא לך
דרבנן איקרו מלכים
מניין לך שהחכמים נקראים
מלכים, אמר להו ענה להם
דכתיב בי מלכים
ימלוכו וגו', אמרו ליה

תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם

מבואר בגמרא שבתלמידי חכמים צריכים לכפול באמירת שלום, ובזה
אפשר לפרש מה שאמרו חז"ל (ברכות ס"ד ע"ב) "תלמידי חכמים מרבים
שלום בעולם", שתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, בזה שצריכים
לכפול להם שלום.

תלמוד חכם בבחינת שבת

בדרך מליצה אפשר לומר הענין שבתלמוד חכם יש לכפול באמירת
שלום, דמבואר במדרש תהלים "כל עיסקא דשבתא כפול, עומר כפול
שני עומר לאחד, קרבנות כפול וביום השבת שני כבשים וגו',
אזהרותיה כפול זכור ושומר, וכן אמרו חז"ל אלמלא שמרו ישראל שני
שבתות מיד היו נגאלין, ותלמוד חכם הוא בבחינת שבת כמבואר
בספד"ק, לכן יש לכפול באמירת שלום לתלמוד חכם.

שני תלמידי חכמים שווין האם אחד צריך לקום

מפני חבירו

כתב החתם סופר וז"ל יש לפרש ע"פ מאי דאמרו חז"ל תלמידי חכמים שבבבל נוהגים כבוד זה לזה, עומדין זה בפני זה, א"כ כל אחד ממליך את חבירו עליו, והוא עצמו תלמוד חכם כמלך, ואפי"ה ממליך חבירו עליו, והיינו "בי מלכים ימלכו", מלכין אחרים על עצמם, ורמז להם שהיה להם לקום מפניו אעפ"י שהם עצמם ת"ח, עכ"ל.

והנה להלכה קיי"ל (שו"ע יו"ד סימן רמ"ד סעיף ח') דשני תלמידי חכמים שווין אין אחד צריך לקום מפני תבירו, ורק בת"ח שבבבל מצינו שקמו זה מפני זה, מפני שלמדו אחד מחבירו נהגו כבוד זה בזה. אמנם מבואר בשו"ע (שם) שאע"פ שאין צריך לקום, מ"מ בעי לעשות לו הידור. ובביאור הגר"א (שם ס"ק י"ג) כתב מקורו דהשו"ע מסוגין ודהשו"ע מפרש ניקום מקמא, לעשות הידור, וצ"ל שהיו שווין ורצו לעשות רק הידור, ולא קימה ממש.

טעמי הדבר שצריכים לכפול באמירת שלום

שגם התלמוד חכם נבדל מהכל כופלין לו שלום.

ג. רוח הבריות ורוח המקום נוחה הימנו

ובספר גרש ירחים כתב וז"ל "ענין כפילות השלום, כי שני שלמות, הא' שיהיה רוח הבריות נוחה הימנו, וגם רוח המקום נוחה הימנו, ואם מתנהג בשוב עם הבריות, יש לו שלום עם הבריות, וגם שיהיה טוב לשמים, שיהיה רוח המקום נוחה הימנו, ורומז לשלום כפול.

גם רומז לשלום עם העם וגם שלום ממלחמת היצר, ולזה ירמזו גם כן כפילות השלום במלכים שיהיה לו שלום ממריבת עמו, וגם שלום ממלחמת היצר כי בזאת תכון מלכותו למען יאריך ימים על ממלכתו כי ילמד ליראה את ה' אלקיו כל הימים, וגם כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ויש לו יותר מלחמת היצר, לכן איזהו גבור הכובש את יצרו ומושל ברוחו מלוכד עיר, לכן נאמר בו שלום כפול, שיכבוש המדינה וגם היצר שהוא מלחמה פנימית וגדולה על כולם, כמ"ש בחובת הלבבות עכ"ל.

א. העוסק בתורה עושה שלום בפמליא של

מעלה ולמטה

טעם הדבר שלמלך ותלמוד חכם צריכים לכפול באמירת שלום, מבואר במהרש"א (שם, בחידושי אגדות) משום שמלך ישראל ובדוגמתו התלמידי חכמים, עושין שלום למעלה ולמטה, כדאמרינן בגמרא (סנהדרין צ"ט:) "כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה" עיי"ש.

ב. מלך ותלמוד חכם נבדלים מן העולם

המהר"ל (שם) ביאר הטעם, כיון שמדרגת המלך נבדל מן העולם, וכן התלמוד חכם, ואין שני דברים שהם מחולקים שיאמרו אותו דבר, ששניהן יגידו שלום, וכמו דאמרינן בגמרא (שבת פ"ט ע"א) "כלום יש עבד שנותן שלום לרבו, כלום קטן שנותן שלום לגדול", כי השלום שייך בין השווים, ולפיכך כופלין שלום למלך, לומר כי אין לו שווי עם המלך רק נבדל ממנו, וכן לפי מדרגתן של תלמידי חכמים,

הלכה למעשה

כתב בשו"ע (יו"ד סימן רמ"ב) "לא יתן שלום לרבו, ולא יחזיר לו שלום, כדרך שאר העם, אלא שוחה לפניו ואומר לו ביראה וכבוד [שלום עליך רבי, ואם נתן לו רבו שלום, אומר לו] שלום עליך מורי ורבי.

וכתב הרמ"א וכן נוהגין, וי"א דאין לתלמיד לשאול בשלום רבו כלל שנאמר ראוני נערים ונחבאו, עכ"ל.
הרי לנו דבשו"ע לא נזכר כלל שלרבו צריך לכפול באמירת שלום, רק אומר שלום עליך רבי / ומורי כנ"ל.

המימרא "מאן מלכי רבנן" לא כתוב בש"ס, רק מרומז בסוגיין

נפוץ מאוד בספרים המאמר "מאן מלכי רבנן", ועיין בשו"ת חתם סופר (קובץ תשובות ס' ד אות ב') שנשאל איה מקום כבודו בש"ס.

וז"ל "שאל לנחותי ים התלמוד מאין יצא תואר "מלכי רבנן", ולא מצא אלא "מלאכי השרת" בנדרים (כ:) ובקדושין (ע"ב).

הנה תואר מלכי רבנן הוא סוף פרק הניזקין (גיטין ס"ב.) ומפיק ליה מקרא (משלי ח' ט"ו) בי מלכים ימלוכו, ועפ"י התואר הזה יאמר (שה"ש ו' ח') "ששים המה מלכות" על המסכתות (במדבר י"ח כ"א).

ואמנם תואר "מלאך" מקרא מלא, תורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב' ז'), אך תואר "שרת" מלאכי השרת לא מצינו לו רמז במקרא כי אם בצירוף תואר מלכים, ואז יפורש ממלכת כהנים, מלאכים המשרתים כדכתיב (יחזקאל מ"ח י"ט) והעובד העיר וכו' עכ"ל.

בקרנן פסח מרומז 4 פעמים שכלל ישראל הם בני מלכים

כתב החינוך (מצוה ד) וז"ל נצטוינו לאכול את קרבן הפסח צלי דוקא, משום שכן דרך בני מלכים ושרים לאכול בשר צלי, מפני שהוא מאכל טוב וטעים, ואנו שאוכלים את הפסח לזכרון שיצאנו לחירות להיות ממלכת כהנים ועם קדוש, ודאי ראוי לנו לנהוג באכילתו דרך חרות ושרות.

וכן נצטוינו (במצוה ח') שלא להותיר מבשר הפסח, כדרך מלכים ושרים שאינם צריכים להותיר מתבשילים מיום אל יום.

ונצטוינו שלא להוציא מבשרו חוצה (מצוה ט"ו) כדרך מלכי ארץ, שכל המוכן להם נאכל בהיכלם, ברוב עם שלהם.

כן הוא גם סיבת האיסור לשבור בו עצם כי אין כבוד לבני מלכים לגרר העצמות ולשברם ככלבים, לא יפה לעשות כך, אלא לעניי העם הערביים עכ"ל, ועיי"ש באורך.

הנה רבים וכן שלמים אומרים לי מי יראנו טוב, הלא אתה עוסק בענין גבול הדרומי בא"י זה קרוב לה' שנים ולמה לא הוצאת לאור עולם אפי' קונטרס קטן לכבוד שנת השמיטה בכדי שנוכל לידע ולהתבונן בכל הענין ולהגדיל תורה ולהאדירה,

והתשובה היא שהיות שראיתי שיש איזה אנשים אשר מחמת סיבות שונות לא ישנו ממה שכתבו, (ועיין מש"כ ר' אברהם בן הרמב"ם במאמר בריש הס' עין יעקב ח"א), וראיתי לנכון שעתה השתיקה יפה יותר וק"ו לחבר חיבורים בזמן שאיש המחלוקת ללהב יצאה וכו' וכל ההוספות והחיבורים עכשיו הלא המה כמוסיף קש לאש, וברוך החונן לאדם דעת, וכשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אקבל שכר על הפרישה,

אך זאת למודעי, שכמו בכל ההלכות והמקצועות בד' חלקי שו"ע כל מי שלא למד ואינו בקי בהם אינו יכול לפסוק ולכתוב אודותיהם, כגון הלכות טריפות מי שאינו בקי בהלכות אלו אי אפשר לו לפסוק בדברים הנוגעים למקצוע זה, מלבד שילמוד קודם וידע המציאות כמבואר בפ' אלו טריפות בענין השסועה עיי"ש, כך כל מי שלא למד ועסק הדק היטיב בענין גבולות א"י לא יהא לו עסק עמהם, וזה כבר ידוע לכם שנשענו לים המלח, הרי יהודה, מעלה עקרבים, הר החלק, הר האמורי, קדש ברנע, וכו' וכל אלו הם סימנים מובהקים המבוארים בתוה"ק ובתנ"ך ובדברי חז"ל ובדברי ראשונים ובגדולי האחרונים, וכן הייתי שם עם ספינת ברזל הפורח באויר (לשון הרמב"ם) והעליקאפטער בלע"ז ולקחנו תמונות הרבה ממקומות אלו, וגם זה אינו מספיק, אלא כל מי שרוצה ללמוד תורה לשמה באמת, ולידע בדברים אלו הלכה למעשה, יסע לים המלח, ויבדוק בעצמו את מעלה עקרבים, והר החלק, ושאר המקומות שזכרתי לעיל על פי מפות ישנות מלפני מאות שנים אשר המה מיוסדים עפ"י הכתובים, ויבדוק עפ"י הסימנים אשר הם מקובלים אצלנו עד שנת תש"ח לפ"ק, עד שיהיה לו הענין ברור כחמה, ואז יבדוק את סימני המעדרים החולקים על הסימנים המסורים לנו מדור דור, ויראה לנכון שאין להם כל יסוד ושחר, אבל מקודם שילמדו וילבינו את ענינים אלו כמו שצריך אי אפשר להביע דעת בענינים האלו באיזה מקום, ובאיזה מעלה, כי הרבה סימנים נאמרו בתוה"ק, והרוצה לשנות צריך הוא להביא אל גבולו אלו הסימנים המובהקים.

והנה היות שדיברתי עם מחברי חיבורים בענינים אלו ה"ה ידיד משפחתנו הרב ר' דן שווארץ שליט"א, והרהגה"צ מוה"ר יוסף ליבעמאן שליט"א, והם אמרו לי שעדיין לא נסעו למקומות אלו, לכן באתי בהחלטה שכל מי שירצה לנסוע עם משפחתו בחול המועד פסח הבעל"ט למקומות אלו יתקשר בבני ברק עם ידידי מוה"ר יהושע פאליק שווארץ שליט"א, ובירושלים עיה"ק עם ידידי מוה"ר יצחק ווידער שליט"א, או עם מוה"ר מענדל אייזנער שליט"א.

וכבר אמר החכם מות וחיים ביד הלשון (משלי י"ח), לכן אין לנו להרחיב יותר מן הצורך, וה' יעזור שנזכה לחוג את חג המצות, מתוך רוב דיצה ושמחה ובהרחבת הדעת, ונזכה עוד בהאי שתא לאכול מן הפסחים ומן הזבחים בירושלים עיה"ק, במהרה דידן אמן.

כ"ד ידידכם הדורש שלומכם באהבה

הק' שמואל בנימין אליעזר בערגער

פה עיה"ב לאנדאן יע"א

ג.ב. היות שבאמתחתי יש לי ליקוט גדול וחומר רב מאחז"ל ראשונים ואחרונים, וכן הרבה תמונות בסוגיא זו, אך רק אחד שיתברר הענין אצל כל פוסקי דורינו לאמיתתה של תורה אז נוכל בעזרשי"ת להוציא לאור עולם כרך נאה ברוב פאר והדר, ומה אני בחינם אף אתם בחינם, התורה נתנה לכל, ואפשר להשיג העתק מכל מה שלקטנו בזו הענין אצל מוה"ר יהושע פאליק שווארץ שליט"א

התאחדות אנרכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות ב"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

קרית יואל – בני ברק

המשרד: רח' קדושת יו"ט 17 שיכון קרית יואל בני ברק, טלפקס: 6168833

הודעה משמחת

הן ידוע לכל בר בי רב גודל מעלת התפילה בחוה"מ אשר מבואר
מפי ספרים וסופרים התיקונים הגדולים והשפעות קדושות
אשר יכולים להשיג בימים אלו

אשר ע"כ שמחים אנו להודיע כי אנו מארגנים
מנין מיוחד בכל יום מימי חוה"מ
לתפילת שחרית בצוותא
בשעה 9.00 בהיכל הישיבה

זה יהא בעזרינו כי ע"י התפילות כראוי וכיאות לכבודה של חג נזכה
לשפע קודש מנוח אפריון עדי נזכה לביאת גואלינו, רוח אפינו,
ומלכינו מרן רבינו שליט"א בראשינו, בב"א

בברכת חג כשר ושמח

הגבאים